

ΤΜΗΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

**Σχέδιο ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας πρωτογενούς τομέα στην ΠΑΜΘ,
βελτίωση μεθόδων παραγωγής και ανάπτυξη καινοτόμων εργαλείων
προώθησης και εμπορίας προϊόντων αγροτικής προέλευσης**

**Δράση 1.7. Δημιουργία δικτύου εμπειρογνομόνων – Εφαρμογή μεθόδου DELPHI για
τον εντοπισμό τρόπων επίλυσης των προβλημάτων που εντοπίστηκαν στη ΦΑΣΗ Α.**

ΦΟΡΕΑΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ

Επιστημονικά Υπεύθυνος: Σπυρίδων Κουτρούμπας, Καθηγητής

Ορεστιάδα, Ιούλιος 2024

ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΡΑΚΗΣ

DEMOCRITUS
UNIVERSITY
OF THRACE

Δ Η Μ Ο Κ Ρ Ι Τ Ε Ι Ο Π Α Ν Ε Π Ι Σ Τ Η Μ Ι Ο Θ Ρ Α Κ Η Σ

ΤΜΗΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

**Σχέδιο ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας πρωτογενούς τομέα στην ΠΑΜΘ,
βελτίωση μεθόδων παραγωγής και ανάπτυξη καινοτόμων εργαλείων
προώθησης και εμπορίας προϊόντων αγροτικής προέλευσης**

**Π1.4. Έκθεση μεθόδου DELPHI σε εμπλεκόμενους φορείς (stakeholders) για αξιολόγηση
των δυνατοτήτων, αδυναμιών, ευκαιριών και κινδύνων (SWOT analysis) του αγροτικού
τομέα και των σημαντικότερων καλλιεργειών της Περιφέρειας (Δ1.7)**

ΦΟΡΕΑΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ

**ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ**

Επιστημονικά Υπεύθυνος: Σπυρίδων Κουτρούμπας, Καθηγητής

Φορέας Οικονομικής Διαχείρισης: ΕΛΚΕ Δ.Π.Θ.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

ΤΙΤΛΟΣ:

“ Σχέδιο ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας πρωτογενούς τομέα στην ΠΑΜΘ, βελτίωση μεθόδων παραγωγής και ανάπτυξη καινοτόμων εργαλείων προώθησης και εμπορίας προϊόντων αγροτικής προέλευσης”

ΧΡΟΝΙΚΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ: 1/2/2023 – 10/1/2026

ΕΠΙΣΤΗΜ. ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Σπυρίδων Κουτρούμπας, Καθηγητής Δ.Π.Θ.

ΦΟΡΕΑΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ: ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης Δ.Π.Θ.

ΦΟΡΕΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ: ΕΛΚΕ Δ.Π.Θ.

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ (Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης ΔΠΘ):

Σπυρίδων Κουτρούμπας, Καθηγητής Γεωργίας

Κωνσταντίνος Γαλανόπουλος, Καθηγητής Αγροτικής Οικονομίας

Χρήστος Χατζησαββίδης, Καθηγητής Δενδροκομίας

Χρήστος Καρελάκης, Καθηγητής Αγροτικής Πολιτικής

Χρήστος Δαμαλάς, Καθηγητής Γεωργίας

Ελένη Ζαφειρίου, Καθηγήτρια Εφαρμ. Οικον. Στατιστικής

Έλενα Ράπτου, Αναπλ. Καθηγήτρια Μάρκετινγκ Αγρ. Προϊόντων και Τροφίμων

Χρυσοβαλάντου Αντωνοπούλου, Επίκ. Καθηγήτρια Δενδροκομίας

Σιδέρης Φωτιάδης, Γεωπόνος, Ε.ΔΙ.Π.

Όλγα Βαχανελίδου, Υποψ. Διδάκτορας ΔΠΘ

Σχέδιο ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας πρωτογενούς τομέα στην ΠΑΜΘ, βελτίωση μεθόδων παραγωγής και ανάπτυξη καινοτόμων εργαλείων προώθησης και εμπορίας προϊόντων αγροτικής προέλευσης

Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης, ΔΠΘ

Δράση 1.7. Δημιουργία δικτύου εμπειρογνομόνων – Εφαρμογή μεθόδου DELPHI για τον εντοπισμό τρόπων επίλυσης των προβλημάτων που εντοπίστηκαν στη ΦΑΣΗ Α

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ

Π1.4. Έκθεση μεθόδου DELPHI σε εμπλεκόμενους φορείς (stakeholders) για αξιολόγηση των δυνατοτήτων, αδυναμιών, ευκαιριών και κινδύνων (SWOT analysis) του αγροτικού τομέα και των σημαντικότερων καλλιεργειών της Περιφέρειας (Δ1.7)

Ομάδα Μελέτης

Χρήστος Καρελάκης, Καθηγητής ΔΠΘ (υπεύθυνος σύνταξης)
Κωνσταντίνος Γαλανόπουλος, Καθηγητής ΔΠΘ
Ελένη Ζαφειρίου, Καθηγήτρια ΔΠΘ
Έλενα Ράπτου, Αν. Καθηγήτρια ΔΠΘ

Ορεστιάδα, Ιούλιος 2024

Περιεχόμενα

1. Εκτεταμένη Περίληψη	7
2. Εισαγωγή	8
1.1 ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ Π1.1: ΜΕΤΡΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΒΟΛΗΣ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΔΕΚΑΕΤΙΑ	9
1.2 ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ Π1.3: ΈΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ ΣΕ (Α) ΠΑΡΑΓΩΓΟΥΣ, (Β) ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΕΣ ΚΑΙ (Γ) ΑΓΡΟΔΙΑΤΡΟΦΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΟΤΕΡΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΓΡΟΔΙΑΤΡΟΦΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ.....	12
1.3 SWOT ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΩΝ	15
3. Η Μέθοδος των Δελφών	19
3.1 ΓΕΝΙΚΑ	19
2.2.1 <i>Περιοχή Προβλήματος</i>	20
2.3 ΠΑΝΕΛ ΕΜΠΕΙΡΟΓΝΩΜΟΝΩΝ	20
2.3.1 <i>Ομοιογένεια του πάνελ</i>	22
2.4 ΓΥΡΟΙ ΣΤΗ ΜΕΘΟΔΟ ΤΩΝ ΔΕΛΦΩΝ.....	22
2.4.1 <i>Χρονικές απαιτήσεις</i>	24
2.5 ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΚΛΕΙΣΙΜΑΤΟΣ	25
2.5.1 <i>Συναίνεση</i>	25
2.5.2 <i>Χρήση κριτηρίων για ολοκλήρωση της μεθόδου</i>	25
2.5.3 <i>Σταθερότητα</i>	26
2.5.4 <i>Σημείο αξιολόγησης</i>	27
2.6 ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	27
2.7 ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ ΣΥΝΑΙΝΕΣΗΣ DELPHI.....	28
2.8 ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ ΣΥΝΑΙΝΕΣΗΣ DELPHI.....	29
2.9 ΕΠΙΛΟΓΗ ΜΕΛΩΝ ΤΟΥ ΠΑΝΕΛ	30
4. Μεθοδολογικό Πλαίσιο Έρευνας	32
4.1 ΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	32
4.2 ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	34
4.3 ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	37
5. Αποτελέσματα	39
6. Συμπεράσματα	47
6.1 ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΣ ΟΔΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΩΘΗΣΗ ΤΟΠΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ.....	51
7. Βιβλιογραφία	54
8. Παράρτημα.....	59

Περιεχόμενα Πινάκων

Πίνακας 1 SWOT ανάλυση βασικών χαρακτηριστικών του αγροδιατροφικού τομέα της ΠΑΜΘ.....	17
Πίνακας 2 Συνοπτικές οδηγίες για την αυστηρή εφαρμογή της μεθόδου Delphi.....	24
Πίνακας 3 Γεωγραφική διασπορά και αποτύπωση των μελών του δείγματος εμπειρογνωμόνων	32
Πίνακας 4: Κριτήρια συναίνεσης	37
Πίνακας 5 SWOT ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας.....	48

Περιεχόμενα Γραφημάτων

Γράφημα 3 Ροή μεθοδολογίας	36
Γράφημα 4 Ενδοτεταρτομοριακό εύρος ερωτήσεων 1 ^{ου} γύρου.....	37
Γράφημα 5 Ενδοτεταρτομοριακό εύρος ερωτήσεων 1 ^{ου} γύρου Β μέρος.....	38
Γράφημα 6 Ενδοτεταρτομοριακό εύρος 4 ^{ης} δήλωσης	39
Γράφημα 7 Ποσοστά συμφωνίας/διαφωνίας 4 ^{ης} δήλωσης.....	39
Γράφημα 8 Ποσοστά συμφωνίας/διαφωνίας 8 ^{ης} δήλωσης.....	40
Γράφημα 9 Ενδοτεταρτομοριακό εύρος 10 ^{ης} δήλωσης	41
Γράφημα 10 Ποσοστά συμφωνίας/διαφωνίας 10 ^{ης} δήλωσης.....	41
Γράφημα 11 Ποσοστά συμφωνίας/διαφωνίας 10 ^{ης} δήλωσης, δεύτερου γύρου	42
Γράφημα 12 Ενδοτεταρτομοριακό εύρος 14 ^{ης} , 15 ^{ης} και 16 ^{ης} δήλωσης.....	43
Γράφημα 13 Ποσοστά απόκρισης στην 44 ^η δήλωση	45
Γράφημα 14 Ενδοτεταρτομοριακό εύρος 44 ^{ης} δήλωσης	46
Γράφημα 15 Προσανατολισμός της νέας ΚΑΠ	46

1. Εκτεταμένη Περίληψη

Ο στόχος του παραδοτέου Π1.4 ήταν η δημιουργία ενός δικτύου εμπειρογνομόνων και η εφαρμογή της μεθόδου DELPHI για τον εντοπισμό τρόπων επίλυσης των προβλημάτων που εντοπίστηκαν στη ΦΑΣΗ Α του ερευνητικού προγράμματος. Πραγματοποιήθηκε ποσοτική έρευνα μέσω της Μεθόδου των Δελφών σε εμπλεκόμενους φορείς (stakeholders) για την αξιολόγηση των δυνατοτήτων, αδυναμιών, ευκαιριών και κινδύνων (SWOT analysis) του αγροτικού τομέα της ΠΑΜΘ. Μια τροποποιημένη διαδικασία Delphi-SWOT ζήτησε τη γνώμη ενός πάνελ εμπειρογνομόνων σχετικά με κρίσιμα **πλεονεκτήματα** και **αδυναμίες** για τη βελτίωση του αγροτικού τομέα της Περιφέρειας, **ευκαιρίες** ή στρατηγικές για την ενίσχυσή του και κρίσιμες **απειλές** ή εμπόδια που ενδέχεται να περιορίσουν την ανάπτυξή του.

Η αλληλεπίδραση μέσα στο πάνελ των εμπειρογνομόνων έγινε με ερωτηματολόγια, τα οποία διαμορφώθηκαν βάσει των αποτελεσμάτων και συμπερασμάτων της ποσοτικής έρευνας της Φάσης Α, και ειδικότερα από τα συμπεράσματα των Παραδοτέων Π1.1 και Π1.3. Στη συνέχεια πραγματοποιήθηκε στατιστική ανάλυση των απαντήσεων της ομάδας των εμπειρογνομόνων, ώστε να περιγράψουν τη «σημαινουσα γνώμη» των απόψεων της ομάδας και τον βαθμό της διασποράς γύρω από αυτή.

Συνοπτικά, δημιουργήθηκε ένα πάνελ εμπειρογνομόνων στην έρευνα και διαμορφώθηκε ένα ποσοτικό ερωτηματολόγιο, το οποίο διαβιβάσθηκε ηλεκτρονικά στους συμμετέχοντες (1^{ος} και 2^{ος} γύρος) και πραγματοποιήθηκε ανάλυση των απαντήσεων. Τα αποτελέσματα και τα συμπεράσματα της μεθόδου των Δελφών αποτυπώθηκαν μέσω SWOT ανάλυσης προκειμένου να παρέχουν μία ολοκληρωμένη εικόνα των πλεονεκτημάτων, των αδυναμιών, των ευκαιριών, και των απειλών του αγροδιατροφικού τομέα της ΠΑΜΘ. Επιπρόσθετα, αποτέλεσαν τη βάση για τη διαμόρφωση ενός οδικού χάρτη στρατηγικών (RoadMap of Strategies) πολιτικής και προτάσεων για την προώθηση των τοπικών προϊόντων της ΠΑΜΘ.

Συμπερασματικά, προκύπτει ότι οι εμπειρογνώμονες θεωρούν ότι τα προϊόντα που παράγονται στην ΠΑΜΘ είναι φρέσκα και υψηλής ποιότητας και ότι οι παραγωγοί συνδέονται άμεσα με τους καταναλωτές μέσω βραχέων αλυσίδων εφοδιασμού τροφίμων. Θεωρούν ότι ο πρωτογενής τομέας συνδέεται σε υψηλό βαθμό με την τοπική οικονομία και τις τοπικές κοινωνίες, ωστόσο, υπάρχει ανησυχία για την ανικανότητα των παραγωγών να προσαρμοστούν στις μεταβαλλόμενες προτιμήσεις των καταναλωτών. Επιπρόσθετα, εμφανίζονται δυσκολίες και εμπόδια για την ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα, όπως η περιορισμένη κλίμακα παραγωγής, η έλλειψη στρατηγικού σχεδιασμού για την προσαρμογή σε κλιματικές αλλαγές, και η γραφειοκρατία στις συναλλαγές με δημόσιους φορείς και υπηρεσίες. Αναγνωρίζονται ευκαιρίες για την ενίσχυση του πρωτογενούς τομέα, όπως η αύξηση της ζήτησης για βιολογικά και τοπικά προϊόντα, η προώθηση των τοπικών προϊόντων μέσω ηλεκτρονικού εμπορίου και η συνεργασία με τοπικά εστιατόρια και αγορές. Τέλος, υπάρχουν απειλές και προβλήματα που πρέπει να αντιμετωπιστούν, όπως η αστάθεια του οικονομικού περιβάλλοντος, η περιορισμένη πρόσβαση σε νέους πόρους και τεχνολογία, καθώς και η ανταγωνιστικότητα από μεγάλες εμπορικές καλλιέργειες.

2. Εισαγωγή

Η Μέθοδος των Δελφών (Delphi Method) είναι μια συστηματική διαδικασία πρόβλεψης χρησιμοποιώντας τη συλλογική γνώμη των μελών ενός πάνελ εμπειρογνομόνων. Η δομημένη μέθοδος ανάπτυξης συναίνεσης μεταξύ των μελών του πάνελ χρησιμοποιώντας τη μεθοδολογία έχει κερδίσει αποδοχή σε διάφορους ερευνητικούς τομείς. Η συγκεκριμένη μεθοδολογία απέκτησε έναν κεντρικό ρόλο τις τελευταίες δεκαετίες για την ανάπτυξη καθοδήγησης βέλτιστων πρακτικών, χρησιμοποιώντας συλλογική νοημοσύνη, όπου η έρευνα είναι περιορισμένη, δεοντολογικά/υλικοτεχνικά δύσκολη ή τα στοιχεία είναι αντικρουόμενα. Οι Μέθοδος των Δελφών παρουσιάζει πλεονεκτήματα έναντι των κοινών μεθόδων έρευνας και όταν εφαρμόζεται συστηματικά και αυστηρά με σαφείς κατευθύνσεις και κριτήρια, τα αποτελέσματα μπορεί τελικά να συνεισφέρουν σημαντική γνώση όχι μόνο στις κοινωνικές επιστήμες αλλά και σε άλλους επιστημονικούς τομείς

Ο στόχος του παραδοτέου Π1.4 είναι η δημιουργία ενός δικτύου εμπειρογνομόνων και η εφαρμογή της μεθόδου DELPHI για τον εντοπισμό τρόπων επίλυσης των προβλημάτων που εντοπίστηκαν στη ΦΑΣΗ Α και Β του ερευνητικού προγράμματος. Ποσοτική έρευνα μέσω της Μεθόδου των Δελφών πραγματοποιήθηκε σε εμπλεκόμενους φορείς (stakeholders) για την αξιολόγηση των δυνατοτήτων, αδυναμιών, ευκαιριών και κινδύνων (SWOT analysis) του αγροτικού τομέα και των σημαντικότερων καλλιεργειών της Περιφέρειας ΑΜΘ. Μια τροποποιημένη διαδικασία Delphi-SWOT ζήτησε τη γνώμη εμπειρογνομόνων σχετικά με κρίσιμα **πλεονεκτήματα** και **αδυναμίες** για τη βελτίωση του αγροτικού τομέα της Περιφέρειας, **ευκαιρίες** ή στρατηγικές για την ενίσχυσή του και κρίσιμες **απειλές** ή εμπόδια που ενδέχεται να περιορίσουν την ανάπτυξή του.

Σκοπός της Μεθόδου των Δελφών είναι η σύγκλιση απόψεων των ειδικών που συμμετέχουν. Η μέθοδος ως διαδικασία εμπλέκει ειδικούς σε μια κατ' επανάληψη διαδικασία διερεύνησης γνώμων που στοχεύει στην επίτευξη σύγκλισης απόψεων σχετικά με ένα ζήτημα, στον καθορισμό στόχων και στη διερεύνηση πολιτικής. Η αλληλεπίδραση μέσα στην ομάδα γίνεται με ερωτηματολόγια τα οποία διαμορφώθηκαν βάσει των αποτελεσμάτων και συμπερασμάτων της ποσοτικής έρευνας της Φάσης Α και ειδικότερα από τα συμπεράσματα των Παραδοτέων Π1.1 και Π1.3. Οι απαντήσεις της ομάδας των εμπειρογνομόνων αναλύονται στατιστικά, ώστε να περιγράψουν τη «σημαινούσα γνώμη» των απόψεων της ομάδας και τον βαθμό της διασποράς γύρω από αυτή.

Συνοπτικά, δημιουργήθηκε ένα πάνελ συμμετεχόντων στην έρευνα (εμπειρογνώμονες/ειδικοί επί του θέματος - στόχου) και διαμορφώθηκε ένα ποσοτικό ερωτηματολόγιο. Το ερωτηματολόγιο αφού ελέγχθηκε για κατάλληλη διατύπωση διαβιβάστηκε ηλεκτρονικά στους συμμετέχοντες (1ος γύρος) και πραγματοποιήθηκε ανάλυση των απαντήσεων. Στη συνέχεια προετοιμάστηκε το ερωτηματολόγιο του 2ου γύρου (με ενδεχόμενους ελέγχους για αλλαγές), το οποίο διαμοιράστηκε στους συμμετέχοντες και έγινε η ανάλυση των απαντήσεων του δεύτερου γύρου.

Τα αποτελέσματα και τα συμπεράσματα τόσο της ποσοτικής έρευνας σε παραγωγούς και καταναλωτές όσο και της ποιοτικής έρευνας στους εμπειρογνώμονες της Περιφέρειας,

θα αποτελέσουν τη βάση διαμόρφωση ενός χάρτη πολιτικής και προτάσεων για την αναδιάρθρωση του αγροτικού τομέα της περιφέρειας και την ενσωμάτωση καινοτόμων εργαλείων παραγωγής και εμπορίας αγροτικών προϊόντων.

Διάρθρωση Παραδοτέου

Το παρόν παραδοτέο αποτελείται από τις εξής ενότητες: Στην επόμενη ενότητα γίνεται συνοπτική παρουσίαση των παραδοτέων Π1.1 και Π1.3 της Α' φάσης του ερευνητικού προγράμματος, με ιδιαίτερη έμφαση στα κύρια συμπεράσματα που προέκυψαν και αποτέλεσαν τη βάση για τη διαμόρφωση του ερευνητικού ερωτηματολογίου της παρούσας μελέτης. Το **δεύτερο** και **τρίτο** κεφάλαιο του παραδοτέου Π1.4 επικεντρώνονται, αφενός, στην παρουσίαση της Μεθόδου των Δελφών, και αφετέρου, στην αναλυτική περιγραφή της εφαρμοζόμενης μεθοδολογίας. Συγκεκριμένα, παρουσιάζονται τα βασικά στοιχεία της Μεθόδου των Δελφών, τα κριτήρια επιλογής του πάνελ, η διαδικασία των γύρων έρευνας, τα κριτήρια συναίνεσης, καθώς και τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της μεθόδου. Επιπλέον, περιγράφεται η έρευνα που υλοποιήθηκε, αναλύοντας τόσο το ποιοτικό και ποσοτικό σχέδιο, όσο και τη μέθοδο δειγματοληψίας, τη διαδικασία συλλογής δεδομένων και την ανάλυσή τους. Στο **τέταρτο** κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της ανάλυσης των δεδομένων που συλλέχθηκαν, ενώ το **πέμπτο** κεφάλαιο συνοψίζει τα συμπεράσματα της έρευνας και διαμορφώνει, μέσω της ανάλυσης SWOT, τις προτεινόμενες πολιτικές και στρατηγικές που προέκυψαν από τη συναίνεση των εμπειρογνομόνων που συμμετείχαν στο πάνελ της έρευνας.

1.1 Παραδοτέο Π1.1: Μέτρηση της συμβολής του αγροτικού τομέα στην περιφερειακή οικονομία και ανάλυση της διαφοροποίησης την τελευταία δεκαετία.

Το παραδοτέο Π1.1 είχε ως στόχο τη μέτρηση της συμβολής του αγροτικού τομέα στην οικονομία της ΠΑΜΘ και να αναλύσει πως αυτή διαφοροποιήθηκε την τελευταία δεκαετία. Προκειμένου να επιτευχθεί ο συγκεκριμένος στόχος, εφαρμόστηκε η μέθοδος Εισροών-Εκροών (E-E) έτσι ώστε να εντοπιστούν οι σημαντικότεροι κλάδοι για την περιφερειακή οικονομία σχετικά με το παραγόμενο προϊόν, το εισόδημα και την απασχόληση. Ειδικότερα, πραγματοποιήθηκε η εξειδίκευση και προσαρμογή του περιφερειακού υποδείγματος Εισροών Εκροών (E/E - regional Input-Output model) για την ΑΜΘ προκειμένου να παραχθούν οι αναγκαίες πληροφορίες για την υλοποίηση των στόχων του συγκεκριμένου ερευνητικού έργου. Το περιφερειακό υπόδειγμα εξειδικεύτηκε για την τοπική οικονομία καταγράφοντας τις διακλαδικές συναλλαγές στην τοπική οικονομία, αναδεικνύοντας με αυτόν τον τρόπο τους σημαντικότερους κλάδους που μπορούν να τονώσουν αποτελεσματικότερα το τοπικό προϊόν, την απασχόληση και το εισόδημα των καταναλωτών. Επιπρόσθετα το συγκεκριμένο υπόδειγμα E/E, εφαρμόζοντας τις ανάλογες τεχνικές, δύνανται να αξιολογήσει τις επιπτώσεις στην τοπική οικονομία και ειδικότερα στον αγροτικό τομέα, από εξωγενείς μεταβολές όπως η μεταβολές της ΚΑΠ και των εισροών κονδυλίων στην περιφέρεια από αναπτυξιακά προγράμματα.

Η μέθοδος Εισροών-Εκροών (E-E) αποτελεί ένα σύστημα που καταγράφει και ποσοτικοποιεί τις διακλαδικές σχέσεις μεταξύ των διαφόρων κλάδων οικονομικής

δραστηριότητας που λαμβάνουν χώρα σε ένα οικονομικό σύστημα. Με αυτόν τον τρόπο καταγράφηκαν οι συναλλαγές που έγιναν την τελευταία δεκαετία στην ΠΑΜΘ, ενώ απεικονίστηκαν στον Πίνακα Ε/Ε, και ειδικότερα η ροή αγαθών μεταξύ των διαφόρων κλάδων και η αλληλεξάρτηση τους.

Επιπρόσθετα, προκειμένου να εκτιμηθεί η διαφοροποίηση της συμβολής του αγροτικού τομέα στην περιφερειακή οικονομική ανάπτυξη την τελευταία δεκαετία, εφαρμόστηκε η ανάλυση της συμπεριφοράς του εισοδήματος, της απασχόλησης και του παραγόμενου προϊόντος, με μονομεταβλητές και πολυμεταβλητές μεθόδους ανάλυσης χρονολογικών σειρών (υποδείγματα ARMA και ARIMA). Τα υποδείγματα που εφαρμόστηκαν παρείχαν τη δυνατότητα πρόβλεψης μελλοντικών τιμών καθώς και ταυτοποίησης χρονικών στιγμών στις οποίες καταγράφονται οι αλλαγές στην συμπεριφορά των υπό εξέταση μεταβλητών, ενώ δόθηκε και η δυνατότητα, με τεχνικές συνολοκλήρωσης, διερεύνησης συσχετίσεων του εισοδήματος και της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα με το εισόδημα της περιφέρειας.

Βάσει των προαναφερθέντων, προέκυψαν σημαντικά αποτελέσματα για την ΠΑΜΘ, τα οποία αποτέλεσαν τη βάση διαμόρφωσης του ερωτηματολογίου της ποσοτικής έρευνας της Μεθόδου των Δελφών. Συνοπτικά, τα κυριότερα συμπεράσματα από το Παραδοτέο Π1.1 αποτυπώνονται στα παρακάτω:

Ο κλάδος των τροφίμων και ποτών, καθώς και ο γεωργικός τομέας, αποτελούν ιδιαίτερα σημαντικούς και δυναμικούς τομείς για την ΠΑΜΘ, όπως προκύπτει από τα ποσοστά συμμετοχής τους στα κύρια οικονομικά μεγέθη. Ο γεωργικός τομέας καταλαμβάνει εξέχουσες θέσεις όσον αφορά τη συμμετοχή του στις ενδιάμεσες πωλήσεις, την απασχόληση, την τελική ζήτηση, τη συνολική παραγωγή, τις ενδιάμεσες αγορές, τις πρωτογενείς εισροές και τις συνολικές εισροές. Παρόμοια, ο κλάδος τροφίμων και ποτών συμβάλλει σημαντικά στις ενδιάμεσες αγορές, τις ενδιάμεσες πωλήσεις, την τελική ζήτηση, τη συνολική παραγωγή, τις πρωτογενείς και συνολικές εισροές, καθώς και στην απασχόληση. Οι ενδιάμεσες πωλήσεις της γεωργίας κατευθύνονται κυρίως προς τον κλάδο τροφίμων και ποτών, αλλά και εσωτερικά στον ίδιο τον κλάδο. Ο κλάδος τροφίμων και ποτών διαθέτει πάνω από το μισό της παραγωγής του στον τομέα των υπηρεσιών διαμονής, στις υπηρεσίες εστίασης και στη γεωργία. Όσον αφορά τις αγορές του κλάδου, ο κύριος προμηθευτής είναι ο γεωργικός τομέας.

Σημαντικά ευρήματα αποτυπώθηκαν και όσον αφορά τους εκτιμώμενους πολλαπλασιαστές προϊόντος, απασχόλησης και εισοδήματος. Σχετικά με τον πολλαπλασιαστή προϊόντος ο κλάδος τροφίμων και ποτών κατατάσσεται στην τριακοστή ένατη (39^η) θέση και ο κλάδος της γεωργίας στην 52^η. Ο πολλαπλασιαστής εισοδήματος ανέδειξε ότι η κατάταξη του τροφίμων και ποτών να ήταν η 15^η θέση και του κλάδου της γεωργίας η 24^η. Επιπρόσθετα, σε όρους απασχόλησης του πολλαπλασιαστή τύπου I, στην τρίτη (3^η) θέση κατατάσσεται ο κλάδος τροφίμων και ποτών και στην τριακοστή εβδομη (37^η) η γεωργία. Για τον πολλαπλασιαστή απασχόλησης τύπου II, ο κλάδος τροφίμων και ποτών στην πέμπτη (5^η) και η γεωργία στην πεντηκοστή δεύτερη (52^η) θέση. Τέλος, σύμφωνα με τους πολλαπλασιαστές προσφοράς κατά Parada και Dahl στην πρώτη (1^η) θέση είναι ο

κλάδος υπηρεσίες διαμονής και εστίασης και στη δεύτερη (2^η) θέση ο κλάδος της γεωργίας. Μία πιθανή εξάλειψη του κλάδου τροφίμων από την οικονομία της ΠΑΜΘ θα προκαλέσει μείωση στη συνολική παραγωγή της κατά 2%, με τις διαφορές στην παραγωγή πριν και μετά την υποθετική εξάλειψη να αντικατοπτρίζουν τους δεσμούς του υπό εξέταση κλάδου με τους υπόλοιπους κλάδους της οικονομίας. Η εξάλειψη του κλάδου τροφίμων θα έχει ως συνέπεια την εισαγωγή των προϊόντων της για την περιφέρεια, αφού θα υπάρχει απουσία των εισροών της προς τους λοιπούς κλάδους.

Ιδιαίτερος ενθαρρυντικά παρουσιάζονται και τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την εκτίμηση των ελαστικότητων προϊόντος, εισοδήματος και απασχόλησης. Σχετικά με την ελαστικότητα προϊόντος ο κλάδος της γεωργίας κατατάσσεται στην 2^η θέση και στην τρίτη (3^η) θέση ο κλάδος τροφίμων και ποτών, ενώ για την ελαστικότητα εισοδήματος οι τρεις πρώτες θέσεις είναι ίδιες με την ελαστικότητα προϊόντος. Για την ελαστικότητα απασχόλησης, στην 1^η θέση κατατάσσεται ο κλάδος τροφίμων και ποτών και στην τρίτη (3^η) ο κλάδος της γεωργίας. Γενικότερα, ο αγρο-διατροφικός κλάδος κατατάσσεται στην πρώτη τριάδα του πίνακα ελαστικότητων, εν αντιθέσει με τους πολλαπλασιαστές και τις διασυνδέσεις που βρίσκονταν αρκετά χαμηλότερα στην κατάταξη. Η αλλαγή οφείλεται στο γεγονός πως λαμβάνεται υπόψη το μέγεθος του κλάδου με αποτέλεσμα να παρουσιάζει πολύ υψηλή ελαστικότητα με σημαντική επίδραση στην παραγωγή, στο εισόδημα και την απασχόληση.

Στην περιφέρεια της ΑΜΘ, ανάμεσα στους σημαντικότερους και δυναμικότερους από άποψη δημιουργίας προϊόντος, εισοδήματος και απασχόλησης βρίσκονται οι κλάδοι της γεωργίας και των τροφίμων και ποτών. Επιπρόσθετα, υπάρχει μεγάλος βαθμός αλληλεξάρτησης μεταξύ των κλάδων της γεωργίας και των τροφίμων και ποτών και την υπόλοιπη οικονομία, γεγονός που επηρεάζει την ανάπτυξη της παραγωγής του κλάδου. Αυτή η επιρροή καθορίζεται κυρίως από το πώς η δομή της οικονομίας και οι παραγωγικές συνιστώσες του κλάδου αλληλεξαρτώνται.

Προκύπτει ότι η ανάπτυξη του αγρο-διατροφικού τομέα της περιφέρειας είναι σημαντική για την αύξηση της κατανάλωσης και των εξαγωγών, καθώς μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη της οικονομίας και οποιαδήποτε συρρίκνωση θα επιδεινώσει την οικονομία της περιοχής. Ο σημαντικός αντίκτυπος της παραγωγής στον κλάδο δείχνει ότι οι μακροπρόθεσμες αναπτυξιακές πολιτικές πρέπει να δώσουν έμφαση σε αυτό. Συλλήβδην, το αγρο-διατροφικό κύκλωμα φαίνεται να έχει ευεργετική επίδραση όσον αφορά την ανάπτυξη της οικονομίας καθώς διαδραματίζει ουσιαστικό ρόλο με σημαντικά έμμεσα αποτελέσματα.

Τέλος, σχετικά με τη διαφοροποίηση της συμβολής του αγροτικού τομέα στην περιφερειακή οικονομική ανάπτυξη την τελευταία δεκαετία, από την εκτίμηση των σχετικών υποδειγμάτων προέκυψε ότι τα μονομεταβλητά υποδείγματα δίνουν πολύ μικρή ικανότητα πρόβλεψης για την καθαρή προστιθέμενη αξία του αγροτικού τομέα στην ΠΑΜΘ με δεδομένο ότι απρόβλεπτοι παράγοντες είναι αυτοί που καθορίζουν την τιμή της εν λόγω μεταβλητής. Τόσο η καθαρή προστιθέμενη αξία του αγροτικού τομέα, όσο και το ΑΕΠ για την ΠΑΜΘ επιβεβαιώθηκαν ως στάσιμα με τα έτη 2007 για την ακαθάριστη προστιθέμενη αξία

και το έτος 2010 για το ΑΕΠ της ΠΑΜΘ να αποτελούν χρονικά σημεία διαρθρωτικών μεταβολών.

Το επίπεδο της απασχόλησης στον αγροτικό τομέα της ΠΑΜΘ έχει ανεπαρκή δεδομένα περιορίζοντας την ανάλυσή τους με χρήση στατιστικών εργαλείων. Η εποχική απασχόληση είναι εκείνη που υπερέχει ενώ η σημαντική εξάρτηση των αγροτικών εκμεταλλεύσεων σε εποχικούς υπαλλήλους μπορεί να συμβάλλει σημαντικά στον περιορισμό της αναβάθμισης του αγροτικού τομέα, εφαρμογών μεθόδων ψηφιοποίησης και χρήσης μοντέρνων τεχνολογιών με δεδομένο ότι οι εποχικοί εργάτες είναι κατά το πλείστο ανειδίκευτοι και περιορισμένων δυνατοτήτων.

Το πολυμεταβλητό υπόδειγμα ARDL επιβεβαίωσε την αλληλεπίδραση ΑΕΠ και καθαρής Προστιθέμενης Αξίας του αγροτικού τομέα τόσο στη μακροχρόνια όσο και στη βραχυχρόνια περίοδο. Η σχέση έχει ένα σημείο ισορροπίας ενώ οι κοινωνικοοικονομικές διαταράξεις που επηρεάζουν την εν λόγω σχέση δεν έχουν μόνιμες επιδράσεις αλλά παροδικές. Η περιφερειακή ανάπτυξη έχει ένα σημαντικό κινητήριο μοχλό τον αγροτικό τομέα ο οποίος θα πρέπει να ενισχυθεί τόσο σε οικονομικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο τεχνογνωσίας. Απαραίτητη κρίνεται απαραίτητη η αναδιάρθρωση της παραγωγής και η ενίσχυση κλάδων που προσανατολίζονται στις εξαγωγές και την υποκατάσταση των εισαγωγών καθώς οι κλάδοι που «επιβιώνουν» στην κρίση είναι η γεωργία και η βιομηχανία τροφίμων.

1.2 Παραδοτέο Π1.3: Έρευνα πεδίου σε (α) παραγωγούς, (β) καταναλωτές και (γ) αγροδιατροφικές επιχειρήσεις για τη διερεύνηση και αξιολόγηση των βασικότερων προβλημάτων του αγροδιατροφικού τομέα

Το Παραδοτέο Π1.3 είχε ως στόχο τη διερεύνηση και αξιολόγηση των προβλημάτων του αγροδιατροφικού τομέα της ΠΑΜΘ, με τη διεξαγωγή έρευνας πεδίου σε παραγωγούς-επιχειρηματίες, μεταποιητικές αγροδιατροφικές μονάδες και καταναλωτές. Με αυτόν τον τρόπο αποτυπώθηκε η υφιστάμενη κατάσταση, και ανεδείχθησαν οι ευκαιρίες που προσφέρει η σύγχρονη εφοδιαστική αλυσίδα. Η μεθοδολογία περιλάμβανε αρχικά ποιοτική έρευνα με τη μέθοδο των ημιδομημένων προσωπικών-σε βάθος συνεντεύξεων σε ένα δείγμα παραγωγών-επιχειρηματιών του πρωτογενούς τομέα και επιχειρηματιών της αγροδιατροφικής μεταποιητικής βιομηχανίας. Πραγματοποιήθηκε ανάλυση θεμάτων που αφορούσαν την ταυτοποίηση και ιεράρχηση των σημαντικότερων προβλημάτων του αγροτικού τομέα περιφέρειας, την ύπαρξη δράσεων για την κυκλική οικονομία, την υιοθέτηση φιλοπεριβαλλοντικών πρακτικών (όπως χρήση παρασιτοκτόνων φυλικών προς το περιβάλλον, βιολογική γεωργία, περιορισμό της χρήσης των λιπασμάτων, ορθολογική χρήση νερού, εκτίμηση περιβαλλοντικού αποτυπώματος των υφιστάμενων καλλιεργειών, κ.ά.), τις απόψεις ως προς την ανάπτυξη βραχείων αλυσίδων προσφοράς αγροτικών προϊόντων και την υιοθέτηση καινοτόμων εργαλείων στην παραγωγική διαδικασία. Επιπρόσθετα, εφαρμόστηκε ποσοτική έρευνα με τη βοήθεια δομημένου ερωτηματολογίου σε ένα δείγμα 450 καταναλωτών για τη διερεύνηση των στάσεων και των αντιλήψεων απέναντι στις βραχείες αλυσίδες προσφοράς αγροτικών προϊόντων.

Όσον αφορά την ποιοτική έρευνα, τα κύρια ευρήματα συνοψίζονται ως εξής: τα σημαντικότερα προβλήματα του αγροδιατροφικού τομέα στην περιφέρεια εντοπίζονται στη βιωσιμότητα του αγροτικού επαγγέλματος, τη γεωγραφική απομόνωση, ειδικά στον Βόρειο Έβρο, το μικρό μέγεθος και τον κατακερματισμό των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, το υψηλό κόστος παραγωγής και τη μείωση της ανταγωνιστικότητας των αγροδιατροφικών επιχειρήσεων. Επίσης, παρατηρούνται ζητήματα όπως η γήρανση του αγροτικού πληθυσμού, η έλλειψη διαδοχής, η ερημοποίηση της υπαίθρου, το χαμηλό κοινωνικό κύρος του επαγγέλματος του αγρότη, η έλλειψη επαγγελματικής κατάρτισης και εκπαίδευσης, η ανεπαρκής στελέχωση των γεωπόνων σε κρατικούς φορείς και ινστιτούτα, καθώς και η δυσκολία προσέλκυσης νέων στον αγροτικό τομέα. Τέλος, η δυσκολία συνεργασίας μεταξύ των παραγωγών αναδεικνύεται ως σημαντικός παράγοντας που μειώνει τη διαπραγματευτική τους ισχύ.

Όσον αφορά τον μεταποιητικό κλάδο, τα κυριότερα προβλήματα περιλαμβάνουν το υψηλό κόστος μεταποίησης, τη δυσκολία εξασφάλισης χρηματοδότησης, τον ακριβό τεχνολογικό εξοπλισμό, καθώς και τη βιωσιμότητα των επιχειρήσεων, δεδομένου ότι η συντριπτική πλειονότητα των μεταποιητικών μονάδων στην Ελλάδα είναι πολύ μικρού μεγέθους. Επιπλέον, περιορισμένες επενδυτικές δυνατότητες, χαμηλή παραγωγικότητα, έλλειψη διαφοροποίησης προϊόντων και ανεπάρκεια εξαγωγικών πρωτοβουλιών αποτελούν σημαντικές προκλήσεις.

Μέτρα ενίσχυσης της μεταποιητικής βιομηχανίας περιλαμβάνουν την πιστοποίηση της υγιεινής και ασφάλειας των τροφίμων, την προσέλκυση επενδύσεων, την προώθηση της συμβολαιακής γεωργίας, τη μείωση της γραφειοκρατίας, την ενίσχυση της διαφοροποίησης και της τυποποίησης, καθώς και την ανάπτυξη στρατηγικών προώθησης που θα βοηθήσουν τις τοπικές επιχειρήσεις να βρουν τη θέση τους στην ανταγωνιστική αγορά, ειδικά μέσω του ηλεκτρονικού εμπορίου και της προώθησης τοπικών προϊόντων.

Η κυκλική οικονομία παραμένει ένα σχετικά άγνωστο θέμα για τους ερωτώμενους, οι οποίοι την συνδέουν κυρίως με την προστασία του περιβάλλοντος, τη βιωσιμότητα των οικοσυστημάτων και την υγεία του εδάφους. Παρόλο που μόνο ένα μικρό ποσοστό δήλωσε ότι συμμετέχει σε δράσεις ανακύκλωσης συσκευασιών, η πλειοψηφία δεν έχει ξεκάθαρη εικόνα ή κίνητρα για να αναλάβει δράση. Η υιοθέτηση φιλοπεριβαλλοντικών πρακτικών αποτελεί στόχο για τους ερωτώμενους, ειδικά όσον αφορά την εξοικονόμηση νερού και την ορθολογική χρήση φυτοπροστατευτικών σκευασμάτων, υπό την προϋπόθεση ότι θα συνοδεύονται από φορολογικά και οικονομικά κίνητρα.

Οι βραχείες αλυσίδες προσφοράς, μέσω της συνεργασίας με μεσάζοντες, αποτελούν μια οικονομικά συμφέρουσα επιλογή για παραγωγούς και καταναλωτές, ιδιαίτερα στον τομέα των κηπευτικών και των φρούτων. Αυτές οι αλυσίδες συμβάλλουν στην οικονομική ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών, την αύξηση της απασχόλησης, τη συγκράτηση του πληθυσμού στην ύπαιθρο, καθώς και στην ενίσχυση του κοινωνικού κύρους των μικρών παραγωγών. Επιπλέον, προάγουν τα τοπικά προϊόντα και τον τουρισμό, ενισχύοντας τη σύνδεση του πρωτογενούς τομέα με τους άλλους τομείς της οικονομίας.

Παρά το γεγονός ότι η υιοθέτηση καινοτόμων πρακτικών είναι χαμηλή, αυτές παραμένουν μια σημαντική εναλλακτική για τη βελτίωση του αγροδιατροφικού τομέα της περιφέρειας. Οι καινοτόμες πρακτικές που αναφέρθηκαν περιλαμβάνουν τη χρήση συστημάτων γεωργίας ακριβείας, όπως συσκευές GPS και drones για την εφαρμογή φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων.

Το μέλλον του αγροδιατροφικού τομέα παραμένει αβέβαιο λόγω του ασταθούς οικονομικού περιβάλλοντος, με παράγοντες όπως η αύξηση των τιμών στις εισροές, η έλλειψη ελέγχου στις τιμές των γεωργικών προϊόντων, οι αυξανόμενες φορολογικές επιβαρύνσεις και η δυσκολία χρηματοδότησης επενδύσεων να αποθαρρύνουν την επιχειρηματική δραστηριότητα. Επίσης, η μεγάλη γραφειοκρατία αποτελεί εμπόδιο για τις επιχειρήσεις και αποθαρρύνει τους νέους από την ενασχόληση με τον πρωτογενή τομέα.

Οι απαραίτητες αλλαγές περιλαμβάνουν την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας, την τόνωση της εξαγωγικής δραστηριότητας και της εξωστρέφειας των επαγγελματιών, τη βελτίωση της τυποποίησης και διαφοροποίησης των προϊόντων, και την προώθηση συνεργειών μεταξύ των παραγωγών για την ενίσχυση της αναγνωρισιμότητας και της ανταγωνιστικότητας των εμπορικών σημάτων τους. Επιπλέον, κρίσιμη είναι η αύξηση των επενδύσεων στην έρευνα, η ενίσχυση των τεχνολογικών και καινοτόμων εφαρμογών, οι ψηφιακές επενδύσεις για τη διαχείριση των πόρων και τη μείωση του κόστους παραγωγής, καθώς και η βελτίωση της ποιότητας των παραγόμενων προϊόντων. Η συντονισμένη δράση για την προστασία των περιβαλλοντικών πόρων και την αντιμετώπιση των συνεπειών της κλιματικής αλλαγής θεωρείται επίσης ουσιαστική.

Η ποσοτική έρευνα στους καταναλωτές της περιφέρειας κατέγραψε τα εξής αποτελέσματα: το κυριότερο κριτήριο επιλογής τροφίμων είναι η τιμή, ακολουθούμενη από την ποιότητα, τη γεύση, την εμφάνιση της συσκευασίας και το εμπορικό σήμα. Οι αγοραστικές αποφάσεις τους επηρεάζονται επίσης από το άρωμα, την εμφάνιση, τη διάρκεια ζωής, το χρώμα των προϊόντων, καθώς και από την εποχικότητα και την τοπική προέλευση. Οι καταναλωτές δείχνουν προτίμηση σε προϊόντα βιολογικής καλλιέργειας και φιλικά προς το περιβάλλον, ενώ η πιστοποίηση ποιότητας (ΠΟΠ, ΠΓΕ) αποτελεί σημαντικό κίνητρο για την επιλογή τους, όπως και οι βραβεύσεις και οι διακρίσεις. Ωστόσο, η κατανάλωση βιολογικών προϊόντων είναι περιστασιακή και σπάνια συστηματική, υποδεικνύοντας ότι αυτά τα προϊόντα δεν αποτελούν σταθερό κομμάτι της καθημερινής διατροφής. Υπάρχει ενδιαφέρον για τις μεθόδους παραγωγής και τον περιβαλλοντικό αντίκτυπο της αγροδιατροφικής βιομηχανίας, καθώς και για την περιβαλλοντική σήμανση στις συσκευασίες των προϊόντων. Παρά την ευαισθητοποίηση σε θέματα περιβάλλοντος, οι αυξήσεις στις τιμές των τροφίμων οδηγούν τους καταναλωτές να επιλέγουν οικονομικότερες λύσεις. Παράλληλα, ένα μικρότερο ποσοστό καταναλωτών εμφανίζει επιφυλάξεις για την ασφάλεια των βιολογικών παρασιτοκτόνων και αμφισβητεί την εγκυρότητα των ελέγχων και τη σήμανση των βιολογικών προϊόντων.

Σχετικά με τις βραχείες αλυσίδες προσφοράς, οι καταναλωτές συμφωνούν για τα κοινωνικοοικονομικά οφέλη που προκύπτουν, όπως η στήριξη της οικονομίας των αγροτικών περιοχών, η ενίσχυση του εισοδήματος των μικρών παραγωγών, η δημιουργία θέσεων

εργασίας και η συγκράτηση του ενεργού πληθυσμού στην ύπαιθρο. Επίσης, εκτιμούν την ποιότητα, ασφάλεια και γεύση των προϊόντων που διατίθενται μέσω αυτών των αλυσίδων, ενώ θεωρούν ότι τα προϊόντα που προέρχονται από αυτές είναι πιο φιλικά προς το περιβάλλον και ότι ενισχύεται η κατανάλωση τοπικών προϊόντων. Οι λαϊκές αγορές κατέχουν ιδιαίτερη θέση, καθώς οι σχέσεις εμπιστοσύνης μεταξύ πωλητών και αγοραστών θεωρούνται επωφελείς για αμφότερες τις πλευρές.

Τα πιστοποιημένα αγροδιατροφικά προϊόντα (ΠΟΠ, ΠΓΕ κ.λπ.) θεωρούνται από τους καταναλωτές ως προϊόντα premium, ανώτερης ποιότητας, πιο ασφαλή και ωφέλιμα για τη διατροφή. Ωστόσο, δεν θεωρούνται πιο φιλικά προς το περιβάλλον σε σύγκριση με τα συμβατικά προϊόντα. Η παραγωγή τους ενισχύει την επιχειρηματικότητα των τοπικών επιχειρήσεων, αποτελώντας ένα κίνητρο για την οικονομική ανάπτυξη απομακρυσμένων και μειονεκτικών περιοχών. Τα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά των καταναλωτών και τα ποιοτικά χαρακτηριστικά των πιστοποιημένων τροφίμων δεν επηρεάζουν την προθυμία για αγορά. Αντίθετα, η απόφαση αγοράς σχετίζεται θετικά με την πεποίθηση ότι η παραγωγή τοπικών προϊόντων συμβάλλει στην αειφόρο ανάπτυξη, καθώς και με το ενδιαφέρον για την ανάπτυξη των μειονεκτικών περιοχών και την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας στις αγροτικές περιοχές.

1.3 SWOT Ανάλυση των βασικών συμπερασμάτων

Η SWOT Ανάλυση (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats) αποτελεί ένα εργαλείο στρατηγικού σχεδιασμού που χρησιμοποιείται για να εντοπίσει και να αξιολογήσει τους εσωτερικούς και εξωτερικούς παράγοντες που επηρεάζουν μια επιχείρηση, έναν οργανισμό, ή έναν οικονομικό κλάδο. Η ανάλυση εξετάζει τα **πλεονεκτήματα (Strengths)**, τα **μειονεκτήματα (Weaknesses)**, τις **ευκαιρίες (Opportunities)** και τις **απειλές (Threats)**, και βοηθά στην κατανόηση του στρατηγικού περιβάλλοντος μέσα στο οποίο λειτουργεί ο οργανισμός (Gürel και Tat, 2017).

Τα τέσσερα στοιχεία της SWOT ανάλυσης περιλαμβάνουν:

- **Πλεονεκτήματα (Strengths):** Οι εσωτερικοί θετικοί παράγοντες που δίνουν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στην επιχείρηση, τον οργανισμό ή τον οικονομικό κλάδο. Μπορούν να περιλαμβάνουν πόρους, δεξιότητες, καλή φήμη, ή κατοχή καινοτόμων προϊόντων.
- **Μειονεκτήματα (Weaknesses):** Οι εσωτερικοί αρνητικοί παράγοντες που μπορεί να μειώσουν την απόδοση του οργανισμού ή να τον καταστήσουν λιγότερο ανταγωνιστικό. Μπορούν να περιλαμβάνουν έλλειψη πόρων, περιορισμένη τεχνολογία, ή ανεπαρκή διαχείριση.
- **Ευκαιρίες (Opportunities):** Οι εξωτερικές θετικές συνθήκες που μπορούν να εκμεταλλευτούν από την επιχείρηση για την ανάπτυξη ή βελτίωση των αποτελεσμάτων της. Παραδείγματα περιλαμβάνουν αλλαγές στη νομοθεσία, νέες τεχνολογίες, ή νέες αγορές.

- **Απειλές (Threats):** Οι εξωτερικοί παράγοντες που μπορεί να βλάψουν την επιχείρηση, όπως ανταγωνισμός, οικονομική αστάθεια, αλλαγές στις προτιμήσεις των καταναλωτών, ή νέα νομοθεσία.

Μέσα από τον προσδιορισμό των Δυνατών σημείων, Αδυναμιών, Ευκαιριών και Απειλών, ο οργανισμός μπορεί να χτίσει τις στρατηγικές σύμφωνα με τα δυνατά του σημεία, να εξαλείψει τις αδυναμίες του και να αξιοποιηθούν οι ευκαιρίες ή να χρησιμοποιηθούν αυτές για την αντιμετώπιση των απειλών του. Εξάλλου, κύρια επιδίωξη της *Ανάλυσης SWOT* είναι η αντιμετώπιση του ζητήματος της χάραξης στρατηγικής από μια διττή προοπτική εξωτερικής αξιολόγησης των απειλών και ευκαιριών σε ένα περιβάλλον, καθώς και μιας εσωτερικής αξιολόγησης των δυνατών σημείων και αδυναμιών σε έναν οργανισμό, επιχείρηση ή κλάδο (Dyson, 2004). Τα Δυνατά σημεία και οι Αδυναμίες προέρχονται από το εσωτερικό περιβάλλον, ενώ οι Ευκαιρίες και οι Απειλές από το εξωτερικό περιβάλλον του οργανισμού ή της επιχείρησης. Η *Ανάλυση SWOT* συνοψίζει τους σημαντικότερους εσωτερικούς και εξωτερικούς παράγοντες που μπορεί να επηρεάσουν το μέλλον του οργανισμού (ή της επιχείρησης) και συνήθως αναφέρονται ως οι στρατηγικοί παράγοντες (Kangas κ.ά., 2003).

Πλεονεκτήματα της SWOT Ανάλυσης

1. *Απλότητα και Ευελιξία:* Η SWOT ανάλυση είναι εύκολη στη χρήση και μπορεί να εφαρμοστεί σε διάφορες περιπτώσεις, είτε σε οργανισμούς είτε σε προσωπικά σχέδια. Δεν απαιτεί σύνθετα εργαλεία ή μεθόδους.
2. *Ολοκληρωμένη Προσέγγιση:* Βοηθά στην ολοκληρωμένη κατανόηση της κατάστασης εξετάζοντας εσωτερικούς και εξωτερικούς παράγοντες που επηρεάζουν έναν οργανισμό ή ένα ερευνητικό πρόγραμμα.
3. *Διευκόλυνση στη Στρατηγική Σχεδίαση:* Προσφέρει μια σαφή εικόνα της τρέχουσας κατάστασης και βοηθά στη δημιουργία στρατηγικών σχεδίων για την εκμετάλλευση των ευκαιριών και την αποφυγή των απειλών.
4. *Ενίσχυση Ομαδικής Συζήτησης και Συνεργασίας:* Είναι ένα εργαλείο που μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε ομάδες για να διευκολύνει την ανοιχτή συζήτηση σχετικά με τα δυνατά και αδύνατα σημεία της επιχείρησης και την στρατηγική της κατεύθυνση.

Μειονεκτήματα της SWOT Ανάλυσης

1. *Έλλειψη Ποσοτικής Ανάλυσης:* Η SWOT ανάλυση είναι συνήθως ποιοτική και δεν παρέχει σαφείς ποσοτικούς δείκτες για τη μέτρηση της απόδοσης ή των αποτελεσμάτων.
2. *Υποκειμενικότητα:* Τα αποτελέσματα της SWOT ανάλυσης μπορεί να διαφέρουν ανάλογα με την προοπτική του ατόμου που τη διεξάγει. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε υποκειμενικές απόψεις που ενδέχεται να μην αντανακλούν την πραγματική κατάσταση.
3. *Έλλειψη Προτεραιότητας:* Η ανάλυση δεν παρέχει μεθόδους για την ιεράρχηση των δυνατοτήτων ή των προβλημάτων, με αποτέλεσμα την πιθανότητα παρερμηνείας της σημασίας ορισμένων παραγόντων.

4. *Στατικότητα*: Η SWOT ανάλυση δίνει μια στιγμιαία εικόνα και δεν λαμβάνει υπόψη τη δυναμική φύση της αγοράς ή τις αλλαγές που μπορεί να συμβούν στον ανταγωνισμό ή στις συνθήκες της αγοράς.
5. *Μπορεί να παραβλέψει σημαντικά θέματα*: Εάν δεν πραγματοποιηθεί προσεκτικά, υπάρχει ο κίνδυνος να παραβλέψει σημαντικά ζητήματα ή να μην αξιολογήσει με ακρίβεια τις μελλοντικές ευκαιρίες και απειλές.

Με βάση τα παραπάνω, τα βασικότερα αποτελέσματα και συμπεράσματα των παραδοτέων της 1^{ης} φάσης του ερευνητικού προγράμματος, αποτυπώθηκαν σε έναν πίνακα SWOT προκειμένου να αποτελέσει τη βάση διαμόρφωσης του πρώτου ερωτηματολογίου της έρευνας των Δελφών (Πίνακας 1).

Πίνακας 1 SWOT ανάλυση βασικών χαρακτηριστικών του αγροδιατροφικού τομέα της ΠΑΜΘ

Δυνατά Σημεία – Φρέσκα και υψηλής ποιότητας προϊόντα – Άμεση σύνδεση με τους καταναλωτές (βραχείες αλυσίδες προσφοράς τροφίμων) – Σύνδεση πρωτογενούς τομέα με την τοπική οικονομία και τις κοινότητες – Ικανότητα γρήγορης προσαρμογής στις μεταβαλλόμενες προτιμήσεις των καταναλωτών – Μεγάλη βιοποικιλότητα και συγκεκριμένα φυτική ποικιλότητα	Αδυναμίες – Περιορισμένη κλίμακα παραγωγής σε σύγκριση με μεγάλες εμπορικές – Ευπάθεια στις καιρικές και κλιματικές αλλαγές – Έλλειψη πρόσβασης σε προηγμένη τεχνολογία και πόρους – Εξάρτηση από εποχιακές καλλιέργειες – Έλλειψη επαγγελματικής κατάρτισης/εκπαίδευσης – Υψηλό κόστος μεταποίησης – Κατακερματισμός της αγροτικής γης
Ευκαιρίες – Αυξανόμενη ζήτηση για βιολογικά και τοπικά προϊόντα – Δυνατότητες για αγροτουρισμό και εμπειρίες από το αγρόκτημα στο τραπέζι – Συνεργασία με τοπικά εστιατόρια και αγορές – Επέκταση σε εξειδικευμένες αγορές όπως με ειδικές καλλιέργειες ή τοπικές ποικιλίες – Σύνδεση με τα υπόλοιπα στάδια της εφοδιαστικής αλυσίδας – Ανάπτυξη του ηλεκτρονικού εμπορίου και η προώθηση των τοπικών προϊόντων μέσω των social media – Ενίσχυση της παραγωγικής διαδικασίας με την υιοθέτηση καινοτόμων πρακτικών – Ενίσχυση της συμμετοχής σε οριζόντιες και κάθετες συνεργασίες, κοινωφελείς ενέργειες – Ενίσχυση της κυκλικής οικονομίας και της αειφόρου ανάπτυξης με περιβαλλοντικό πρόσημο	Απειλές – Ανταγωνισμός από μεγάλες εμπορικές καλλιέργειες και εισαγόμενα προϊόντα – Αυξανόμενο κόστος παραγωγής και περιορισμένη πρόσβαση σε πόρους και τεχνολογία – Περιβαλλοντικές προκλήσεις όπως η λειψυδρία και η υποβάθμιση του εδάφους – Ρυθμιστικές αλλαγές που επηρεάζουν τις γεωργικές πρακτικές – Γήρανση του αγροτικού πληθυσμού και έλλειψη διάδοχης κατάστασης – Ασταθές οικονομικό περιβάλλον

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Αν και η ανάλυση SWOT έχει εκτενώς εφαρμοσθεί στα ερευνητικά πεδία που αφορούν επιχειρήσεις, χρησιμοποιείται ευρέως σε έρευνες σχετικές με τον αγροτικό τομέα. Μέχρι το 2009 υπήρχαν δημοσιευμένες 557 εργασίες (ποσοστό 16.6%) που εφάρμοζαν τη SWOT ανάλυση σε θέματα γεωργικού ενδιαφέροντος (Ghazinoory κ.ά., 2011). Η μέθοδος επιλέχθηκε καθώς έχει το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό να συνδέει όχι μόνο τις σημερινές συνθήκες (μέσω των ισχυρών και αδύνατων σημείων) αλλά και τις μελλοντικές συνθήκες (μέσω των ευκαιριών και απειλών) και αυτό είναι πολύ σημαντικό για το θέμα του αγροτικού τομέα στην ΠΑΜΘ, δεδομένου ότι βρίσκεται σε συνεχείς πολιτικές παρεμβάσεις και εξελίξεις (τεχνολογία, Κοινή Γεωργική Πολιτική, κ.ά.). Μεταξύ των πλεονεκτημάτων της μεθόδου περιλαμβάνονται η απλότητα της σχεδίασης και της συσκευής, ενώ τα μειονεκτήματα αφορούν στον υποκειμενικό της χαρακτήρα (Lazaridou κ.ά., 2018).

3. Η Μέθοδος των Δελφών

3.1 Γενικά

Ο όρος «Δελφοί» προέρχεται από την αρχαία ελληνική μυθολογία και πιστεύεται ότι είναι ο περίβολος της Πυθίας (ένα σημαντικό μαντείο), όπου έγιναν προφητείες για να υπαγορεύσουν και κατευθύνει ζωτικές κρατικές υποθέσεις. Με την κυριολεκτική της έννοια, η Μέθοδος των Δελφών μπορεί να οριστεί ως δομημένη τεχνική για την αποτελεσματική διαμόρφωση μιας διαδικασίας ομαδικής επικοινωνίας που επιτρέπει σε μια ομάδα ατόμων, ως σύνολο, την αντιμετώπιση ενός σύνθετου προβλήματος (Linstone και Turoff 1975). Η μέθοδος αναπτύχθηκε αρχικά για επιχειρηματικές προβλέψεις χρησιμοποιώντας μια διαδραστική συζήτηση με μία ομάδα εμπειρογνομώνων, υποθέτοντας ότι οι συλλογικές κρίσεις είναι πιο πολύτιμες από τις ατομικές.

Η προσέγγιση Delphi είναι γνωστή ως μέθοδος για την επίτευξη συναίνεσης μεταξύ εμπειρογνομώνων ή ενδιαφερομένων, που δημιουργήθηκε από την RAND Corporation (Powell, 2003). Παρά την πρώιμη έναρξή της, η πιο αναγνωρισμένη περιγραφή της μεθόδου προσφέρθηκε από τους Linstone και Turoff (1975). Μετά από αυτή την πρώτη εφαρμογή, έχει χρησιμοποιηθεί σε πολλούς άλλους ακαδημαϊκούς τομείς όπως η χρηματοδότηση, η οικονομία, ο αναπτυξιακός σχεδιασμός και υγειονομική περίθαλψη, όπου η ομαδική πρόβλεψη έχει νόημα ελλείψει δεδομένων από ακριβής δοκιμές. Στη σύγχρονη εποχή, αυτό το εργαλείο πρόβλεψης έχει εξελιχθεί σε στατιστική μεθοδολογία όπου συγκεντρώνει μεμονωμένες απόψεις και τις συγκλίνει σε στατιστικά παραγόμενη συναίνεση με συλλογική νοημοσύνη (Olimpassali και Karelakis 2021). Ένα σταθερό θέμα παρατηρείται σε όλους τους τομείς με ζωτικής σημασίας στοιχεία όπως η ανωνυμία, η επανάληψη, η ελεγχόμενη ανατροφοδότηση και η απόκριση ομάδας (ή συναίνεση) (Goodman 1987).

Χρησιμοποιείται ευρέως για τη μετατροπή της γνώμης των «εμπειρογνομώνων» σε ομαδική συναίνεση μέσω μιας σειράς, κυρίως δύο ή τριών, δομημένων γύρων ερωτηματολογίων (Hasson και Keeney, 2011; McKenna, 1994). Ένα πλεονέκτημα της μεθόδου είναι ότι επιτρέπει σε όλους τους ειδικούς, ανεξάρτητα από τους περιορισμούς των γεωγραφικών και ημερήσιων προγραμμάτων τους, την ευκαιρία να ανταποκριθούν σε ώρες που τους βολεύουν (Geist, 2010). Ωστόσο, υπάρχουν συγκεκριμένες επικρίσεις, και ειδικότερα, η συνηθέστερη είναι τα σχετικά μικρά, μη τυχαία δείγματα που χρησιμοποιούνται συνήθως στις μελέτες των Δελφών. Έχει επίσης επικριθεί καθώς υποστηρίζεται ότι επιβάλλει συναίνεση μεταξύ των συμμετεχόντων.

Το μεθοδολογικό πλαίσιο Delphi είναι μια διαδικασία πολλαπλών σταδίων που περιλαμβάνει την αρχική μέτρηση των απόψεων (πρώτος γύρος), ακολουθούμενη από ανάλυση δεδομένων, την ανάπτυξη ενός νέου ερωτηματολογίου με βάση τις απαντήσεις των εμπειρογνομώνων στον προηγούμενο γύρο και τη δεύτερη μέτρηση των απόψεων (δεύτερος γύρος) (McKenna, 1994). Η μέθοδος δεν επικεντρώνεται στη δημιουργία μιας απόφασης, αλλά μάλλον στη διερεύνηση διαφόρων απόψεων σχετικά με την πολιτική και τις πιθανές αποφάσεις (Mukherjee κ.ά., 2015). Η προσέγγιση Policy Delphi έχει χρησιμοποιηθεί για την ανάπτυξη δημόσιων πολιτικών σε διάφορους τομείς και έχει επίσης διεξαχθεί για να

υποστηρίζει τη διαδικασία σχεδιασμού πολιτικής και λήψης αποφάσεων για τον αγροδιατροφικό τομέα (Frewer κ.ά., 2011; Huan-Niemi κ.ά., 2016).

Η ανωνυμία μεμονωμένων μελών σε μια μελέτη των Δελφών αφαιρεί την εγγενή προκατάληψη, όπως η κυριαρχία και η ομαδική συμμόρφωση (που ορίζεται ως ομαδική σκέψη) που παρατηρείται στις συναντήσεις πρόσωπο με πρόσωπο. Ο πρωταρχικός σκοπός της τεχνικής των Δελφών είναι να δημιουργήσει μία αξιόπιστη συναινετική γνώμη μιας ομάδας εμπειρογνομόνων, μέσω επαναληπτικής διαδικασίας ενός ερωτηματολογίου και με ελεγχόμενη ανάδραση (Dalkey και Helmer, 1963). Η μέθοδος αποτελεί μία ευρέως χρησιμοποιούμενη μέθοδο για τη δημιουργία ομαδικής συναίνεσης, την ανάπτυξη σημείων ποιοτικής πρακτικής ή για να προσδιορίσει μελλοντικά πεδία ερευνητικού ενδιαφέροντος. Η μέθοδος έχει χρησιμοποιηθεί σε διάφορους τομείς όπως: (1) Αξιολόγηση των τρεχουσών γνώσεων, (2) Επίλυση διαμάχη σε θέματα διαχείρισης (McGrath κ.ά., 2021), (3) Διατύπωση θεωρητικών ή μεθοδολογικών κατευθυντήριων γραμμών (Jünger κ.ά., 2012; Vogel κ.ά., 2019), (4) Ανάπτυξη εργαλείων και δεικτών αξιολόγησης (Singer κ.ά., 2016; Han κ.ά., 2012), και (5) Διατύπωση συστάσεων για δράση και ιεράρχηση μέτρων πολιτικής (van Hasselt 2015). Η μέθοδος, από την έναρξη εφαρμογής της, έχει υποστεί αρκετές τροποποιήσεις στη δομή της ούτως ώστε να επιτυγχάνεται αποτελεσματική και ταχύτερη συναίνεση.

2.2.1 Περιοχή Προβλήματος

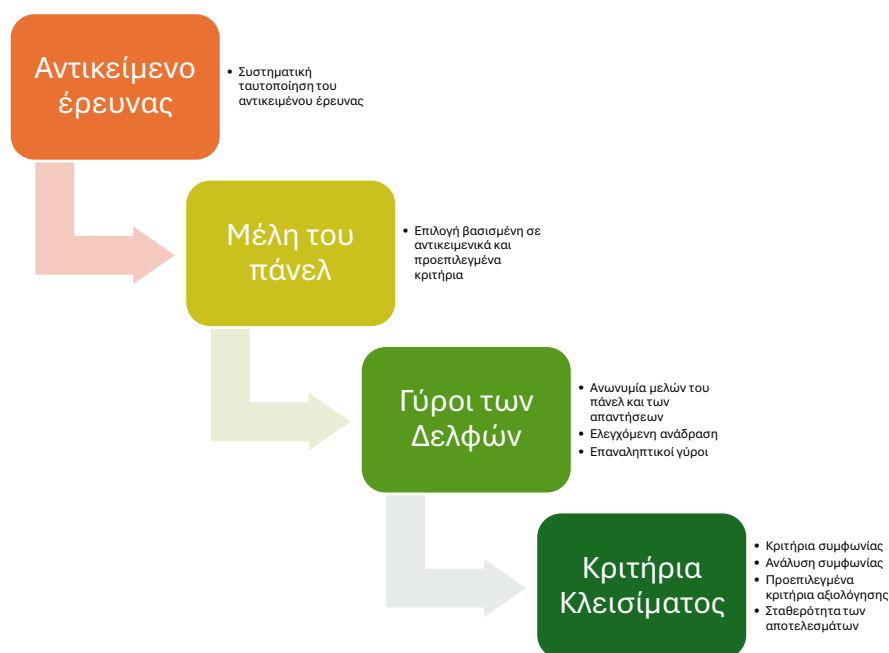
Η μελέτη Delphi είναι σημαντική σε ερευνητικά πεδία όπου είτε βασίζονται σε στατιστικά μοντέλα που τα αποδεικτικά στοιχεία δεν είναι διαθέσιμα, η γνώση είναι αβέβαιη και ελλιπής, οπότε η κρίση του ανθρώπινου εμπειρογνώμονα είναι καλύτερη από την ατομική γνώμη (Linstone και Turoff 1975). Διάφορες προσεγγίσεις μπορούν να εντοπίσουν αυτούς τους τομείς των προβλημάτων: (1) η εκτεταμένη συστηματική βιβλιογραφική αναζήτηση, (2) η ομαδική συζήτηση μεταξύ ενός καθορισμένου συνόλου ατόμων, και (3) οι ανοικτοί γύροι συζητήσεων μεταξύ των μελών της ομάδας. Η διαδικασία εντοπισμού της περιοχής του προβλήματος και η επικοινωνία μεταξύ όλων των συμμετεχόντων μελών του πάνελ πρέπει να είναι σαφής και να έχει ολοκληρωθεί πριν από τον τελικό γύρο της έρευνας για την επίτευξη συναίνεσης.

2.3 Πάνελ εμπειρογνομόνων

Τα μέλη που συμμετέχουν στην ανώνυμη διαδικασία ψηφοφορίας της μεθόδου των Δελφών ονομάζονται panelists και η επιλογή τους είναι αναμφίβολα η πιο σημαντική πτυχή της μεθόδου (Green κ.ά., 1999). Εντούτοις, δεν υπάρχουν συγκεκριμένα κριτήρια που εφαρμόζονται για την ταυτοποίηση και την επιλογή των μελών του πάνελ (Diamond κ.ά., 2010). Οι ερευνητές που εφαρμόζουν τη συγκεκριμένη μέθοδο θα πρέπει να εξετάσουν ξεχωριστά κριτήρια κατά την αξιολόγηση της μεθόδου Delphi όπως η ομοιογένεια του πάνελ, η επισήμανση των μελών του πάνελ ως «ειδικών» και το μέγεθος του πάνελ.

Ο χαρακτηρισμός των μελών της ομάδας ως «εμπειρογνομόνων» είναι εξαιρετικά αμφιλεγόμενος. Ο εμπειρογνώμονας μπορεί να οριστεί ως κάποιος με γνώση και εμπειρία σε ένα συγκεκριμένο θέμα, ωστόσο, είναι πρακτικά δύσκολο να μετρηθεί ποσοτικά αυτή η εμπειρία. Οι εμπειρογνώμονες χρησιμοποιούνται συνήθως στη μέθοδο των Δελφών για τα

μέλη της επιτροπής χωρίς κάποιο ενιαίο κριτήριο επιλογής. Ο κοινός στόχος πίσω από τη χρήση εμπειρογνομώνων είναι η αύξηση της ποιοτικής ισχύος των συστάσεων ή της συναίνεσης. Οι αναγνώστες πρέπει να αξιολογήσουν τα κριτήρια επιλογής της ομάδας εμπειρογνομώνων και η επιλογή του πάνελ θα πρέπει να ακολουθεί προκαθορισμένα κριτήρια (Boulkedid κ.ά., 2011).

Εικόνα 1 Διαδικασία Μεθόδου των Δελφών
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Όσον αφορά το μέγεθος του πάνελ των εμπειρογνομώνων, στη διεθνή βιβλιογραφία αυτό κυμαίνεται μεταξύ 10 και 100 μελών. Ωστόσο, λόγω δυσκολιών διαχείρισης των δεδομένων και ζητημάτων υλικοτεχνικής υποστήριξης (γύροι της έρευνας), ένα πάνελ με τριψήφιο μέγεθος δείγματος είναι ασυνήθιστο (Diamond κ.ά., 2014; Niederberger κ.ά., 2020). Γενικά, ένας διψήφιος αριθμός κοντά στο 30-50 θεωρείται βέλτιστος στους τελικούς γύρους για μία ομοιογενή μέθοδο των Δελφών (McGrath κ.ά., 2020; Robba κ.ά., 2020). Το κατάλληλο μέγεθος εξαρτάται από την πολυπλοκότητα του προβλήματος, την ομοιογένεια (ή την ετερογένεια) του δείγματος και τη διαθεσιμότητα των πόρων. Εκτός από τα μέλη του πάνελ που έχουν σχετικές με το αντικείμενο γνώσεις, ορισμένες έρευνες προσλαμβάνουν μέλη από διαφορετικά ακαδημαϊκά και πρακτικά υπόβαθρα ή εμπλέκουν τελικούς χρήστες στη διαδικασία (Santaguida κ.ά., 2018).

Η γενίκευση των αποτελεσμάτων της μεθόδου απαιτεί κατάλληλο μέγεθος πάνελ, ποικίλη εκπροσώπηση μελών από διαφορετικές ειδικότητες και γεωγραφική κατανομή. Η ηλεκτρονική έρευνα Delphi (που ονομάζεται επίσης e-Delphi) βοηθά στην ευρύτερη εκπροσώπηση των μελών του πάνελ, εξοικονομεί χρόνο και ενισχύει τους γύρους έρευνας χρησιμοποιώντας τεχνολογία, χωρίς φυσική ψηφοφορία (Boulkedid κ.ά., 2011). Αυτή η διαδικασία περιλαμβάνει την επιλογή εμπειρογνομώνων μετά από έρευνα για

επιλεξιμότητα στο διαδίκτυο, ενώ είναι δυνατόν να αποσταλούν περαιτέρω προσκλήσεις μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Το ποσοστό αποδοχής μεταξύ των εμπειρογνομόνων μπορεί να είναι χαμηλό και οι ερευνητές συνήθως λαμβάνουν υπόψη αυτό το υψηλότερο ποσοστό φθοράς κατά τη διάρκεια της διαδικασίας πρόσκλησης.

2.3.1 Ομοιογένεια του πάνελ

Ένα ετερογενές πάνελ βοηθά στην επίτευξη μιας ευρύτερης προοπτικής και γενίκευσης της συναίνεσης. Η ομοιογενής ομάδα, από την άλλη πλευρά, μπορεί να είναι πιο αξιόπιστη στην περίπτωση που υπάρχει ένας συγκεκριμένος στόχος έρευνας. Το ομοιογενές πάνελ είναι κατάλληλο για την επίλυση άλυτων ζητημάτων ενός εστιασμένου προβλήματος, ενώ το ετερογενές πάνελ είναι κατάλληλο σε μια ευρύτερη κατάσταση, όπως όταν μελετά τον αντίκτυπο μιας εφαρμοσμένης πολιτικής. Η μεθοδολογία θα πρέπει να αντιπροσωπεύει τη διαδικασία που ακολουθείται για την επίτευξη ομοιογένειας στη μελέτη.

2.4 Γύροι στη Μέθοδο των Δελφών

Το ισχυρό χαρακτηριστικό της Μεθόδου των Δελφών είναι η ανωνυμία των μελών του πάνελ στους γύρους της έρευνας, η ελεγχόμενη ανατροφοδότηση και οι επαναληπτικές συζητήσεις. Οι ανώνυμοι γύροι ερευνών έχουν πλεονεκτήματα σε σχέση με τις πρόσωπο-με-πρόσωπο ή ομαδικές συναντήσεις στη μείωση της κυριαρχίας και της συμμόρφωσης της ομάδας. Οι συμμετέχοντες αισθάνονται πιο άνετα στην παροχή ανώνυμων απόψεων σχετικά με αβέβαια, άλυτα ζητήματα, και η ερμηνεία των στοιχείων μπορεί μερικές φορές να γίνει ένα κρίσιμο ζήτημα σε ανώνυμους γύρους των Δελφών και να επηρεάσει τη διαδικασία συναίνεσης (Boulkedid κ.ά., 2011).

Η «ελεγχόμενη ανατροφοδότηση» είναι ένα άλλο κλασικό χαρακτηριστικό της μεθόδου, όπου ο συντονιστής αποφασίζει σχετικά με τις διατάξεις ανατροφοδότησης με βάση τις απαντήσεις στα στοιχεία και τα ανοιχτά σχόλια. Μετά από κάθε γύρο έρευνας, τα ληφθέντα δεδομένα αναλύονται και παρουσιάζονται σε εύκολα ερμηνεύσιμη μορφή σε όλους τους εμπειρογνώμονες της ομάδας. Μπορεί να περιλαμβάνει απλά γραφήματα και στατιστικά στοιχεία που δείχνουν τη σταθερότητα των απαντήσεων. Οι στατιστικές περιλαμβάνουν συνήθως τη μέτρηση των κεντρικών τάσεων με διασπορά, ποσοστό και συχνότητα κατανομής (Dunn, 2004), ενώ ακόμη και ανώνυμα σχόλια μπορεί να ενσωματωθούν ως μέρος της ανατροφοδότησης. Μερικές φορές παρέχονται επίσης ατομικά σχόλια μαζί με ομαδικές απαντήσεις.

Η ελεγχόμενη ανατροφοδότηση δίνει πληροφορίες σε κάθε μεμονωμένο μέλος του πάνελ σχετικά με την τάση και μπορεί κανείς να αλλάξει την απάντησή του εάν χρειαστεί. Τα μέλη του πάνελ θα πρέπει να ξεκαθαρίζουν τη θέση τους εάν έχουν ακραία επιλογή αντίδρασης σε μια συγκεκριμένη κατάσταση. Η ανάλυση των διαδοχικών επαναληπτικών γύρων παρέχει την ευκαιρία να αξιολογηθούν τα δεδομένα για συναίνεση και διάσπαρτη σταθερότητα μεταξύ των δύο διαδοχικών γύρων. Οι επαναλαμβανόμενοι και διαδραστικοί γύροι έρευνας είναι χρήσιμοι για τη συλλογή ποιοτικών πληροφοριών, τη βελτίωση του πλαισίου των απόψεων για τα μέλη του πάνελ και την επίτευξη συναίνεσης (Boulkedid κ.ά., 2011).

Ιδανικά, η διαδικασία των Δελφών επαναλαμβάνεται σταδιακά μέχρι να θεωρηθεί ότι έχει επιτευχθεί συναίνεση. Ωστόσο, ο αριθμός των επαναλήψεων εξαρτάται κυρίως από το βαθμό συναίνεσης που επιδιώκουν οι ερευνητές και μπορεί να κυμαίνεται από δύο έως πέντε (Ludwig, 1994; Delbecq κ.ά., 1975). Η άποψη αυτή υποστηρίζεται από τους Cyphert και Gant (1971), Brooks (1979), Ludwig (1994) και Custer κ.ά., (1999), οι οποίοι θεώρησαν τρεις επαναλήψεις ως επαρκείς για την επίτευξη συναίνεσης και τη συγκέντρωση των απαραίτητων πληροφοριών. Οι Hallowell και Gambatese (2010) ενθάρρυναν επίσης τους ερευνητές να χρησιμοποιήσουν τουλάχιστον τρεις γύρους για να προσδιορίσουν τους λόγους για τις ακραίες απαντήσεις στον τρίτο γύρο.

Γύρος 1: Ένα ανοιχτό ερωτηματολόγιο χρησιμοποιείται συχνά στον πρώτο γύρο της διαδικασίας των Δελφών, το οποίο έχει σχεδιαστεί για να ζητήσει συγκεκριμένες πληροφορίες σχετικά με το περιεχόμενο της έρευνας από τους συμμετέχοντες (Custer κ.ά., 1999). Αφού λάβουν τις απαντήσεις των εμπειρογνομόνων, οι ερευνητές χρησιμοποιούν τις πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν για να αναπτύξουν ένα άλλο, καλά δομημένο, ερωτηματολόγιο για τον δεύτερο γύρο. Η τροποποίηση της διαδικασίας των Δελφών σε σχέση με τους τρόπους επικοινωνίας με την ομάδα εμπειρογνομόνων είναι εφαρμόσιμη, εάν οι βασικές πληροφορίες σχετικά με το ερευνητικό ζήτημα είναι ήδη χρησιμοποιήσιμες και διαθέσιμες (Hsu και Sandford, 2007).

Γύρος 2: Στο συγκεκριμένο γύρο, οι εμπειρογνώμονες καλούνται να επανεξετάσουν τις πληροφορίες που συνοψίζονται από τους ερευνητές από τις απαντήσεις που δόθηκαν από τον πρώτο γύρο. Τους παρουσιάζεται το δεύτερο ερωτηματολόγιο και τους ζητείται να βαθμολογήσουν τα στοιχεία για να καθορίσουν προκαταρκτικές προτεραιότητες, μετά τις οποίες μπορούν να προσδιοριστούν οι τομείς συμφωνίας και διαφωνίας (Ludwig, 1994).

Γύρος 3: Στους εμπειρογνώμονες ή τα μέλη της ομάδας παρουσιάζεται ένα ερωτηματολόγιο στον τρίτο γύρο και πρέπει είτε να «προσδιορίσουν τους λόγους για τους οποίους παραμένουν εκτός συναίνεσης» είτε να επαναξιολογήσουν τις κρίσεις τους με βάση τα στοιχεία ή τις βαθμολογίες που συνοψίζονται από τους ερευνητές στον δεύτερο γύρο. Οι εμπειρογνώμονες μπορούν στη συνέχεια να διευκρινίσουν τις πληροφορίες που τους έχουν δοθεί και να κρίνουν με βάση τη σχετική προτεραιότητα των αντικειμένων (Hsu και Sandford, 2007). Ωστόσο, αναμένεται μόνο μια μικρή αύξηση της συναίνεσης σε σύγκριση με τους προηγούμενους γύρους (Weaver, 1971; Jacobs, 1996). Στη συνέχεια, οι ερευνητές αντιπαραβάλλουν και αναλύουν τα υπόλοιπα στοιχεία, τις αξιολογήσεις των εμπειρογνομόνων, τις απόψεις της μειοψηφίας και την επιτευχθείσα συναίνεση.

Η μέθοδος μπορεί να τροποποιηθεί και να προσαρμοστεί σύμφωνα με τις διαφορετικές κοινωνικές πραγματικότητες και απαιτήσεις της μελέτης (Fletcher και Marchildon, 2014). Προηγούμενες μελέτες (Vernon, 2009; Arof, 2015) ανέφερε διάφορες τροποποιήσεις σε σχέση με τους τρόπους επικοινωνίας με τις ομάδες εμπειρογνομόνων και τον σχεδιασμό των επαναληπτικών γύρων ανατροφοδότησης. Ως εκ τούτου, ο σχεδιασμός των Δελφών που υιοθετείται είναι περιστασιακός, καθώς καθοδηγείται από τους ερευνητικούς στόχους ανεξάρτητα από τον κλάδο (Hasson και Keeney, 2011).

Η κρίση και η διακριτικότητα των ερευνητών ασκούνται πλήρως στο σχεδιασμό των μελετών των Δελφών. Για παράδειγμα, τα δεδομένα μπορούν να αναλυθούν είτε ποιοτικά είτε ποσοτικά. Το επίπεδο συμφωνίας και διαφωνίας μπορεί να μετρηθεί πρώτα χρησιμοποιώντας μια κλίμακα Likert και στη συνέχεια με έρευνες ανοιχτού τύπου. Ένα από τα δυνατά σημεία της έρευνας είναι η ευελιξία της (Vernon, 2009), ωστόσο, παραδόξως, αυτό μπορεί να επηρεάσει αρνητικά την αυστηρότητα της έρευνας (Sackman, 1975). Ως εκ τούτου, αρκετές μελέτες (, 1991; Hasson κ.ά., 2000· Mullen, 2003; Thangaratnam και Redman, 2005; Donohoe και Needham, 2009; Hallowell και Gambatese, 2010; Hasson και Keeney, 2011; Lin και Song, 2015) πρότειναν ότι η θέσπιση και η εφαρμογή κατευθυντήριων γραμμών θα πρέπει να συμβάλει στη διασφάλιση της αυστηρής εφαρμογής της μεθόδου. Οι κατευθυντήριες γραμμές συνοψίζονται στον Πίνακα 2.

Πίνακας 2 Συνοπτικές οδηγίες για την αυστηρή εφαρμογή της μεθόδου Delphi

Κριτήρια	Περιγραφή
Ξεκάθαρα αντικείμενα και στόχοι	Εφαρμογή της μεθόδου σε συγκεκριμένο πρόβλημα
Επιλογή εμπειρογνομόνων και μέγεθος	Ειδική ομάδα ως εμπειρογνώμονες
Επαναληπτική ανατροφοδότηση και συναίνεση	Σχεδιασμός και διαχείριση του ερωτηματολογίου
Πιλοτική δοκιμή του ερωτηματολογίου	Διασφάλιση αξιοπιστίας και μείωση πιθανής μεροληψίας πριν από την εκτέλεση της έρευνας Delphi

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

2.4.1 Χρονικές απαιτήσεις

Η διεξαγωγή της Μεθόδου των Δελφών μπορεί να είναι χρονοβόρα και πιθανό να χρειαστεί μεγάλες χρονικές περιόδους για να συμπληρωθούν τα ερωτηματολόγια, εάν ο αριθμός συμμετεχόντων είναι μεγάλος. Τη διαδικασία μπορεί επίσης να επιβραδύνει η μη ανταπόκριση των συμμετεχόντων και αυτό να έχει ως επακόλουθο την αδυναμία του ερευνητή να προχωρήσει σε ανάλυση των δεδομένων. Οι προκλήσεις αυτές απαιτούν σωστό σχεδιασμό και διαχείριση, ώστε να μην υπάρχουν καθυστερήσεις στη διαδικασία (Balasubramanian κ.ά., 2012; Cunliffe, 2002).

Από τους Delbecq κ.ά., (1975) προτείνεται ως ικανοποιητικό χρονικό διάστημα διεξαγωγής της έρευνας μια περίοδος τουλάχιστον σαράντα πέντε (45) ημερών. Όσον αφορά τη διαχείριση του χρόνου μεταξύ των επαναλήψεων, σημειώνουν, ότι η περίοδος δύο εβδομάδων είναι αρκετή για να ανταποκριθούν οι συμμετέχοντες σε κάθε γύρο. Η χρήση ηλεκτρονικών τεχνολογιών (δηλ. ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, τηλεδιάσκεψη κ.λπ.) μπορεί να διευκολύνει τη διαδικασία. Η τεχνολογία παρέχει πλεονεκτήματα τόσο στους συμμετέχοντες όσο στους ερευνητές της μεθόδου, όπως την εύκολη αποθήκευση των δεδομένων, την άμεση επεξεργασία, την ταχύτητα μετάδοσης, τη διατήρηση της ανωνυμίας των ερωτώμενων και τη δυνατότητα ταχείας ανατροφοδότησης.

2.5 Κριτήρια Κλεισίματος

Δεδομένου ότι η Delphi είναι μια μέθοδος για τη δημιουργία συναίνεσης μεμονωμένων μελών της ομάδας σχετικά με κρίσιμα ερευνητικά ζητήματα, τα κριτήρια συναίνεσης και κλεισίματος ποικίλλουν ευρέως μεταξύ των μελετών (Diamond κ.ά., 2014; Jünger κ.ά., 2017; Niederberger κ.ά., 2020). Ο ορισμός της συναίνεσης που χρησιμοποιείται στις δημοσιευμένες μελέτες των Δελφών είναι διαφορετικός.

2.5.1 Συναίνεση

Παραδοσιακά, η συναίνεση θεωρείται ως το πρωταρχικό αποτέλεσμα της μεθόδου των Δελφών, ωστόσο, η κατανόησή της είναι αρκετά συγκεχυμένη μεταξύ διαφόρων ερευνών στη διεθνή βιβλιογραφία. Συναίνεση μπορεί να σημαίνει ομαδική γνώμη, αλληλεγγύη προς ένα συναίσθημα ή μερικές φορές απόλυτη ευθυγράμμιση της γνώμης των εμπειρογνομόνων (Mitchell 1991). Ως εκ τούτου, έχουν χρησιμοποιηθεί διάφορα κριτήρια για τον καθορισμό της συναίνεσης. Μια μετα-ανάλυση για την αξιολόγηση της ποιότητας των δημοσιευμένων μελετών που εφάρμοσαν τη Μέθοδο των Δελφών διαπίστωσε ότι το 73% των μελετών ανέφεραν μια μέθοδο συναίνεσης και μόνο το 68% το έκανε σε ένα προηγμένο δηλωμένο πρωτόκολλο. Παρατηρήθηκε ακόμη ότι ορισμένες έρευνες δηλώνουν την επίτευξη συναίνεσης, αλλά δεν παρέχουν τη διαδικασία για την επίτευξη συναίνεσης καθώς και τον ορισμό της (Diamond κ.ά., 2014; Jünger κ.ά., 2017; Niederberger κ.ά., 2020). Ο ορισμός της συναίνεσης που χρησιμοποιείται στις δημοσιευμένες έρευνες των Δελφών είναι διαφορετικός (Jünger κ.ά., 2017; Trevelyan και Robinson 2015) και αυτός που χρησιμοποιείται συνήθως είναι το ποσοστό συμφωνίας που βασίζεται σε προκαθορισμένο όριο, κεντρική τάση ή συνδυασμό και των δύο. Ωστόσο, η συμφωνία ως ποσοστό διαφοροποιείται σημαντικά από 50%-97% και επιλέγεται αυθαίρετα (Diamond κ.ά., 2014; Jünger κ.ά., 2017).

2.5.2 Χρήση κριτηρίων για ολοκλήρωση της μεθόδου

Ο συμβατικός σχεδιασμός της Μεθόδου των Δελφών είχε τουλάχιστον τέσσερις γύρους, ωστόσο, η ουσία των αποτελεσματικών ερευνών των Δελφών περιλαμβάνει μια επαναληπτική διαδικασία και ελεγχόμενη ανατροφοδότηση για τη δημιουργία συναίνεσης. Τα κριτήρια κλεισίματος στις περισσότερες έρευνες των Δελφών περιλαμβάνουν τη συναίνεση που επιτυγχάνεται μετά από προκαθορισμένους (συνήθως δύο) γύρους (Diamond κ.ά., 2014; Jünger κ.ά., 2017). Η σταθερότητα των απαντήσεων ή της συναίνεσης δεν μπορεί να ελεγχθεί με δύο γύρους Δελφών, καθώς οποιαδήποτε αλλαγή στα στοιχεία ή στην ελεγχόμενη ανατροφοδότηση μπορεί να μεταβάλει την απάντηση των μελών του πάνελ. Εντούτοις, οι απαντήσεις αυτές ενδέχεται να μην είναι σταθερές και, ως εκ τούτου, ένας σταθερός αριθμός γύρων χωρίς αξιολόγηση της σταθερότητας των αποτελεσμάτων μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα σχετικά με τη στατιστική αξιοπιστία.

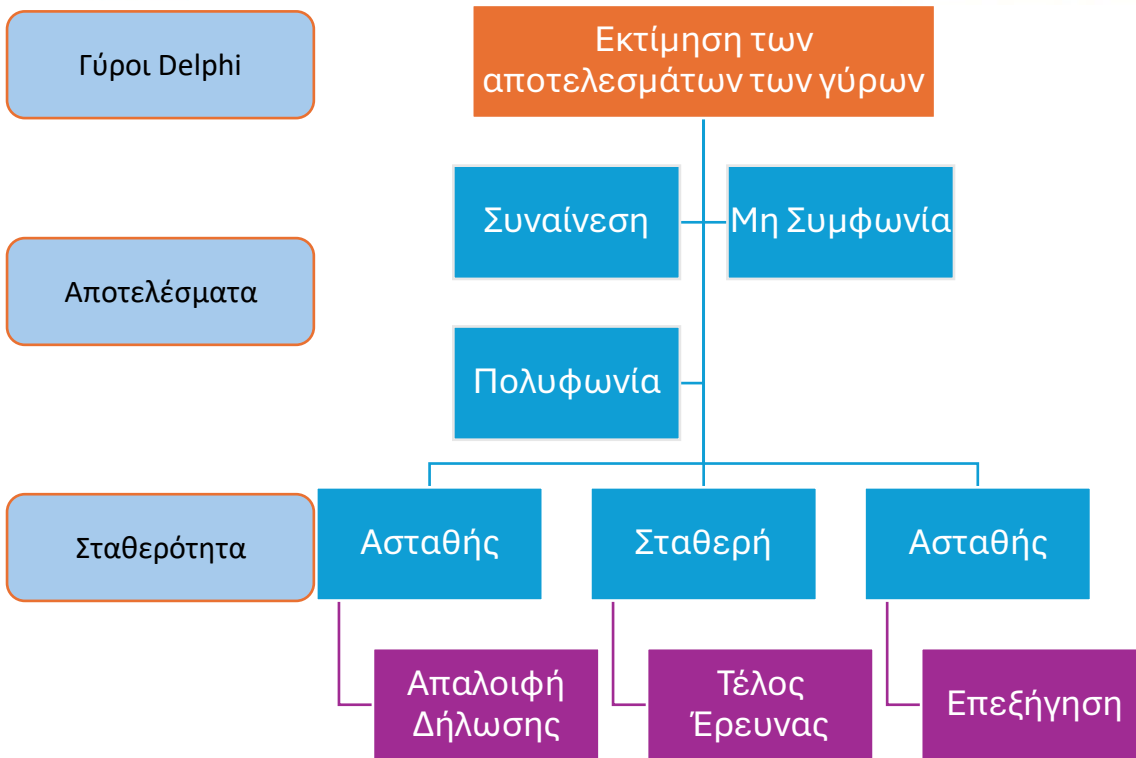
Η δημιουργία των «τροποποιημένων Δελφών» (modified Delphi) χρησιμοποιεί αυθαίρετα δύο-τρεις γύρους έρευνας που αποφασίστηκαν *a priori* ως κριτήριο κλεισίματος. Ο «τροποποιημένος» όρος στις μελέτες των Δελφών είναι, ωστόσο, αντιφατικός και χωρίς κανένα καθολικά αποδεκτό κριτήριο. Το μόνο κοινό πράγμα στην τροποποιημένη

μεθοδολογία των Δελφών είναι η ενεργός προσπάθεια της ερευνητικής ομάδας για τη δημιουργία συναίνεσης. Η ερευνητική ομάδα πραγματοποιεί συστηματική έρευνα της βιβλιογραφίας στο αντικείμενο έρευνας και, αντί για ανοιχτούς, οι αρχικοί γύροι των Δελφών επικεντρώνονται στην επίτευξη συναίνεσης μεταξύ των μελών του πάνελ. Η ομάδα εξετάζει επίσης τα αποτελέσματα μετά από κάθε γύρο και τα θέματα που καταλήγουν σε συναίνεση απορρίπτονται για τους επόμενους γύρους, αλλά, επίσης, τα στοιχεία που συστηματικά δεν επιτυγχάνουν συναίνεση, παρά την ελεγχόμενη ανατροφοδότηση, μπορούν να απορριφθούν (Grant κ.ά., 2020). Ωστόσο, αυτή η ενεργός συμμετοχή της ερευνητικής ομάδας μπορεί να προκαλέσει μεροληψία μέσω της γνώμης των μελών.

2.5.3 Σταθερότητα

Η κατανόηση της σταθερότητας των απαντήσεων είναι ακόμη πιο συγκεκριμένη από τη συναίνεση και η σταθερότητα της συναίνεσης σπάνια χρησιμοποιείται στις μελέτες των Δελφών ως τελικό κριτήριο. Κλασικά, η συναίνεση ή ένας προκαθορισμένος γύρος ερευνών αποτελούν κριτήριο κλεισίματος, ενέχοντας εντούτοις, τον εγγενή κίνδυνο να αλλάξουν σημαντικά οι απαντήσεις στον τελευταίο γύρο, επηρεάζοντας τη σταθερότητα των αποτελεσμάτων ή τη συναίνεση. Ως εκ τούτου, ερευνητές θεωρούν ότι η επίτευξη συναίνεσης δεν έχει νόημα με ασταθείς απαντήσεις (Linstone και Turoff, 1975; Dajani 1979; Chaffin 1980) και επομένως, η σταθερότητα των αποτελεσμάτων θεωρείται απαραίτητο κριτήριο.

Η σταθερότητα ορίζεται ως η συνέπεια των αποκρίσεων μεταξύ διαδοχικών γύρων μιας μελέτης (Dajani 1979). Οι ερευνητές πιστεύουν ότι συγκεκριμένα αποτελέσματα δύο ξεχωριστών γύρων για μια συγκεκριμένη ερώτηση μπορεί να συμβούν τυχαία, η οποία μπορεί να μειωθεί με την απόκτηση στατιστικά σημαντικής σταθερότητας (ή διακύμανσης) των απαντήσεων (Diamond κ.ά., 2014). Με άλλα λόγια, η συναίνεση μπορεί να υπάρχει σε ασταθείς απαντήσεις και η σταθερότητα μπορεί να υπάρχει χωρίς συναίνεση και, ως εκ τούτου, η επίτευξη σταθερότητας απόκρισης θα πρέπει να αποτελεί κατάλληλο κριτήριο κλεισίματος. Ωστόσο, πρέπει να καταβληθεί κάθε δυνατή προσπάθεια για την επίτευξη συναίνεσης (Dajani 1979; Chaffin 1980) και ως εκ τούτου, θα πρέπει να υιοθετηθεί ένα ιεραρχικό κριτήριο διακοπής ως κριτήριο κλεισίματος για τους Δελφούς (Εικόνα 2).

Εικόνα 2 Αξιολόγηση Μεθόδου των Δελφών
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

2.5.4 Σημείο αξιολόγησης

Τα κριτήρια για τη διακοπή των γύρων των Δελφών με βάση τη συναίνεση ή τη σταθερότητα θα πρέπει να προσδιοριστούν εκ των προτέρων. Τα εναλλακτικά σχέδια και η μέθοδος απόρριψης δηλώσεων θα πρέπει να καθοριστούν εάν η συναίνεση χρησιμοποιείται ως κριτήριο διακοπής των γύρων των Δελφών. Η σταθερότητα των απαντήσεων είναι σημαντική για τη στατιστική σταθερότητα της συναίνεσης.

2.6 Ανάλυση δεδομένων

Κατά την εφαρμογή της Μεθόδου των Δελφών υπάρχουν συγκεκριμένα για τη συγκέντρωση και οργάνωση των απόψεων και των δεδομένων που θα παραχθούν. Το σημαντικότερο κριτήριο που ορίζεται είναι το σημείο στο οποίο επιτυγχάνεται συναίνεση που μπορεί να είναι το γεγονός, ότι 80% των απόψεων των συμμετεχόντων εμπίπτουν σε δύο κατηγορίες σε μια 7-βάθμια κλίμακα τύπου Likert (Diamond κ.ά., 2014). Άλλες έρευνες καθορίζουν την επίτευξη συναίνεσης μέσω της κατανομής συχνότητας, ενώ άλλες μέσω της τυπικής απόκλισης ή του ενδοτεταρτομοριακού εύρους. Σύμφωνα με τον McKenna (1989), στην περίπτωση χρήσης της κατανομής συχνότητας, το ποσοστό απόκρισης σε οποιαδήποτε δεδομένη κατηγορία/μεταβλητή θα πρέπει να είναι στο 51%. Οι Christie και Barela (2005) προτείνουν, ότι τουλάχιστον το 75% των απαντήσεων των συμμετεχόντων πρέπει να εντοπίζονται μεταξύ δύο σημείων πάνω και κάτω από το μέσο σε μια 10-βάθμια κλίμακα. Για τις έρευνες που χρησιμοποιούν την τυπική απόκλιση ή το ενδοτεταρτομοριακό εύρος

προκειμένου να αξιολογηθεί η συναίνεση, προτείνεται η απόκλιση να είναι μικρότερη από 1,5 (Christie and Barela, 2005), ενώ το ενδοτεταρτομοριακό εύρος να είναι μικρότερο από 2,5 ή 1 (Raskin, 1994; Rayens και Hahn, 2000).

Άλλοι ερευνητές προτείνουν η κάθε ανάλυση να περιλαμβάνει τον υπολογισμό του μέσου όρου και της διάμεσου, δεδομένου, ότι χρησιμοποιούνται για να περιγράψουν τη μέση και την πιο επικρατούσα άποψη, άρα και απεικονίζουν την επικρατούσα άσση (Olimpassali και Karelakis 2020). Επίσης, η διακύμανση θεωρείται σημαντικός δείκτης, ο οποίος δηλώνει την ομοιογένεια των παρατηρήσεων, καθώς επίσης και η επικρατούσα τιμή, η οποία αντιπροσωπεύει την πιο συχνά εμφανιζόμενη τιμή.

Συνοψίζοντας, η ανάλυση δεδομένων μπορεί να περιλαμβάνει τόσο ποιοτικά όσο και ποσοτικά δεδομένα. Οι ερευνητές πρέπει να ασχοληθούν με ποιοτικά δεδομένα, όταν διεξάγονται έρευνες που χρησιμοποιούν ερωτηματολόγια με ανοιχτού τύπου ερωτήσεις (Ολμπασάλη 2021). Όταν τα δεδομένα αναλύονται ποσοτικά, τότε τα βασικά στατιστικά στοιχεία που χρησιμοποιούνται είναι τα μέτρα κεντρικής τάσης (μέσος όρος, διάμεσος) και το επίπεδο διασποράς (τυπική απόκλιση και ενδοτεταρτημοριακό εύρος), προκειμένου να παρουσιαστούν πληροφορίες σχετικά με τις συλλογικές απόψεις των ερωτηθέντων (Olimpassali και Karelakis 2020).

2.7 Πλεονεκτήματα της μεθόδου συναίνεσης Delphi

α. Δομημένο σύστημα επικοινωνίας για σαφή αποτελέσματα

Η συστηματική φύση της μεθόδου Delphi και η ελεγχόμενη ανατροφοδότηση που παράγει σημαίνει ότι πάντα θα καταλήγουμε σε ένα συμπέρασμα και η ομάδα θα επιτυγχάνει συναίνεση με τρόπο που ταιριάζει στο ερευνητικό ερώτημα με υψηλό επίπεδο ακρίβειας.

β. Ανωνυμία για αμερόληπτες απαντήσεις

Οι συμμετέχοντες στους Δελφούς προσφέρουν ανώνυμες απαντήσεις κατά τη διάρκεια της ομαδικής διαδικασίας. Η ικανότητα απάντησης χωρίς φόβο επιπτώσεων ή κρίσης από τη γνώμη της ομάδας ενθαρρύνει ειλικρινείς απαντήσεις.

γ. Ευελιξία στη γεωγραφική θέση

Η μέθοδος Delphi μπορεί να χρησιμοποιηθεί παγκοσμίως για την έρευνα της γνώμης των εμπειρογνομώνων σε όλο τον κόσμο. Αυτό επιτρέπει την πρόσβαση σε μια ποικιλόμορφη ομάδα εμπειρογνομώνων με εμπειρογνομοσύνη σε ευρύτερο φάσμα τομέων, αγορών και τοποθεσιών, αίροντας τους γεωγραφικούς περιορισμούς που επιβάλλονται από ορισμένες άλλες τεχνικές έρευνας.

δ. Αφαιρεί την επίδραση των κυρίαρχων ατόμων

Καθώς η μέθοδος χρησιμοποιεί ανώνυμες απαντήσεις και αποφεύγονται οι μακρές συζητήσεις, κάθε φωνή σταθμίζεται εξίσου σε μια μελέτη των Δελφών. Οι προσωπικές συζητήσεις που χρησιμοποιούνται σε άλλες μεθόδους μπορούν να διακινδυνεύσουν την ομαδική συναίνεση να είναι προκατειλημμένη από την επίδραση που μπορούν να έχουν τα κυρίαρχα άτομα στη δυναμική της ομάδας κατά τη διάρκεια των συζητήσεων. Η χρήση ελεγχόμενης ανατροφοδότησης και ανωνυμίας εξαλείφει αυτά τα εμπόδια.

ε. Χρόνος και οικονομικά αποδοτική μέθοδος λήψης γνώμης ομάδας εμπειρογνομόνων

Η εφαρμογή της μεθόδου με τη χρήση διαδικτυακών εργαλείων αποφεύγει το κόστος μίσθωσης και μεταφοράς σε καθορισμένο προορισμό. Οι χρονοβόρες, μακροσκελής συζητήσεις αποφεύγονται λόγω της ελεγχόμενης ανατροφοδότησης που χρησιμοποιεί η μέθοδος και η ομάδα εμπειρογνομόνων δεν συνδέεται με μια καθορισμένη ώρα και ημερομηνία, αυξάνοντας την ευελιξία και διευρύνοντας το φάσμα των εμπειρογνομόνων στους οποίους υπάρχει πρόσβαση.

2.8 Μειονεκτήματα της μεθόδου συναίνεσης Delphi

α. Περιορισμένη ανοιχτή συζήτηση

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, η τεχνική χρησιμοποιεί ελεγχόμενη ανατροφοδότηση, πράγμα που σημαίνει ότι οι ιδέες δεν συζητούνται ανοιχτά από τους συμμετέχοντες (ερωτηματολογία) που μπορεί να μην είναι σε θέση να επεξεργαστούν με τον ίδιο τρόπο όπως άλλες ερευνητικές τεχνικές. Αυτό μετριάζεται σε κάποιο βαθμό με την ενσωμάτωση μιας μικρής ομάδας καθοδήγησης εμπειρογνομόνων στο σχεδιασμό της μελέτης. Αυτός ο περιορισμός, ωστόσο, μπορεί να σημαίνει ότι η μέθοδος μπορεί να μην είναι τόσο χρήσιμη όταν οι απόψεις είναι πολύ πολωμένες και μπορεί να απαιτείται βαθύτερη έρευνα.

β. Απαιτείται δέσμευση εάν απαιτούνται πολλοί γύροι

Η μέθοδος Delphi μπορεί μερικές φορές να απαιτεί από τους συμμετέχοντες να συμμετέχουν και να απαντούν σε περισσότερους από έναν γύρους ερωτηματολογίων, τα οποία μπορεί να περιλαμβάνουν πολλές παρόμοιες ερωτήσεις με αυτές που έχουν ήδη απαντηθεί. Αυτό μπορεί να προκαλέσει ένα πρακτικό πρόβλημα εάν οι συμμετέχοντες αποδεσμευτούν ή σταματήσουν να ανταποκρίνονται, επηρεάζοντας το μέγεθος (και ενδεχομένως την ποιότητα) των αποτελεσμάτων. Καλά σχεδιασμένες μελέτες των Δελφών είναι σε θέση να εξετάσουν και θα αντιμετωπίσουν αυτή την πρόκληση.

γ. Η ερμηνεία των αποτελεσμάτων της μελέτης εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την εμπειρογνομοσύνη των ερωτώμενων.

Η μέθοδος των Δελφών χρησιμοποιείται συχνά όταν δεν υπάρχει μια απόλυτη ή αντικειμενική απάντηση σε μια ερώτηση και η εμπειρογνομοσύνη είναι το πιο αξιόπιστο διαθέσιμο στοιχείο. Σε αυτό το πλαίσιο, η σύνθεση της ομάδας των συμμετεχόντων παίζει καθοριστικό ρόλο, καθώς τα προσόντα και η εμπειρία τους είναι κρίσιμα για την παροχή έγκυρων απαντήσεων. Εάν το επίπεδο εμπειρογνομοσύνης των συμμετεχόντων δεν είναι υψηλό, τα συμπεράσματα ή οι συστάσεις που θα προκύψουν ενδέχεται να είναι ασαφή. Ωστόσο, αυτά τα ζητήματα μπορούν να ξεπεραστούν με έναν καλά σχεδιασμένο ερευνητικό σχεδιασμό και σωστή διαχείριση της διαδικασίας. Πολλές πρακτικές οδηγίες για την επιτυχή διεξαγωγή μιας έρευνας με τη μέθοδο των Δελφών είναι διαθέσιμες στη διεθνή βιβλιογραφία. Όσον αφορά τον αριθμό των γύρων που πρέπει να διεξαχθούν, οι συστάσεις ποικίλλουν, με τις περισσότερες έρευνες να εφαρμόζουν είτε δύο είτε τρεις γύρους (Jünger κ.ά., 2017), καθώς η συμμετοχή των μελών μειώνεται με την πάροδο των διαδοχικών γύρων

(Fink κ.ά., 1984). Παράλληλα, δεν υπάρχει σαφής συναίνεση σχετικά με τον αριθμό των συμμετεχόντων που απαιτούνται. Οι περισσότερες μελέτες των Δελφών περιλαμβάνουν συνήθως 15 έως 20 συμμετέχοντες (Ludwig, 1997; Hsu και Sandford, 2007), ενώ κάποιες άλλες χρησιμοποιούν 14 έως 30 άτομα (Page κ.ά., 2013). Σύμφωνα με τον Dunn (1994), ένα τυπικό μέγεθος δείγματος κυμαίνεται μεταξύ 10 και 30 μελών. Λαμβάνοντας υπόψη αυτές τις εκτιμήσεις, για το πλαίσιο της παρούσας μελέτης, αποφασίστηκε η διεξαγωγή δύο γύρων διαδικτυακής ψηφοφορίας σε διάστημα 2 έως 5 μηνών, με τη συμμετοχή μιας ομάδας-στόχου από 30 έως 55 εμπειρογνώμονες.

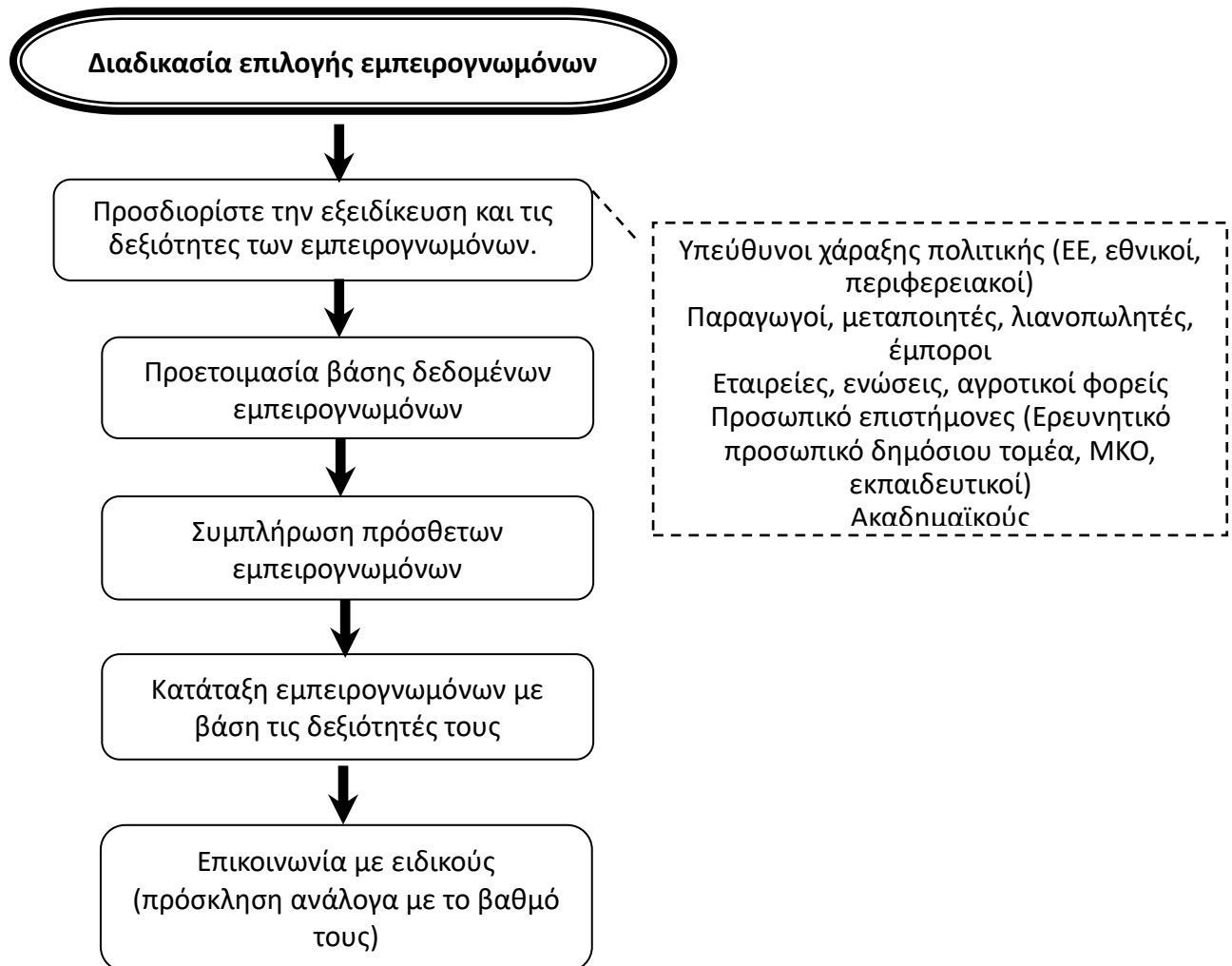
2.9 Επιλογή μελών του πάνελ

Οι Murry και Hammons (1995) υποστηρίζουν ότι το πιο σημαντικό κριτήριο σε οποιαδήποτε μελέτη των Δελφών θα πρέπει να είναι η εμπειρογνωμοσύνη των μελών του πάνελ στο υπό διερεύνηση θέμα. Τα άτομα θεωρούνται επιλέξιμα για συμμετοχή στη μελέτη εάν έχουν σχετικό υπόβαθρο ή εμπειρίες με το θέμα (Pill, 1971). Οι γνώσεις και το ενδιαφέρον των συμμετεχόντων για το θέμα συμβάλλουν στην αύξηση της εγκυρότητας του περιεχομένου των Δελφών (Goodman 1987). Ως εκ τούτου, θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στα κριτήρια που χρησιμοποιούνται και δικαιολογούν έναν συμμετέχοντα ως «ειδικό» (Hasson κ.ά., 2000). Σύμφωνα με τους Rist και Dahdouh-Guebas (2006), τα κριτήρια επιλογής των εμπειρογνώμωνων θα μπορούσαν να είναι (i) τα χρόνια εμπειρίας, (ii) η άμεση συμμετοχή στο θέμα, (iii) ο αριθμός των δημοσιεύσεων σε διεθνή περιοδικά με κριτές, (iv) η συνεργασία με σχετικούς οργανισμούς και (iv) η εσωτερική γνώση για το υπό εξέταση αντικείμενο.

Τα προαναφερθέντα κριτήρια χρησιμοποιήθηκαν για τη διεξαγωγή της παρούσας έρευνας και ως εκ τούτου, μια διεπιστημονική ανεξάρτητη ομάδα έμπειρων εμπειρογνώμωνων κλήθηκε να συμμετάσχει. Αυτή η ανεξάρτητη ομάδα αποτελούνταν από εμπειρογνώμονες από διαφορετικά επαγγέλματα και κλήθηκαν να ταξινομήσουν όλα τα στοιχεία που περιλαμβάνονται στο ερωτηματολόγιο των Δελφών. Συγκεκριμένα, η ομάδα αποτελούνταν από υπεύθυνους χάραξης πολιτικής, επιλεγμένους παραγωγούς/μεταποιητές/λιανοπωλητές, εταιρείες/ενώσεις/αγροτικούς φορείς, επιστήμονες προσωπικού (ερευνητικό προσωπικό δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, εκπαιδευτικούς) και ακαδημαϊκούς. Όσον αφορά τις κατευθυντήριες γραμμές για τη διεξαγωγή μιας έρευνας στους Δελφούς, είναι επιτακτική ανάγκη τα συμφωνημένα μέλη του πάνελ να διατηρήσουν τη συμμετοχή τους μέχρι να ολοκληρωθεί η διαδικασία. Κατά συνέπεια, κατά την αρχική επαφή, παρακλήθηκε από τα μέλη της ομάδας να συμμετάσχουν στην έρευνα μέχρι την ολοκλήρωσή της.

Εφαρμόστηκε μια διαδικασία πολλαπλών σταδίων (Γράφημα 1) για την κατηγοριοποίηση, τον προσδιορισμό και την επιλογή της ομάδας εμπειρογνώμωνων, σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές των Delbecq κ.ά. (1975) και Okoli και Pawlowski (2004). Συγκεκριμένα, η ομάδα εμπειρογνώμωνων προσδιορίστηκε και προετοιμάστηκε σύμφωνα με τις δεξιότητές τους και τον τομέα της εμπειρογνωμοσύνης τους. Στη συνέχεια, ζητήθηκε από τα μέλη του πάνελ να προτείνουν πρόσθετους εμπειρογνώμονες, οι οποίοι

κατατάχθηκαν ανάλογα με τις δεξιότητές τους και, τέλος, κλήθηκαν να συμμετάσχουν στην έρευνα.

Γράφημα 1 Διαδικασία επιλογής εμπειρογνομόνων

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

4. Μεθοδολογικό Πλαίσιο Έρευνας

4.1 Δείγμα της έρευνας

Αναφορικά με τον αριθμό των συμμετεχόντων, η πλειοψηφία των ποιοτικών ερευνών χρησιμοποιεί δείγματα μικρότερα των 20 ατόμων, ενώ πολύ σπάνια συναντούμε δείγματα μεγαλύτερου μεγέθους (Mills κ.ά., 2012). Αρχικά, η πρόσκληση για συμμετοχή στην έρευνα απεστάλη σε εμπειρογνώμονες από διάφορες υπηρεσίες, κρατικούς φορείς, ακαδημαϊκούς παραγωγούς, μέλη συνεταιρισμών και γεωπόνους (Πίνακας 3).

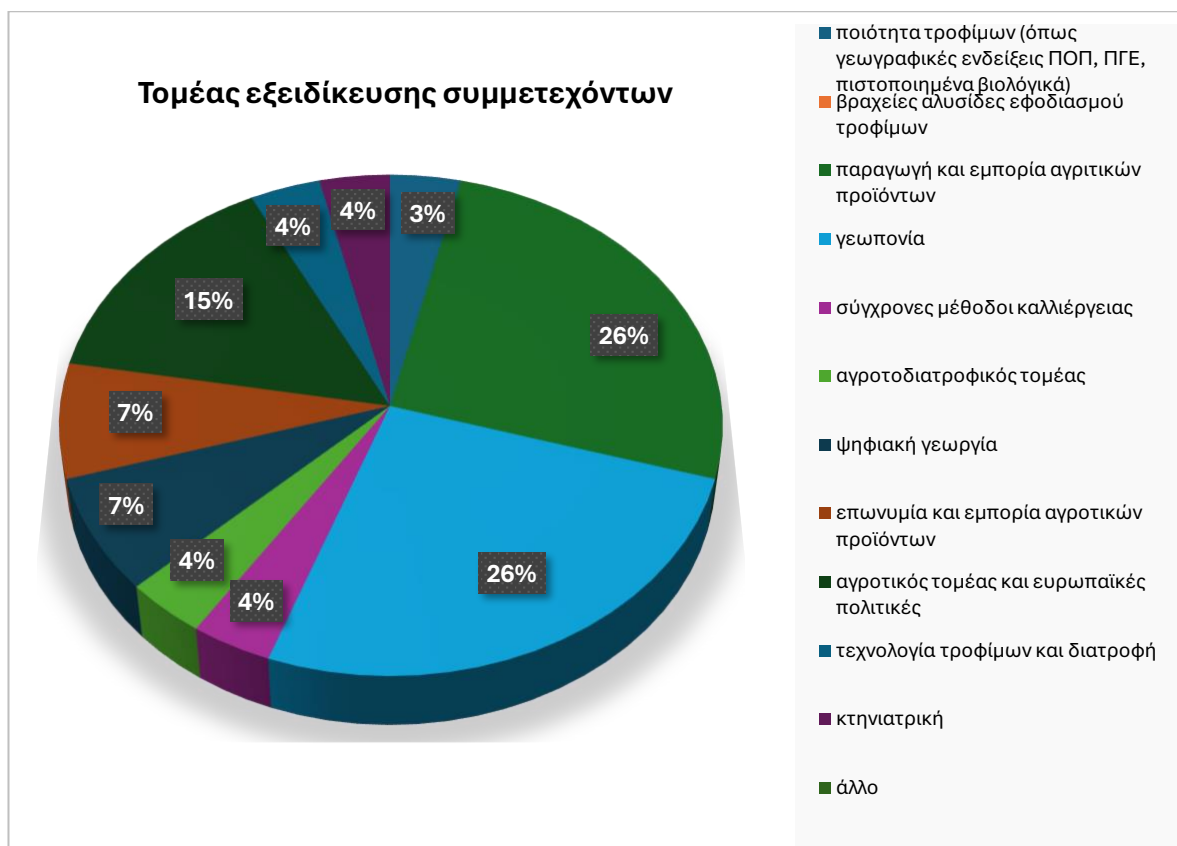
Πίνακας 3 Γεωγραφική διασπορά και αποτύπωση των μελών του δείγματος εμπειρογνομένων

Υπηρεσίες	
Συνεταιρισμοί Αγροτών-Κτηνοτρόφων	ΓΑΙΑ-Έβρος Μελισσοκομικός Σύλλογος Κεντρικού Έβρου ΕΑΣ Διδυμοτείχου ΕΑΣ Ορεστιάδας Αγροτικός Συνεταιρισμός Παραγωγής Κ Εμπορίας Σπαραγγιών Βύσσας Αγροτικός Συνεταιρισμός Παραγωγής Σκόρδου Βύσσας
Κρατικές Υπηρεσίες	Γραφείο Αγροτικής Οικονομίας Διδυμοτείχου Κτηνιατρικό Κέντρο Διδυμοτείχου Γενική Διεύθυνση Περιφερειακής Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας Κομοτηνής Διεύθυνση Κτηνιατρικής Κομοτηνής Δ/ση Αγροτικής Οικονομίας & Κτηνιατρικής Δράμας Δ/ση Αγροτικής Οικονομίας & Κτηνιατρικής Καβάλας Δ/ση Αγροτικής Οικονομίας & Κτηνιατρικής Ξάνθης Δ/ση Αγροτικής Οικονομίας & Κτηνιατρικής Ορεστιάδας ΟΠΕΚΕΠΕ Νομαρχιακή Μονάδα Έβρου ΟΠΕΚΕΠΕ Νομαρχιακή Μονάδα Καβάλας ΟΠΕΚΕΠΕ Νομαρχιακή Μονάδα Ξάνθης Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής Έβρου
Ακαδημαϊκοί Σχολή Γεωπονίας και Δασολογίας (Ορεστιάδα)	Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης – Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος
Παραγωγοί	
Γεωπόνοι/Ιδιώτες	

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

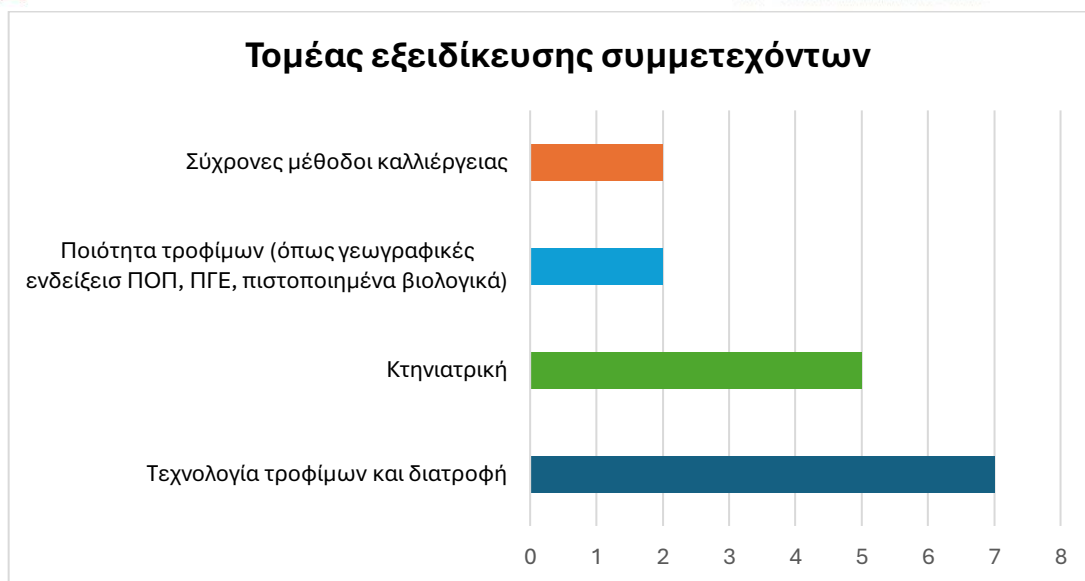
Το δείγμα που αποκρίθηκε στο πρώτο και το δεύτερο ερωτηματολόγιο ήταν 25 εμπειρογνώμονες, με τομείς εξειδίκευσης που αφορούσαν στην ποιότητα τροφίμων, στις βραχείες αλυσίδες εφοδιασμού, στην παραγωγή και εμπορία αγροτικών προϊόντων, στη γεωπονία, στις σύγχρονες μεθόδους καλλιέργειας, στον αγροτοδιατροφικό τομέα, στην ψηφιακή γεωργία, στην επωνυμία και εμπορία αγροτικών προϊόντων, στον αγροτικό τομέα και τις ευρωπαϊκές πολιτικές, στην τεχνολογία τροφίμων και διατροφή, στην κτηνιατρική. Το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος, όπως φαίνεται στο γράφημα που ακολουθεί, εξειδικεύεται στην παραγωγή και εμπορία αγροτικών προϊόντων, στη γεωπονία και στον αγροτικό τομέα και τις ευρωπαϊκές πολιτικές. Ακολουθούν με μικρότερα ποσοστά

συμμετοχής άλλοι τομείς εξειδίκευσης, ενώ δεν υπήρξαν συμμετέχοντες που να δήλωσαν ως τομέα εξειδίκευσης τις βραχείες αλυσίδες εφοδιασμού τροφίμων ή άλλο (Γράφημα 2).

Γράφημα 2 Τομέας εξειδίκευσης συμμετεχόντων στην έρευνα
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Προκειμένου να βεβαιωθεί η άποψη του δείγματος από τομείς οι οποίοι δε συμμετείχαν σε μεγάλο ποσοστό στην έρευνα, στάλθηκε με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο στα μέσα Ιουνίου το αρχικό ερωτηματολόγιο (Β μέρος 1ου Γύρου) στοχευμένα σε ειδικούς που ανήκουν στους τομείς «ποιότητα τροφίμων», «σύγχρονες μέθοδοι καλλιέργειας», «τεχνολογία τροφίμων και διατροφή» και «κτηνιατρική» (Γράφημα 3). Στην έρευνα συμμετείχαν 16 άτομα από τα 25 στα οποία εστάλη το ερωτηματολόγιο (ποσοστό απόκρισης 64%) διαμορφώνοντας το δείγμα του 1^{ου} γύρου σε 41 συμμετέχοντες. Ως εκ τούτου, έπειτα και από αυτό τον γύρο επιβεβαιώθηκε η επάρκεια του δείγματος για τέτοιου είδους έρευνες σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία, κατά την οποία ένας διψήφιος αριθμός κοντά στο 30-50 εμπειρογνώμονες θεωρείται βέλτιστος στους τελικούς γύρους για μία ομοιογενή μέθοδο των Δελφών (McGrath κ.ά., 2020; Robba κ.ά., 2020; Diamond κ.ά., 2014; Niederberger κ.ά., 2020).

Γράφημα 3 Τομέας εξειδίκευσης συμμετεχόντων 1 Γύρος Β Μέρος
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

4.2 Διαδικασία έρευνας

Για την επίτευξη του ερευνητικού στόχου της αξιολόγησης του αγροτικού τομέα στην περιφέρεια ΑΜΘ, επιλέχθηκε η εφαρμογή της υβριδικής μεθόδου Δελφών με συνδυασμό SWOT, καθώς το συγκεκριμένο αντικείμενο δεν επιτρέπει τη χρήση ακριβών αναλυτικών τεχνικών, αλλά απαιτεί υποκειμενικές κρίσεις από άτομα με εξειδικευμένη γνώση. Εφόσον η μεθοδολογία Δελφών λειτουργεί ως μηχανισμός λήψης αποφάσεων που στηρίζεται σε εμπειρογνώμονες με βαθιά κατανόηση του θέματος (Delbecq κ.ά., 1975), ένα από τα πιο κρίσιμα βήματα ήταν η επιλογή κατάλληλων ατόμων για τη συγκρότηση της ομάδας ειδικών. Για τον σκοπό αυτό, επιλέχθηκαν άτομα με διαφορετικές ειδικότητες και εμπειρίες, προκειμένου να προσφέρουν μια πολυδιάστατη προσέγγιση στην εξέταση του ζητήματος.

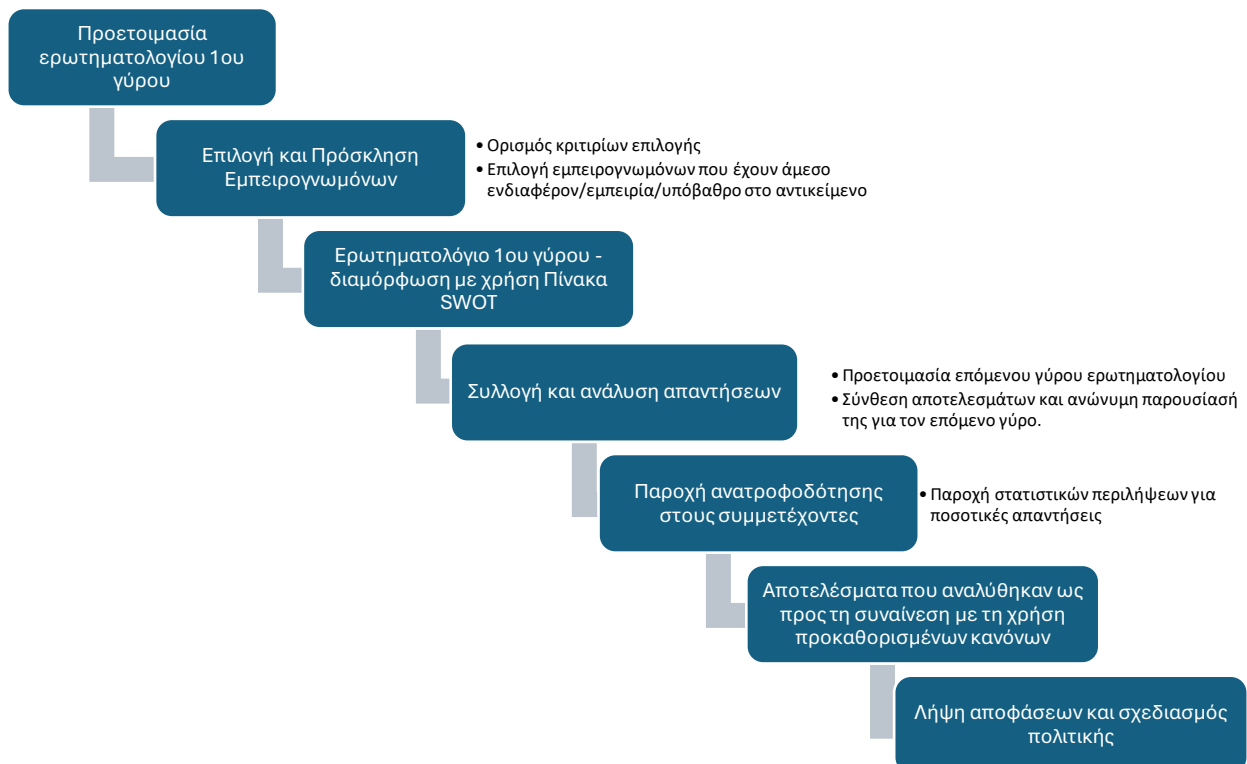
Για την ανάλυση των ισχυρών και αδύνατων σημείων, των απειλών και των ευκαιριών του αγροτικού τομέα της περιφέρειας εφαρμόστηκε η υβριδική μεθοδολογία Δελφών, η οποία αποτελεί τροποποιημένη μορφή της κλασικής μεθόδου, συνδυάζοντας τα εργαλεία SWOT και Δελφών. Αυτή η μεθοδολογία εφαρμόζεται για πρώτη φορά στην Ελλάδα για την αξιολόγηση του αγροτικού τομέα μιας περιφέρειας και θεωρήθηκε ως η καταλληλότερη για τη συλλογή πληροφοριών και δεδομένων σε ένα πολυσύνθετο ζήτημα που απαιτεί εξειδικευμένη γνώση και πρακτική εμπειρία από ειδικούς του κλάδου.

Συγκεκριμένα, υλοποιήθηκαν τα αρχικά στάδια της μεθοδολογίας Δελφών, που αφορούσαν στη συγκρότηση της ομάδας και στην επιλογή ειδικών (experts) με στόχο την πολυδιάστατη προσέγγιση του θέματος. Αναπτύχθηκε, ελέγχθηκε και διανεμήθηκε το ερωτηματολόγιο, χωρίς όμως να πραγματοποιηθούν επιπλέον γύροι, όπως προβλέπεται στην κλασική εφαρμογή της μεθόδου Δελφών. Το κύριο ζητούμενο ήταν η συγκέντρωση των απόψεων των ειδικών, με σκοπό τη δημιουργία της ποσοτικοποιημένης μήτρας αξιολόγησης του αγροτικού τομέα μέσω της ανάλυσης SWOT.

Η συλλογή δεδομένων για την έρευνα των Δελφών περιλάμβανε δύο γύρους δημοσκοπήσεων μέσα σε διάστημα τεσσάρων μηνών (Μάρτιος-Ιούνιος 2024) που

υλοποιήθηκε σε έξι φάσεις: (i) δημιουργία του προκαταρκτικού ερωτηματολογίου με βάση τα προηγούμενα ευρήματα του έργου, τη σχετική εμπειρία και μια βιβλιογραφική ανασκόπηση, (ii) επιλογή των εμπειρογνομόνων, (iii) αποστολή του ερωτηματολογίου πρώτου γύρου, (iv) στατιστική ανάλυση των απαντήσεων και ανάπτυξη του νέου ερωτηματολογίου, (v) αποστολή του ερωτηματολογίου του δεύτερου γύρου με βάση την αξιολόγηση των απαντήσεων του πρώτου γύρου και (vi) τελική ανάλυση δεδομένων και αποτελέσματα.

Για κάθε γύρο ψηφοφορίας, οι εμπειρογνώμονες κλήθηκαν μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου να συμμετάσχουν ως μέλη του πάνελ, μέσω συνδέσμου προς το ηλεκτρονικό σύστημα. Η έρευνα δύο γύρων ολοκληρώθηκε διαδικτυακά χρησιμοποιώντας τις Φόρμες Google. Η προσέγγιση του διαδικτυακού ερωτηματολογίου επιλέχθηκε για να διευκολύνει καλύτερα τη διαβούλευση με εμπειρογνώμονες στις συμμετέχουσες χώρες (Holloway, 2012). Στη συνέχεια, τα μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου στάλθηκαν στους υποψήφιους συμμετέχοντες συνοδευόμενα από μια επιστολή πρόσκλησης που εξηγούσε τον σκοπό της έρευνας, τα κριτήρια επιλογής τους και τον κατά προσέγγιση χρόνο που θα χρειαστεί για την ολοκλήρωση της έρευνας. Ορίστηκε ένα χρονικό πλαίσιο περίπου έξι εβδομάδων για την ολοκλήρωση κάθε γύρου. Για τους εμπειρογνώμονες που δεν απάντησαν στο ερωτηματολόγιο, εστάλησαν δύο μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου υπενθύμισης, δύο και τέσσερις εβδομάδες μετά την αρχική πρόσκληση μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Η συγκεκριμένη διαδικασία απεικονίζεται στο ακόλουθο Γράφημα 3.

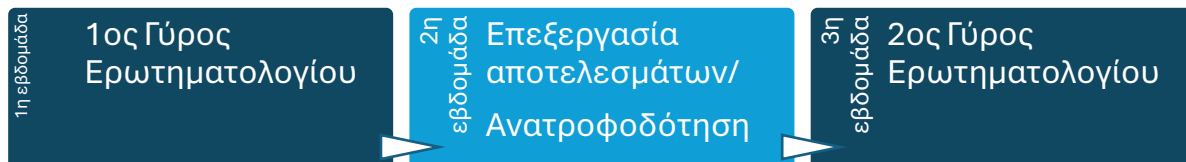

Γράφημα 4 Προσαρμοσμένη διαδικασία Delphi -SWOT

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Οι ερωτήσεις του ερωτηματολογίου του πρώτου γύρου προέκυψαν από ανάλυση SWOT (Strengths-Weaknesses-Opportunities-Threats) των αποτελεσμάτων που προέκυψαν από τις έρευνες που διεξήχθησαν στα πλαίσια του «Σχεδίου ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας πρωτογενούς τομέα στην ΠΑΜΘ, βελτίωση μεθόδων παραγωγής και ανάπτυξη καινοτόμων εργαλείων προώθησης και εμπορίας προϊόντων αγροτικής προέλευσης». Με την εφαρμογή της τροποποιημένης μεθόδου των Δελφών (μεθοδολογία Delphi-SWOT), καταγράφηκε η γνώμη των ειδικών σχετικά με τα βασικά δυνατά σημεία, τις αδυναμίες, τις ευκαιρίες και τις απειλές ή τα εμπόδια σχετικά με την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και την ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης. Ένας δεύτερος γύρος ερωτηματολογίου ήταν απαραίτητος για να διευκρινιστούν οι απόψεις οι οποίες είχαν την μεγαλύτερη απόκλιση.

Στον πρώτο γύρο, στους συμμετέχοντες της ομάδας των ειδικών δόθηκε ένα δομημένο ερωτηματολόγιο με κλειστές ερωτήσεις 7-βάθμιας κλίμακας Likert, για να αποδείξουν το επίπεδο συμφωνίας τους με μια σειρά δηλώσεων. Ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να βαθμολογήσουν, σε κλίμακα από 1 έως 7, εάν συμφωνούν με τη δήλωση με 1=συμφωνώ απόλυτα, 2=συμφωνώ αρκετά, 3=συμφωνώ λίγο, 4=ούτε συμφωνώ/ούτε διαφωνώ, 5=διαφωνώ λίγο, 6=διαφωνώ αρκετά, 7=διαφωνώ απόλυτα. Αφού συλλέχθηκαν οι απαντήσεις των συμμετεχόντων, και έγινε η ανάλυση των δεδομένων του πρώτου γύρου, διαμορφώθηκε το ερωτηματολόγιο για τον δεύτερο γύρο συλλογής δεδομένων (βλ. Παράρτημα). Το ερωτηματολόγιο του δεύτερου γύρου αποτελούνταν από ερωτήσεις ολικής άγνοιας (ναι/όχι). Ο κάθε γύρος διήρκεσε επτά ημέρες και τα ερωτηματολόγια διανεμήθηκαν ηλεκτρονικά.

Γράφημα 1 Ροή μεθοδολογίας

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Τα αποτελέσματα της δεύτερης φάσης ποσοτικοποιήθηκαν μέσω της ανάλυσης SWOT, και διαπιστώθηκε σύγκλιση απόψεων μεταξύ των διαφορετικών ομάδων ειδικών. Από την ανάλυση προέκυψαν οι σημαντικότεροι εσωτερικοί παράγοντες (ισχυρά σημεία και ευκαιρίες) και εξωτερικοί παράγοντες (αδυναμίες και απειλές) που σχετίζονται με την αξιολόγηση του αγροτικού τομέα της ΠΑΜΘ, οι οποίοι παρουσιάζονται αναλυτικά στην επόμενη ενότητα. Η δεύτερη φάση της έρευνας διεξήχθη κατά το διάστημα Μαρτίου – Ιουνίου 2024.

Ως κριτήριο για την επίτευξη συναίνεσης ορίστηκε η τιμή του ενδοτεταρτομοριακού εύρους και το 51% των απαντήσεων να συμπίπτουν σε δυο κατηγορίες. Σύμφωνα με τον McKenna (1989), στην περίπτωση χρήσης της κατανομής συχνότητας, το ποσοστό απόκρισης σε οποιαδήποτε δεδομένη κατηγορία/μεταβλητή θα πρέπει να είναι στο 51%. Για τις έρευνες

που χρησιμοποιούν την τυπική απόκλιση ή το ενδοτεταρτομοριακό εύρος προκειμένου να αξιολογηθεί η συναίνεση, προτείνεται η απόκλιση να είναι μικρότερη από 1,5 (Christie και Varela, 2005), ενώ το ενδοτεταρτομοριακό εύρος να είναι μικρότερο από 2,5 ή 1 (Raskin, 1994; Rayens και Hahn, 2000).

4.3 Ανάλυση δεδομένων

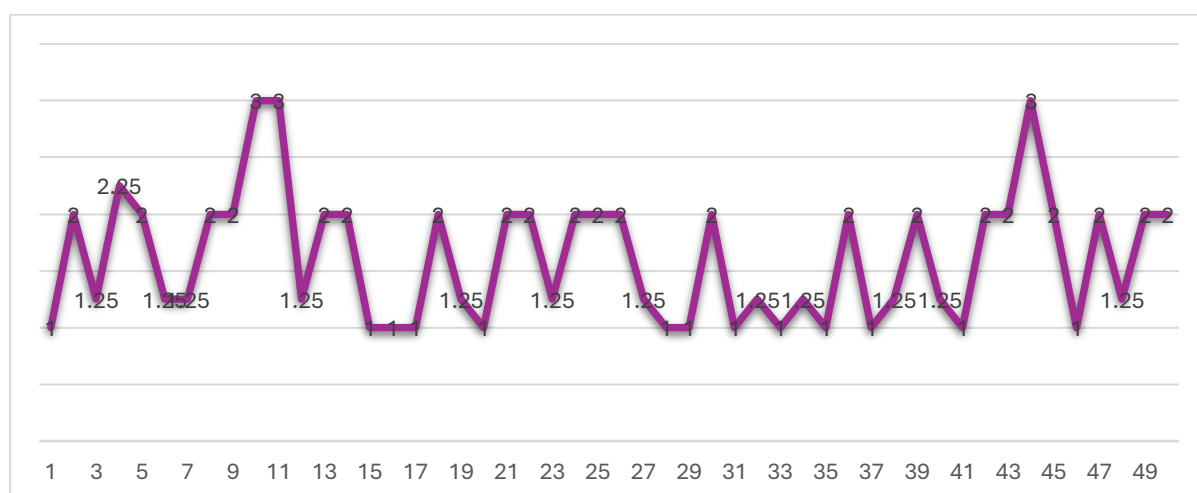
Η συναίνεση για την παρούσα ερευνητική μελέτη ορίστηκε ως «υψηλή», όταν το εύρος απόκλισης των τεταρτημορίων είναι μικρότερο ή ίσο με 1,5 και το $\geq 51\%$ των απόψεων συμπίπτει σε δύο δηλώσεις. «Μέτρια» συναίνεση επιτυγχάνεται, όταν είτε το εύρος απόκλισης των τεταρτημορίων είναι μικρότερο ή ίσο με 1,5 είτε όταν $\geq 51\%$ των απόψεων συμπίπτει σε δύο δηλώσεις. Δεν εντοπίζεται συναίνεση εάν το εύρος απόκλισης των τεταρτημορίων είναι μεγαλύτερο από 1,5 ή όταν οι απόψεις δεν συμπίπτουν σε ποσοστό ίσο ή μεγαλύτερο του 51% σε δύο δηλώσεις (Πίνακας 3).

Πίνακας 4: Κριτήρια συναίνεσης

	Υψηλή συναίνεση	Μέτρια συναίνεση	Χωρίς συναίνεση
IQR	$\leq 1,5$	$\leq 1,5$	$\geq 1,5$
	και	ή	και/ή
%	≥ 51	≥ 51	≤ 51

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Στις πενήντα ερωτήσεις που περιλάμβανε το ερωτηματολόγιο του πρώτου γύρου ((βλ. Παράρτημα) επιτεύχθηκε υψηλή συναίνεση σε είκοσι τέσσερις ερωτήσεις, μέτρια συναίνεση σε δεκαοχτώ ερωτήσεις, ενώ δεν υπήρξε συναίνεση σε οχτώ ερωτήσεις, τέσσερις για τις οποίες ζητήθηκε να διευκρινιστούν οι απόψεις των ειδικών στον δεύτερο γύρο, λόγω της μεγάλης απόκλισης που εμφάνιζαν οι απόψεις τους (Γράφημα 4).

Γράφημα 2 Ενδοτεταρτομοριακό εύρος ερωτήσεων 1^{ου} γύρου

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

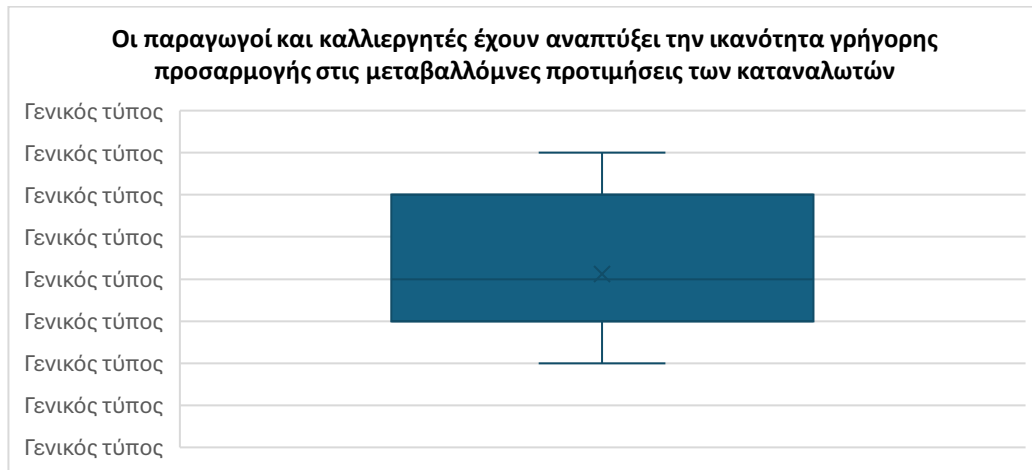
Από τη συλλογή των δεδομένων που πραγματοποιήθηκε από ειδικούς που ανήκουν στους τομείς «ποιότητα τροφίμων», «σύγχρονες μέθοδοι καλλιέργειας», «τεχνολογία

5. Αποτελέσματα

Στον πρώτο άξονα του ερωτηματολογίου του πρώτου γύρου οι συμμετέχοντες και συμμετέχουσες στην έρευνα κλήθηκαν να απαντήσουν σχετικά με τα **ΔΥΝΑΤΑ** σημεία ή τις στρατηγικές για την ενίσχυση του πρωτογενούς τομέα της ΠΑΜΘ.

Στην πρώτη δήλωση στην οποία καλούνταν να δηλώσουν τον βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας τους ήταν εάν «τα προϊόντα που παράγονται στην ΠΑΜΘ είναι φρέσκα και υψηλής ποιότητας». Στη δήλωση αυτή συμφώνησαν απόλυτα έως αρκετά σε ποσοστό 76%, ενώ σε ποσοστό 60% συμφώνησαν αρκετά έως λίγο στη δήλωση ότι οι παραγωγοί στην ΠΑΜΘ συνδέονται άμεσα με τους καταναλωτές μέσω βραχέων αλυσίδων εφοδιασμού τροφίμων. Ομοίως, συμφωνία 52% επετεύχθη και στην τρίτη δήλωση ότι η σύνδεση του πρωτογενούς τομέα της ΠΑΜΘ με την τοπική οικονομία και τις τοπικές κοινωνίες είναι σε υψηλό βαθμό. Στην τέταρτη δήλωση «οι παραγωγοί και καλλιεργητές έχουν αναπτύξει την ικανότητα γρήγορης προσαρμογής στις μεταβαλλόμενες προτιμήσεις των καταναλωτών» δεν επετεύχθη συναίνεση με το ενδοτεταρτομοριακό εύρος να διαμορφώνεται στο 2,25 (IQR 2,25).

Γράφημα 4 Ενδοτεταρτομοριακό εύρος 4^{ης} δήλωσης

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

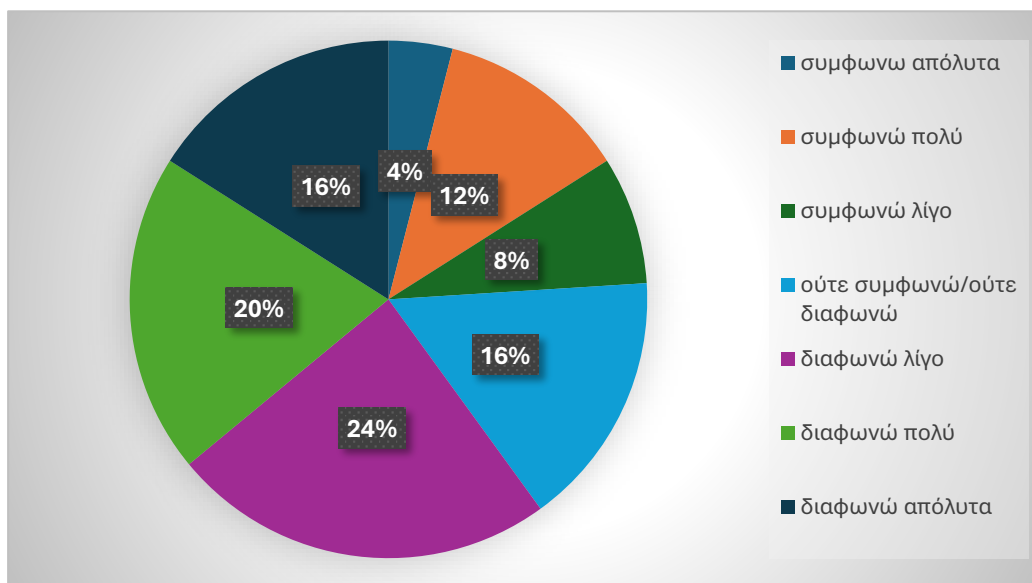
Γράφημα 5 Ποσοστά συμφωνίας/διαφωνίας 4^{ης} δήλωσης

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Η παραπάνω δήλωση τέθηκε προς διευκρίνιση στο δεύτερο ερωτηματολόγιο, στο οποίο οι συμμετέχοντες/ουσες απάντησαν σε ποσοστό 84,2% αρνητικά, ότι δηλαδή οι παραγωγοί και καλλιεργητές δεν έχουν αναπτύξει την ικανότητα γρήγορης προσαρμογής στις μεταβαλλόμενες προτιμήσεις των καταναλωτών.

Η δήλωση ότι ο πρωτογενής τομέας της ΠΑΜΘ χαρακτηρίζεται από μεγάλη βιοποικιλότητα και φυτική ποικιλότητα δεν κατάφερε να ανταποκριθεί στα κριτήρια συναίνεσης, ωστόσο δεν ετέθη προς διευκρίνιση, καθώς οι απόψεις σε ποσοστό 64% εκφράζουν συμφωνία από απόλυτα έως λίγο. Οι συμμετέχοντες/ουσες συμφωνήσαν σε ποσοστό 56% ότι υπάρχει μεγάλος βαθμός αλληλεξάρτησης μεταξύ του πρωτογενή κλάδου και την υπόλοιπη οικονομία της ΠΑΜΘ, γεγονός που επηρεάζει θετικά την ανάπτυξη της παραγωγής του κλάδου και στη δήλωση ότι οι κλάδοι της γεωργίας και των τροφίμων και ποτών της ΠΑΜΘ συμβάλλουν δυναμικά στη δημιουργία προϊόντος, εισοδήματος και απασχόλησης.

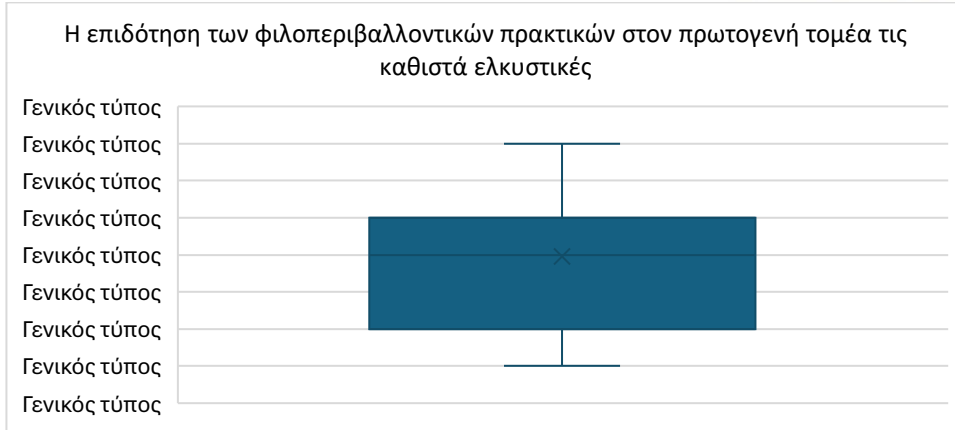
Στη δήλωση ότι η νέα ΚΑΠ θα επηρεάσει θετικά τους αγρότες και τις γεωργικές πρακτικές στην ΠΑΜΘ δεν κατάφερε να συγκεντρώσει το απαιτούμενο ποσοστό ή/και το όριο του ενδοτεταρτομοριακού εύρους, ωστόσο οι απόψεις συγκεντρώθηκαν σε ποσοστό 60% σε διαφωνία από λίγο έως απόλυτα (Γράφημα 8).

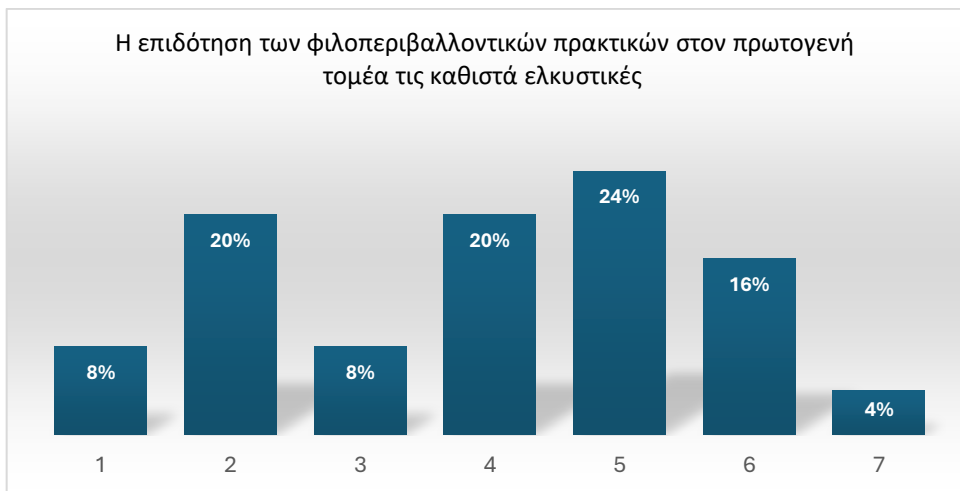
Γράφημα 6 Ποσοστά συμφωνίας/διαφωνίας 8^{ης} δήλωσης

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Ομοίως, στη δήλωση εάν η νέα ΚΑΠ προωθεί τη δίκαιη κατανομή των πόρων στον αγροτικό τομέα, οι απόψεις σε ποσοστό 56% μοιράστηκαν μεταξύ του διαφωνώ λίγο (8%), διαφωνώ πολύ (28%) και διαφωνώ απόλυτα (20%). Με ενδοτεταρτομοριακό εύρος 3 η δήλωση ότι η επιδότηση των φιλοπεριβαλλοντικών πρακτικών στον πρωτογενή τομέα τις καθιστά ελκυστικές δεν κατάφερε να πληροί τα κριτήρια που ετέθησαν για την επίτευξη συναίνεσης (Γράφημα 9 και 10).

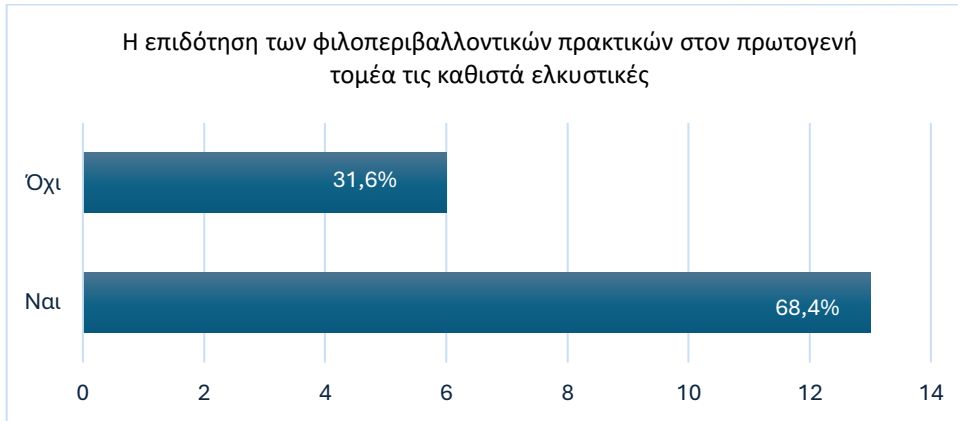

Γράφημα 7 Ενδοτεταρτομοριακό εύρος 10^{ης} δήλωσης
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Γράφημα 8 Ποσοστά συμφωνίας/διαφωνίας 10^{ης} δήλωσης
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Η δήλωση τέθηκε τις διευκρίνηση στον δεύτερο γύρο, στον οποίο οι συμμετέχοντες και οι εξέφρασαν σε ποσοστό 68,4% την άποψη πως η επιδότηση φιλοπεριβαλλοντικών πρακτικών τις καθιστά ελκυστικές, ενώ ένα 31,6% διαφώνησε (Γράφημα 11).

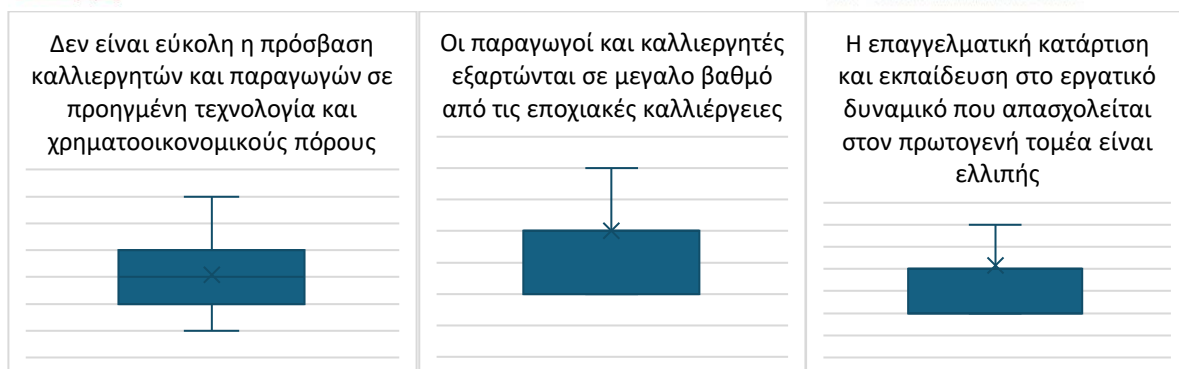
Γράφημα 9 Ποσοστά συμφωνίας/διαφωνίας 10^{ης} δήλωσης, δεύτερου γύρου
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Και η τελευταία δήλωση αναφορικά με τα δυνατά σημεία ή τις στρατηγικές για την ενίσχυση του πρωτογενούς τομέα της ΠΑΜΘ χαρακτηρίστηκε από μεγάλο ενδοτεταρτομοριακό εύρος (IQR3), οπότε ζητήθηκε να εκφραστεί εκ νέου η άποψη των συμμετεχόντων/ουσών στον δεύτερο γύρο ερωτηματολογίου. Η συμφωνία με τη δήλωση ότι *ο μεγάλος αριθμός ΠΟΠ και ΠΓΕ στην ΠΑΜΘ μπορεί να αποτελέσει πόλο έλξης επισκεπτών στην περιοχή, και να συμβάλει στην ανάπτυξη του γαστρονομικού τουρισμού* άγγιξε στον δεύτερο γύρο το 84,2%, ενώ το 15,8% διαφώνησε.

Στη συνέχεια ζητήθηκε οι συμμετέχοντες και συμμετέχουσες στην έρευνα να εκφράσουν τις απόψεις τους σχετικά με τις **ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ** ή τα εμπόδια για την ενίσχυση του πρωτογενούς τομέα της ΠΑΜΘ.

Στις δηλώσεις ότι *η περιορισμένη κλίμακα παραγωγής εμποδίζει τις εμπορικές δυνατότητες του πρωτογενούς τομέα της ΠΑΜΘ, ότι υπάρχει έλλειψη στρατηγικού σχεδιασμού για τον περιορισμό της ευπάθειας καλλιεργειών και προϊόντων στις καιρικές και κλιματικές αλλαγές και ότι η νέα ΚΑΠ θα επηρεάσει την επισιτιστική ασφάλεια και την αγροτική ανάπτυξη στην ΠΑΜΘ*, επετεύχθη συμφωνία σε ποσοστά άνω από 60%. Συγκεκριμένα, το γεγονός ότι *η περιορισμένη κλίμακα παραγωγής εμποδίζει τις εμπορικές δυνατότητες του πρωτογενούς τομέα της ΠΑΜΘ* απέσπασε ποσοστό 64%, στο ότι *υπάρχει έλλειψη στρατηγικού σχεδιασμού για τον περιορισμό της ευπάθειας καλλιεργειών και προϊόντων στις καιρικές και κλιματικές αλλαγές* οι συμμετέχοντες/ουσες συμφώνησαν σε ποσοστό 68%, και τέλος με ποσοστό 64% συμφώνησαν ότι *η νέα ΚΑΠ θα επηρεάσει την επισιτιστική ασφάλεια και την αγροτική ανάπτυξη στην ΠΑΜΘ*.

Ποσοστά συμφωνίας που ξεπερνούν το 80% απέσπασαν οι δηλώσεις ότι *δεν είναι εύκολη η πρόσβαση καλλιεργητών και παραγωγών σε προηγμένη τεχνολογία και χρηματοοικονομικούς πόρους (80%) και ότι οι παραγωγοί και καλλιεργητές εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τις εποχιακές καλλιέργειες (84%)*. Ενώ στο γεγονός ότι *η επαγγελματική κατάρτιση και εκπαίδευση στο εργατικό δυναμικό που απασχολείται στον πρωτογενή τομέα είναι ελλιπής*, η συμφωνία διαμορφώθηκε στο 78% (Γράφημα 12).

Γράφημα 10 Ενδοτεταρτομοριακό εύρος 14^{ης}, 15^{ης} και 16^{ης} δήλωσης

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Συμφωνία 72% επετεύχθη στη δήλωση που ανέφερε ότι το επίπεδο συνεργασίας των μεταποιητικών βιομηχανιών της ΠΑΜΘ και των συνεταιρισμών είναι χαμηλό, ενώ σε ποσοστό 76% οι συμμετέχοντες/ουσες συμφώνησαν πως το επίπεδο ομαδοποίησης των παραγωγών, δηλαδή η δημιουργία επιχειρηματικών μονάδων που θα μπορέσουν να συμβάλλουν στον εκσυγχρονισμό του αγροδιατροφικού τομέα, είναι ανεπαρκές.

Υψηλή συναίνεση απέσπασαν οι δηλώσεις ότι το κόστος μεταποίησης είναι υψηλό και χρειάζεται να ληφθούν μέτρα για τη μείωσή του (ποσοστό συμφωνίας 84%) και ότι οι υφιστάμενες ρυθμίσεις και το μεγάλο επενδυτικό κόστος εμποδίζουν τη μετάβαση σε μία κυκλική οικονομία στον αγροδιατροφικό τομέα της ΠΑΜΘ (ποσοστό συμφωνίας 76%).

Μέτρια συναίνεση και ποσοστό συμφωνίας 68% εξέφρασαν οι συμμετέχοντες/ουσες για τη δήλωση ότι ο κατακερματισμός της γης στην ΠΑΜΘ είναι αρκετά υψηλός και για το γεγονός ότι η σημαντική εξάρτηση των αγροτικών εκμεταλλεύσεων σε εποχικούς υπαλλήλους συμβάλλει αρνητικά στην αναβάθμιση του αγροτικού τομέα της ΠΑΜΘ.

Στον τρίτο άξονα του ερωτηματολογίου, ζητήθηκε οι συμμετέχοντες και συμμετέχουσες στην έρευνα να εκφράσουν τις απόψεις τους σχετικά με τις **ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ** για την ενίσχυση του πρωτογενούς τομέα της ΠΑΜΘ. Πέντε από τις δηλώσεις του άξονα εμφάνισαν μέτρια συναίνεση με ενδοτεταρτομοριακό εύρος 2 και ποσοστά συμφωνίας (συμφωνώ απόλυτα-συμφωνώ πολύ) πάνω από 56%. Συγκεκριμένα, η δήλωση ότι η αυξανόμενη ζήτηση για βιολογικά και τοπικά προϊόντα είναι μια ευκαιρία για την ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα στην ΠΑΜΘ έφτασε το ποσοστό συμφωνίας του 56%. Μεγαλύτερο ποσοστό, 60%, συμφώνησε στο ότι είναι σημαντική η ανάληψη πρωτοβουλιών για την ενίσχυση του αγροτουρισμού και τις εμπειρίες από το αγρόκτημα στο τραπέζι. Ποσοστό 72% συμφωνίας εμφάνισαν οι δηλώσεις που εξέφρασαν την άποψη ότι η συνεργασία καλλιεργητών και παραγωγών με τοπικά εστιατόρια και αγορές είναι σημαντική για την ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα της ΠΑΜΘ και ότι η ανάπτυξη και η εφαρμογή καινοτόμων πρακτικών ενισχύουν την παραγωγική διαδικασία στην ΠΑΜΘ. Η πέμπτη δήλωση που εμφάνισε μέτρια συναίνεση εξέφραζε τη άποψη ότι η συμβολοιακή γεωργία είναι ένα είδος συνεργασία που ωφελεί τόσο τον παραγωγό όσο και τη μεταποιητική βιομηχανία (ποσοστό συμφωνίας 60%).

Οι υπόλοιπες δέκα δηλώσεις του ίδιου άξονα έτυχαν υψηλής συναίνεσης και οι συμμετέχοντες συμφώνησαν με αυτές από απόλυτα έως πολύ. Ειδικότερα, συμφώνησαν στο γεγονός ότι η διάθεση προϊόντων σε εξειδικευμένες αγορές με ειδικές καλλιέργειες ή τοπικές ποικιλίες θα βοηθούσε στην ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα της ΠΑΜΘ (72%), ότι είναι σημαντικό να αναπτυχθεί η προώθηση των τοπικών προϊόντων μέσω του ηλεκτρονικού εμπορίου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης (84%).

Πολύ υψηλό ποσοστό συμφωνίας που έφτασε το 88% απέσπασε η δήλωση ότι η τυποποίηση και η αναγνωρισιμότητα των αγροδιατροφικών προϊόντων αποτελούν σημαντικούς παράγοντες για την ανάπτυξη του κλάδου, αλλά και η δήλωση πως η συμμετοχή των καλλιεργητών και παραγωγών σε οριζόντιες και κάθετες συνεργασίες και η ανάληψη κοινωφελών δράσεων θα ωφελήσουν στην ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα της ΠΑΜΘ έφτασε στο 84%. Ομοίως, υψηλά ποσοστά κατέκτησαν οι δηλώσεις που εξέφραζαν την άποψη ότι η αύξηση των φορολογικών κινήτρων και η ενίσχυση της υιοθέτησης εφαρμογών ευφυούς γεωργίας θα βοηθούσαν στην ενίσχυση του επαγγέλματος και στην ένταξη νέων αγροτών (84%) και ότι το ηλεκτρονικό εμπόριο μπορεί να βοηθήσει τις μικρές μεταποιητικές βιομηχανίες οικογενειακής μορφής (80%). Η αύξηση των φορολογικών κινήτρων και η ενίσχυση της υιοθέτησης εφαρμογών ευφυούς γεωργίας θα βοηθούσαν στην ενίσχυση του επαγγέλματος και στην ένταξη νέων αγροτών βρήκε τους συμμετέχοντες σύμφωνους σε ποσοστό 84%, ενώ ένα 80% συμφώνησε στο γεγονός ότι το ηλεκτρονικό εμπόριο μπορεί να βοηθήσει τις μικρές μεταποιητικές βιομηχανίες οικογενειακής μορφής.

Ποσοστά πάνω από 70% απέσπασαν οι δηλώσεις πως είναι απαραίτητο να ληφθούν μέτρα για την ενίσχυση της κυκλικής οικονομίας και της αειφόρου ανάπτυξης με περιβαλλοντικό πρόσημο (72%) και πως το αγρο-διατροφικό κύκλωμα επιδρά ευεργετικά στην ανάπτυξη της οικονομίας της Περιφέρειας καθώς διαδραματίζει ουσιαστικό ρόλο με σημαντικά έμμεσα αποτελέσματα (78%). Επίσης, 76% έφτασε το ποσοστό συμφωνίας στην άποψη ότι η εκπαίδευση σε θέματα εμπορίας και μάρκετινγκ θα βοηθήσει στην αύξηση του κέρδους και θα δώσει προστιθέμενη αξία στα προϊόντα των παραγωγών και στο 72% ότι η προώθηση των προϊόντων της μεταποιητικής βιομηχανίας σε χώρους εστίασης και σε καταστήματα *delicatessen* θα προσδώσει προστιθέμενη αξία στον κλάδο της μεταποίησης.

Στον τέταρτο και τελευταίο άξονα του ερωτηματολογίου οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες κλήθηκαν να αξιολογήσουν τον βαθμό στον οποίο συμφωνούν ή διαφωνούν σε δεκαπέντε δηλώσεις που αφορούσαν σε **ΑΠΕΙΛΕΣ** ή σοβαρά εμπόδια για την ενίσχυση του πρωτογενούς τομέα της Περιφέρειας ΑΜΘ. Με την άποψη ότι υπάρχει μεγάλο επίπεδο ανταγωνισμού από μεγάλες εμπορικές καλλιέργειες στην ΠΑΜΘ, 56% των συμμετεχόντων συμφωνεί από πολύ έως λίγο. Ωστόσο με ποσοστό 72% συμφωνούν απόλυτα έως πολύ ότι υπάρχει μεγάλος ανταγωνισμός εξαιτίας εισαγόμενων προϊόντων στην ΠΑΜΘ.

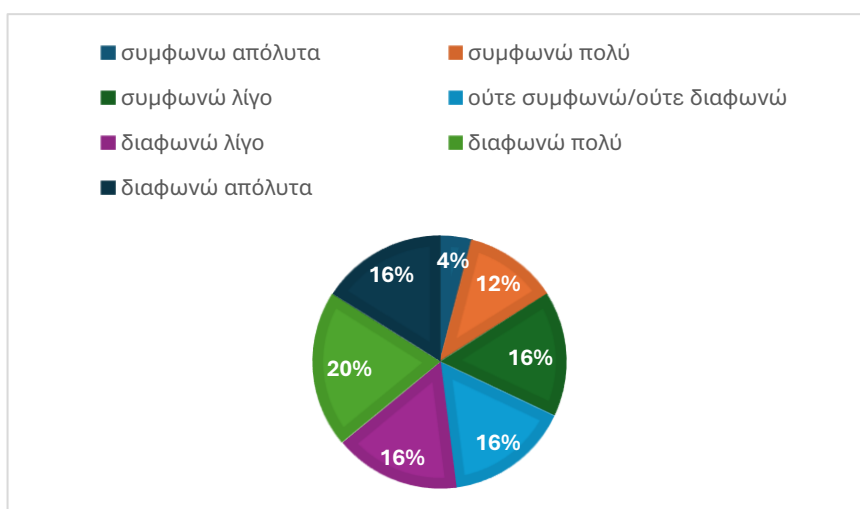
Μέτρια συναίνεση (IQR 2 και ποσοστό συμφωνίας 64% από απόλυτα έως πολύ) έτυχαν οι δηλώσεις ότι η πρόσβαση των παραγωγών σε νέους πόρους και τεχνολογία είναι περιορισμένη, ότι η λειψυδρία και η υποβάθμιση του εδάφους αποτελούν σημαντικούς παράγοντες της κλιματικής αλλαγής και των περιβαλλοντικών προκλήσεων στην ΠΑΜΘ, ότι υπάρχει αυξημένη διστακτικότητα για επενδύσεις στον πρωτογενή τομέα, ενώ

αποθαρρυντικοί είναι οι όροι χρηματοδότησης στο μέλλον και ότι υπάρχει προβληματική σύνδεση με τα υπόλοιπα στάδια της εφοδιαστικής αλυσίδας και δυσκολία συνεργασίας μεταξύ παραγωγών.

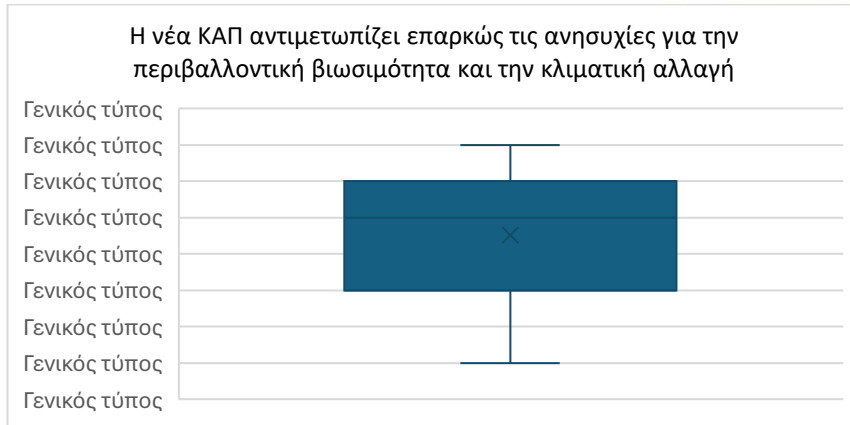
Το 72% των συμμετεχόντων συμφώνησε από απόλυτα έως πολύ με τη δήλωση ότι μεταξύ των προβλημάτων του πρωτογενούς τομέα της ΠΑΜΘ, σημαντική θέση κατέχουν η γήρανση του αγροτικού πληθυσμού και η έλλειψη καθεστώτος διαδοχής, αλλά και στο γεγονός ότι υπάρχει μεγάλη γραφειοκρατία στις συναλλαγές με τους δημόσιους φορείς και τις υπηρεσίες.

Με τη δήλωση ότι η ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα της ΠΑΜΘ εμποδίζεται από την αστάθεια του οικονομικού περιβάλλοντος συμφώνησε από απόλυτα έως πολύ το 59%. Αναφορικά με το εάν υπάρχει έντονος και αυξανόμενος ανταγωνισμός μεταξύ των μικρών αγροδιατροφικών επιχειρήσεων στην προσπάθειά τους να «βρουν τον χώρο» τους στη βιομηχανία τροφίμων, δεν υπήρξε συναίνεση. Ωστόσο, οι συμμετέχοντες (75%) συμφωνούν από απόλυτα έως λίγο, ένα 8% διαφωνούν λίγο, ενώ 17% ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί με την άποψη αυτή.

Η δήλωση πως η νέα ΚΑΠ αντιμετωπίζει επαρκώς τις ανησυχίες για την περιβαλλοντική βιωσιμότητα και την κλιματική αλλαγή δίχασε τις απόψεις των συμμετεχόντων/ουσών και δεν έτυχε συναίνεσης με το ενδοτεταρτομοριακό εύρος να είναι 3 (IQR3) (Γράφημα 13 και 14) .

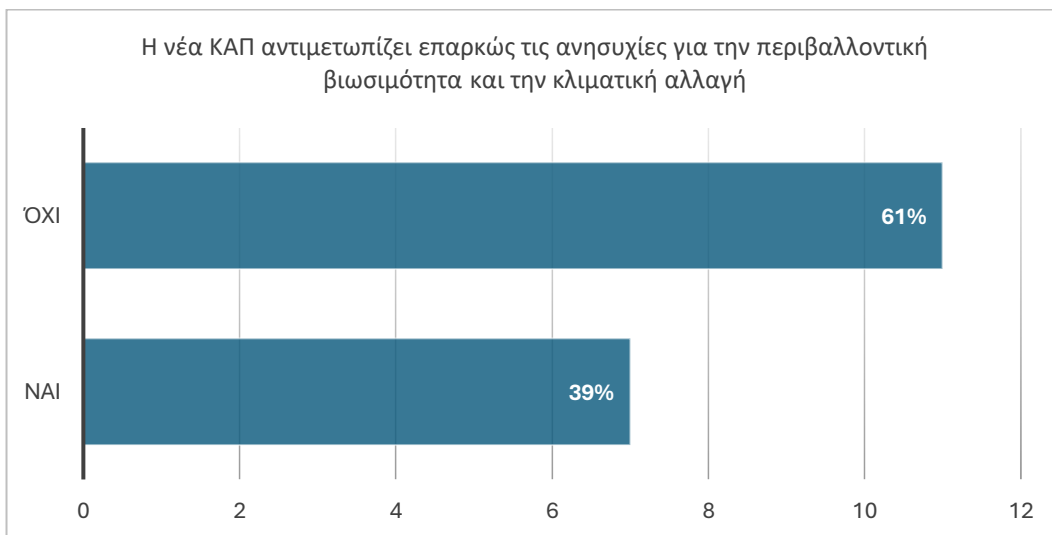
Γράφημα 11 Ποσοστά απόκρισης στην 44^η δήλωση
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Γράφημα 12 Ενδοτεταρτομοριακό εύρος 44^{ης} δήλωσης

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Η δήλωση τέθηκε προς διευκρίνιση στον δεύτερο γύρο ερωτηματολογίου τα αποτελέσματα του οποίου ήταν πως 61% των συμμετεχόντων διαφωνεί, ενώ 39% συμφωνεί με τη δήλωση (Γράφημα 15).

Γράφημα 13 Προσανατολισμός της νέας ΚΑΠ

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Η δήλωση που έτυχε υψηλή συναίνεση και συγκέντρωσε το μεγαλύτερο ποσοστό συμφωνίας (από απόλυτα έως πολύ) που έφτασε στο 96% εξέφραζε την άποψη ότι το κόστος παραγωγής αυξάνεται διαρκώς και αποτελεί εμπόδιο στην ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα της ΠΑΜΘ.

6. Συμπεράσματα

Από τα αποτελέσματα της έρευνας προκύπτει ότι οι συμμετέχοντες στην έρευνα θεωρούν ότι τα προϊόντα που παράγονται στην ΠΑΜΘ είναι φρέσκα και υψηλής ποιότητας και ότι οι παραγωγοί συνδέονται άμεσα με τους καταναλωτές μέσω βραχέων αλυσίδων εφοδιασμού τροφίμων. Επίσης, θεωρούν ότι ο πρωτογενής τομέας συνδέεται σε υψηλό βαθμό με την τοπική οικονομία και τις τοπικές κοινωνίες. Ωστόσο, υπάρχει ανησυχία για την ανικανότητα των παραγωγών να προσαρμοστούν στις μεταβαλλόμενες προτιμήσεις των καταναλωτών.

Από την άλλη, εμφανίζονται δυσκολίες και εμπόδια για την ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα. Ορισμένα από αυτά είναι η περιορισμένη κλίμακα παραγωγής, η έλλειψη στρατηγικού σχεδιασμού για την προσαρμογή σε κλιματικές αλλαγές, καθώς και η πολύ γραφειοκρατία στις συναλλαγές με δημόσιους φορείς και υπηρεσίες. Επίσης, οι συμμετέχοντες αναγνωρίζουν τις ευκαιρίες για την ενίσχυση του πρωτογενούς τομέα, όπως η αύξηση της ζήτησης για βιολογικά και τοπικά προϊόντα, η προώθηση των τοπικών προϊόντων μέσω ηλεκτρονικού εμπορίου και η συνεργασία με τοπικά εστιατόρια και αγορές.

Τέλος, υπάρχουν απειλές και προβλήματα που πρέπει να αντιμετωπιστούν, όπως η αστάθεια του οικονομικού περιβάλλοντος, η περιορισμένη πρόσβαση σε νέους πόρους και τεχνολογία, καθώς και η ανταγωνιστικότητα από μεγάλες εμπορικές καλλιέργειες.

Με βάση τις παραπάνω πληροφορίες, μπορούμε να συμπεράνουμε και να συνοψίσουμε τα βασικά **πλεονεκτήματα** για την ενίσχυση του πρωτογενούς τομέα της ΠΑΜΘ:

- Τα προϊόντα είναι φρέσκα και υψηλής ποιότητας, σύμφωνα με την πλειοψηφία των συμμετεχόντων.
- Η σύνδεση του πρωτογενούς τομέα με την τοπική οικονομία είναι υψηλή.
- Η παραγωγή ΠΟΠ και ΠΓΕ μπορεί να αποτελέσει πόλο έλξης για επισκέπτες.
- Η αύξηση της κατανάλωσης βιολογικών και τοπικών προϊόντων αποτελεί ευκαιρία για ανάπτυξη.
- Η συνεργασία με τοπικά εστιατόρια και αγορές είναι σημαντική για την ανάπτυξη του τομέα.

Τα **μειονεκτήματα** και οι απειλές για τον πρωτογενή τομέα στην ΠΑΜΘ συνοψίζονται στα παρακάτω:

- Η περιορισμένη κλίμακα παραγωγής μπορεί να εμποδίζει τις εμπορικές δυνατότητες.
- Η ανταγωνιστικότητα εξαιτίας εισαγόμενων προϊόντων είναι μεγάλη.
- Η αστάθεια του οικονομικού περιβάλλοντος μπορεί να εμποδίζει την ανάπτυξη.
- Η αποστασιοποίηση αγροτικών εκμεταλλεύσεων από τους νέους πόρους και την τεχνολογία είναι πρόβλημα.
- Η γήρανση του αγροτικού πληθυσμού και η έλλειψη καθεστώτος διαδοχής αποτελούν προβλήματα.
- Η γραφειοκρατία στις συναλλαγές με δημόσιους φορείς είναι υψηλή.

Το μεγαλύτερο μειονέκτημα από τα παραπάνω είναι η αστάθεια του οικονομικού περιβάλλοντος που μπορεί να αποτελεί τροχοπέδη στην ανάπτυξη. Αυτό είναι ένα πρόβλημα που επηρεάζει την οικονομική επιτυχία κάθε επιχείρησης ή εκμετάλλευσης και μπορεί να έχει σοβαρές συνέπειες στη βιωσιμότητά της. Στον αντίποδα, η πιο σημαντική ίσως ευκαιρία που παρουσιάζεται είναι η αύξηση της κατανάλωσης βιολογικών και τοπικών προϊόντων, καθώς αυτή ανοίγει το δρόμο για την ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα. Η ζήτηση για υγιεινά και τοπικά προϊόντα αυξάνεται συνεχώς, οπότε η ενίσχυση της παραγωγής και προώθησή τους μπορεί να οδηγήσει σε μεγαλύτερη ανάπτυξη του τομέα. Επιπλέον, αυτό θα δημιουργήσει περισσότερες ευκαιρίες απασχόλησης και οικονομικής ευημερίας για την τοπική κοινότητα.

Μια άλλη σημαντική ευκαιρία είναι η προώθηση της συνεργασίας με τοπικά εστιατόρια και αγορές. Οι παραγωγοί μπορούν να διευρύνουν την παρουσία τους στην αγορά με τη συνεργασία με αυτούς τους φορείς, προωθώντας έτσι τα τοπικά προϊόντα και ενισχύοντας την τοπική οικονομία. Επιπλέον, η προώθηση των προϊόντων μέσω ηλεκτρονικού εμπορίου μπορεί να ανοίξει νέες αγορές και να βοηθήσει στην αύξηση των πωλήσεων. Τέλος, η εκπαίδευση και η υποστήριξη των παραγωγών είναι ζωτικής σημασίας για την ενίσχυση του πρωτογενούς τομέα. Η επένδυση σε νέους πόρους και τεχνολογία, καθώς και η παροχή εκπαίδευσης για τις καλύτερες πρακτικές παραγωγής και διαχείρισης θα βοηθήσει τους παραγωγούς να προσαρμοστούν στις μεταβαλλόμενες αγορές και προτιμήσεις των καταναλωτών.

Τα αποτελέσματα της έρευνας στα οποία βασίζονται και από τα οποία προκύπτουν και τα συμπεράσματα παρουσιάζονται παρακάτω σε μορφή SWOT:

Πίνακας 5 SWOT ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας

Δυνατά Σημεία	Αδυναμίες
– Φρέσκα και υψηλής ποιότητας προϊόντα. – Άμεση σύνδεση του πρωτογενούς τομέα με την τοπική οικονομία. – Μεγάλη βιοποικιλότητα και φυτική ποικιλότητα. – Μεγάλος βαθμός αλληλεξάρτησης μεταξύ του πρωτογενούς τομέα και της υπόλοιπης οικονομίας. – Δυναμική συμβολή των κλάδων της γεωργίας και των τροφίμων και ποτών στη δημιουργία προϊόντος, εισοδήματος και απασχόλησης.	– Περιορισμένη κλίμακα παραγωγής. – Αργή προσαρμογή των παραγωγών και καλλιεργητών στις μεταβαλλόμενες προτιμήσεις των καταναλωτών. – Έλλειψη στρατηγικού σχεδιασμού για τον περιορισμό της ευπάθειας καλλιεργειών και προϊόντων στις καιρικές και κλιματικές αλλαγές. – Η περιορισμένη κλίμακα παραγωγής εμποδίζει τις εμπορικές δυνατότητες του πρωτογενούς τομέα. – Έλλειψη στρατηγικού σχεδιασμού για τον περιορισμό της ευπάθειας καλλιεργειών και προϊόντων στις καιρικές και κλιματικές αλλαγές. – Ελλιπής επαγγελματική κατάρτιση και εκπαίδευση στο εργατικό δυναμικό του πρωτογενούς τομέα.

	– Χαμηλό επίπεδο συνεργασίας των μεταποιητικών βιομηχανιών και των συνεταιρισμών. – Υψηλό κόστος μεταποίησης. – Σημαντική εξάρτηση των αγροτικών εκμεταλλεύσεων σε εποχικούς υπαλλήλους.
Ευκαιρίες – Παραγωγή ΠΟΠ και ΠΓΕ. – Αύξηση της κατανάλωσης βιολογικών και τοπικών προϊόντων. – Συνεργασία με τοπικά εστιατόρια και τοπικές αγορές. – Επιδότηση φιλοπεριβαλλοντικών πρακτικών. – Αυξανόμενη ζήτηση για βιολογικά και τοπικά προϊόντα. – Ανάληψη πρωτοβουλιών για την ενίσχυση του αγροτουρισμού και τις εμπειρίες από το αγρόκτημα στο τραπέζι. – Ανάπτυξη και η εφαρμογή καινοτόμων πρακτικών στην παραγωγική διαδικασία. – Τυποποίηση και η αναγνωρισιμότητα των αγροδιατροφικών προϊόντων. – Αύξηση των φορολογικών κινήτρων και ενίσχυση της υιοθέτησης εφαρμογών ευφυούς γεωργίας. – Εκπαίδευση σε θέματα εμπορίας και μάρκετινγκ. – Ανάπτυξη του αγρο-διατροφικού κυκλώματος. – Προώθηση των προϊόντων της μεταποιητικής βιομηχανίας σε χώρους εστίασης και σε καταστήματα delicatessen.	Απειλές – Μεγάλο επίπεδο ανταγωνισμού από μεγάλες εμπορικές καλλιέργειες – Μεγάλος ανταγωνισμός εξαιτίας εισαγόμενων προϊόντων στην ΠΑΜΘ. – Η πρόσβαση των παραγωγών σε νέους πόρους και τεχνολογία είναι περιορισμένη – Η λειψυδρία και η υποβάθμιση του εδάφους αποτελούν σημαντικούς παράγοντες της κλιματικής αλλαγής και των περιβαλλοντικών προκλήσεων. – Αυξημένη διστακτικότητα για επενδύσεις στον πρωτογενή τομέα – Αποθαρρυντικοί όροι χρηματοδότησης. – Προβληματική σύνδεση με τα υπόλοιπα στάδια της εφοδιαστικής αλυσίδας. – Δυσκολία συνεργασίας μεταξύ παραγωγών. – Γήρανση του αγροτικού πληθυσμού και η έλλειψη καθεστώτος διαδοχής. – Πολύ γραφειοκρατία στις συναλλαγές με τους δημόσιους φορείς και τις υπηρεσίες. – Αστάθεια του οικονομικού περιβάλλοντος. – Η νέα ΚΑΠ δεν αντιμετωπίζει επαρκώς τις ανησυχίες για την περιβαλλοντική βιωσιμότητα και την κλιματική. – Το κόστος παραγωγής αυξάνεται διαρκώς.

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Συνολικά, η ενίσχυση του πρωτογενούς τομέα της ΠΑΜΘ θα πρέπει να εστιαστεί στην ανάπτυξη του τοπικού εμπορίου, την προώθηση των τοπικών προϊόντων και την υιοθέτηση καινοτόμων πρακτικών. Επιπρόσθετα, πρέπει να υπάρξει προσανατολισμός των επενδύσεων προς νέους πόρους και τεχνολογία καθώς και την εκπαίδευση των παραγωγών. Ταυτόχρονα, πρέπει να αντιμετωπιστούν οι προκλήσεις της αστάθειας του οικονομικού περιβάλλοντος και της ανταγωνιστικότητας από εισαγόμενα προϊόντα. Σε συνδυασμό με την ενίσχυση της τοπικής παραγωγής και προώθηση των τοπικών προϊόντων, η αντιμετώπιση

των προκλήσεων και η εκμετάλλευση των ευκαιριών που προκύπτουν από την ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας θα οδηγήσει σε μια πιο ανθεκτική και βιώσιμη εξέλιξη του πρωτογενούς τομέα στην περιοχή.

Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω προτείνονται στοχευμένες στρατηγικές και δράσεις, σε μορφή ενός στρατηγικού οδικού χάρτη, σύμφωνες με τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την έρευνα:

1. Συνεργασία με τοπικά εστιατόρια και αγορές:
  - Διοργάνωση εκδηλώσεων συνεργασίας με τοπικά εστιατόρια για την προώθηση των τοπικών προϊόντων.
  - Σύναψη συμφωνιών με τα εστιατόρια για την προμήθεια των προϊόντων τους.
  - Διοργάνωση προγραμμάτων εκπαίδευσης για τους παραγωγούς σχετικά με τις απαιτήσεις και τις προτιμήσεις των εστιατορίων.
2. Προώθηση μέσω ηλεκτρονικού εμπορίου:
  - Δημιουργία ηλεκτρονικού καταστήματος για την πώληση των προϊόντων των παραγωγών.
  - Προώθηση των προϊόντων μέσω διαφημίσεων σε κοινωνικά δίκτυα και ηλεκτρονικά μέσα ενημέρωσης.
  - Συμμετοχή σε online αγορές και πλατφόρμες πώλησης προϊόντων.
3. Εκπαίδευση και υποστήριξη των παραγωγών:
  - Διοργάνωση σεμιναρίων και εργαστηρίων για την εκπαίδευση των παραγωγών σε θέματα παραγωγής και διαχείρισης.
  - Παροχή συμβουλευτικής υποστήριξης για την βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων και τη μείωση των δαπανών παραγωγής.
  - Προώθηση της χρήσης καινοτόμων τεχνολογιών και πρακτικών στον πρωτογενή τομέα.
4. Επένδυση στην ποιότητα των προϊόντων και στην τήρηση των προδιαγραφών για ΠΟΠ και ΠΓΕ προϊόντα.
5. Δημιουργία εκστρατειών ευαισθητοποίησης με στόχο την ενημέρωση του κοινού για τα θέματα που προωθούνται και κινητοποίηση για συμμετοχή σε δράσεις.
6. Διοργάνωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων και εργαστηρίων για την ενίσχυση των δεξιοτήτων και των γνώσεων των πολιτών σχετικά με τα θέματα που αφορούν στον πρωτογενή τομέα.
7. Κατάρτιση σχετικών πολιτικών και νομοθετικών πλαισίων για την υποστήριξη και προώθηση των προτάσεων.
8. Συνεργασία με φορείς και οργανισμούς που δραστηριοποιούνται στον τομέα των προτεινόμενων μέτρων, για την ενίσχυση της υλοποίησής τους.

Αναλυτικότερα, λαμβάνοντας υπόψη τις στοχευμένες στρατηγικές και δράσεις, όπως αναφέρθηκαν παραπάνω, διαμορφώνεται ο ακόλουθος Στρατηγικός Οδικός Χάρτης (RoadMap of Strategies). Διευκρινίζεται πως τόσο το χρονοδιάγραμμα υλοποίησης όσο και οι υπεύθυνοι υλοποίησης είναι ενδεικτικά, ωστόσο δεν μπορούν να παραληφθούν, καθώς

οι απαιτούμενες ενέργειες για την επίτευξη των στρατηγικών πρέπει να είναι σαφώς προσδιορισμένες για την επίτευξη του σκοπού/οράματος.

6.1 Στρατηγικός Οδικός Χάρτης για την προώθηση τοπικών προϊόντων

Το όραμα:

Ενίσχυση της προβολής και εμπορευσιμότητας των τοπικών προϊόντων, υποστηρίζοντας παράλληλα τους τοπικούς παραγωγούς μέσω στρατηγικών συνεργασιών, κατάρτισης και πρωτοβουλιών ηλεκτρονικού εμπορίου.

Οι στρατηγικοί στόχοι:

1. Ενίσχυση των τοπικών συνεργασιών
2. Επέκταση χρήσης ηλεκτρονικού εμπορίου
3. Εκπαίδευση των παραγωγών
4. Βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων προϊόντος
5. Αύξηση της ευαισθητοποίησης του κοινού
7. Ανάπτυξη υποστηρικτικών πολιτικών
8. Ενίσχυση συνεργατικών δικτύων

Επισκόπηση Σχεδίου Δράσης				
Στόχος	Στρατηγικές	Ενέργειες	Χρόνος*	Υπεύθυνος*
1. Ενίσχυση των τοπικών συνεργασιών	Συνεργασία με εστιατόρια και αγορές	Διοργάνωση εκδηλώσεων συνεργασίας Δημιουργία συμφωνιών για την προμήθεια προϊόντων Διεξαγωγή εκπαίδευσης για παραγωγούς	1 ^ο και 2 ^ο τρίμηνο 2025	Συντονιστής συνεργασιών
2. Επέκταση χρήσης ηλεκτρονικού εμπορίου	Προώθηση διαδικτυακών πωλήσεων	Δημιουργήστε ένα ηλεκτρονικό κατάστημα Ξεκινήστε διαφημιστικές καμπάνιες μέσω κοινωνικής δικτύωσης Εγγραφείτε σε διαδικτυακές αγορές	2 ^ο τρίμηνο 2025	Μάνατζερ για ηλεκτρονικό εμπόριο

3. Εκπαίδευση των παραγωγών	Πρωτοβουλίες κατάρτισης και υποστήριξης	Οργάνωση σεμιναρίων/εργαστηρίων Παροχή συμβουλευτικής υποστήριξης Προώθηση καινοτόμων πρακτικών	2 ^ο και 3 ^ο τρίμηνο 2025	Υπεύθυνος εκπαίδευσης και ανάπτυξης
4. Βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων προϊόντος	Επένδυση σε συμμόρφωση με τα πρότυπα ΠΟΠ/ΠΓΕ	Διεξαγωγή ποιοτικών ελέγχων Διευκόλυνση της πρόσβασης σε προγράμματα πιστοποίησης	Σε εξέλιξη	Ομάδα διασφάλισης ποιότητας
5. Αύξηση της ευαισθητοποίησης του κοινού	Εκστρατείες ευαισθητοποίησης	Ανάπτυξη υλικού καμπάνιας Διοργάνωση εκδηλώσεων με συμμετοχή κοινού	3 ^ο τρίμηνο 2025	Ομάδα μάρκετινγκ και επικοινωνιών
7. Ανάπτυξη υποστηρικτικών πολιτικών	Πολιτικό και νομοθετικό πλαίσιο	Διερεύνηση βέλτιστων πρακτικές	Σε εξέλιξη	Πολιτικός αναλυτής
8. Ενίσχυση συνεργατικών δικτύων	Συνεργασία με αρμόδιους φορείς	Προσδιορισμός και επικοινωνία με βασικούς οργανισμούς Δημιουργία τακτικών καναλιών επικοινωνίας	Σε εξέλιξη	Ειδικός συνεργασίας

* το χρονοδιάγραμμα υλοποίησης όσο και οι υπεύθυνοι υλοποίησης είναι ενδεικτικά

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Χρονολόγιο υλοποίησης:

- 1^ο τρίμηνο 2025: Εκκίνηση συνεργασιών και σχεδιασμός εκδηλώσεων συνεργασίας.
- 2^ο τρίμηνο 2025: Έναρξη ηλεκτρονικού καταστήματος και εκπαιδευτικών προγραμμάτων για παραγωγούς.
- 3^ο τρίμηνο 2025: Πραγματοποίηση εκστρατείας ευαισθητοποίησης του κοινού και εκπαιδευτικά εργαστήρια.
- 4^ο τρίμηνο 2025 και μετά: Εστίαση στην ανάπτυξη πολιτικών και στη διατήρηση δικτύων συνεργασίας.

Παρακολούθηση και αξιολόγηση:

Βασικοί άξονες:

- Αριθμός εταιρικών σχέσεων.
- Όγκος προϊόντων που πωλούνται στο διαδίκτυο.
- Παρακολούθηση και ανατροφοδότηση εκπαιδευτικών αποτελεσμάτων.
- Βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων και των ποσοστών συμμόρφωσης.
- Μετρήσεις ανταπόκρισης σε εκστρατείες ευαισθητοποίησης.

Κύκλος αναθεώρησης: Εξαμηνιαίες ανασκοπήσεις για την αξιολόγηση της προόδου, την προσαρμογή των στρατηγικών και τον επαναπροσδιορισμό των στόχων όπως και όταν απαιτείται.

Συμπερασματικά, αυτός ο στρατηγικός οδικός χάρτης σκιαγραφεί μια συνολική προσέγγιση για την προώθηση των τοπικών προϊόντων και την ενδυνάμωση των παραγωγών, μέσω της μόχλευσης συνεργασιών, την ενίσχυση της διαδικτυακής παρουσίας και την παροχή εκπαίδευσης, στοχεύοντας στη δημιουργία ενός βιώσιμου μοντέλου για την τοπική γεωργία και το εμπόριο.

Γενικά, η έρευνα μπορεί να είναι χρήσιμη για τους παραγωγούς στην ΠΑΜΘ, τους τοπικούς φορείς και την τοπική κοινωνία. Οι παραγωγοί μπορούν να αξιοποιήσουν τα αποτελέσματα για να βελτιώσουν την ποιότητα των προϊόντων τους, να αναπτύξουν στρατηγικούς σχεδιασμούς για την προσαρμογή σε νέες τάσεις στην αγορά και να ενισχύσουν τις συνεργασίες τους με τους τοπικούς φορείς και την τοπική αγορά. Επίσης, οι τοπικοί φορείς μπορούν να χρησιμοποιήσουν τα αποτελέσματα για να αναπτύξουν πολιτικές και προγράμματα υποστήριξης του πρωτογενούς τομέα, να ενισχύσουν τις τοπικές αγορές και να προάγουν την κατανάλωση τοπικών προϊόντων. Τέλος, η τοπική κοινωνία μπορεί να επωφεληθεί από την ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα μέσω της δημιουργίας θέσεων εργασίας, της ενίσχυσης της τοπικής οικονομίας και της διατήρησης της τοπικής κουλτούρας και παράδοσης. Εν κατακλείδι, η έρευνα αυτή μπορεί να αποτελέσει χρήσιμο εργαλείο για την προώθηση και ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα στην ΠΑΜΘ και να συμβάλει στη βελτίωση της τοπικής οικονομίας και κοινωνίας.

7. Βιβλιογραφία

- Arof, A. M. (2015). The application of a combined Delphi-AHP method in maritime transport research – A review. *Asian Social Science*, 11(23), 73-82.
- Balasubramanian, R. & Agarwal, D. (2012). Delphi Technique-A Review. *International Journal of Public Health Dentistry*, 3(2), 16-25.
- Boukdedid R, Abdoul H, Loustau M, Sibony O, Alberti C. Using and reporting the Delphi method for selecting healthcare quality indicators: a systematic review. *PLoS One* 2011; 6: e20476 [PMID: 21694759 DOI: 10.1371/journal.pone.0020476]
- Brooks, K. W. (1979). Delphi technique: Expanding application. *North Central Association Quarterly*, 54(3), 377-385.
- Chaffin WW, Talley WK. Individual stability in Delphi studies. *Technol Forecast Soc Change* 1980; 16: 67-73 [DOI: 10.1016/0040-1625(80)90074-8].
- Christie, C. A. & Barela, E. (2005). The Delphi Technique as a Method for Increasing Inclusion in the Evaluation Process. *The Canadian Journal of Program Evaluation*, 20(1), 105-122.
- Cunliffe, S. (2002). Forecasting Risks in the Tourism Industry Using the Delphi Technique. *Tourism*, 50(1), 31-41.
- Custer, R. L., Scarcella, J. A., & Stewart, B. R. (1999). The modified Delphi technique: A rotational modification. *Journal of Vocational and Technical Education*, 15(2), 1-10.
- Cyphert, F. R., & Gant, W. L. (1971). The Delphi technique: A case study. *Phi Delta Kappan*, 52, 272-273.
- Dajani JS, Sincoff MZ, Talley WK. Stability and agreement criteria for the termination of Delphi studies. *Technol Forecast Soc Change* 1979; 13: 83-90 [DOI: 10.1016/0040-1625(79)90007-6].
- Diamond IR, Grant RC, Feldman BM, Pencharz PB, Ling SC, Moore AM, Wales PW. Defining consensus: a systematic review recommends methodologic criteria for reporting of Delphi studies. *J Clin Epidemiol* 2014; 67: 401-409 [PMID: 24581294 DOI: 10.1016/j.jclinepi.2013.12.002].
- Delbecq, A. L, Van de Ven, A. H., & Gustafson, D. H. (1975). Group techniques for program planning: A guide to nominal and Delphi processes. Glenview, IL: Scott, Foresman and Co.
- Donohoe, H., & Needham, R. D. (2009). Moving best practice forward: Delphi characteristics, advantages, potential problems, and solutions. *International Journal of Tourism Research*, 11(5), 415-437.
- Dulguerov P, Zenk J, Antonelli M, Pelosi P, Walsh BK, Ward E, Shang Y, Gasparini S, Donati A, Singer M, Openshaw PJM, Tolley N, Markel H, Feller-Kopman DJ. Tracheostomy in the COVID-DOI: 10.1016/S2213-2600(20)30230-7].
- Dunn, W. N. (1994). *Public policy analysis: An introduction* (2nd ed.). Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Dyson, R.G. (2004) Strategic development and SWOT analysis at the University of Warwick. *European Journal of Operational Research*, 152(3), pp. 631-640
- Fink, A., Kosecoff, J., Chassin, M. & Brook, R.H. (1984). Consensus methods: characteristics and guidelines for use *American Journal of Public Health*, 74 (9), 979-983.

- Fletcher, A. J., & Marchildon, G. P. (2014). Using the Delphi method for qualitative, participatory action research in health leadership. *International Journal of Qualitative Methods*, 13(1), 1-18.
- Frewer, L.J., Fischer, A.R.H., Wentholt, M.T.A., Marvin, H.J.P., Ooms, B.W., Coles, D. & Rowe, G. (2011) The use of Delphi methodology in agri-food policy development: some lessons learned. *Technological Forecasting and Social Change*, 78, 1514–1525.
- Ghazinoory, S., Abdi, M., Azadegan-Mehr, M., (2011). SWOT Methodology: A State-of-the-Art Review for the Past, a Framework for the Future. *Journal of Business Economics and Management*, 12(1): 24-48.
- Grant S, Booth M, Khodyakov D. Lack of preregistered analysis plans allows unacceptable data mining for and selective reporting of consensus in Delphi studies. *J Clin Epidemiol* 2018; 99: 96-105 [PMID: 29559324 DOI: 10.1016/j.jclinepi.2018.03.007]
- Goodman CM. The Delphi technique: a critique. *J Adv Nurs* 1987; 12: 729-734 [PMID: 3320139 DOI: 10.1111/j.1365-2648.1987.tb01376.x]
- Green B, Jones M, Hughes D, Williams A. Applying the Delphi technique in a study of GPs' information requirements. *Health Soc Care Community* 1999; 7: 198-205 [PMID: 11560634 DOI:10.1046/j.1365-2524.1999.00176.x]
- Geist, M. R. (2010). Using the Delphi method to engage stakeholders: A comparison of two studies. *Evaluation and Program Planning*, 33(2), 147-154.
- Goodman, C.M. (1987) The Delphi technique: a critique. *Journal of Advanced Nursing* 12, 729-734.
- Gürel, E. & Tat, M. (2017). "SWOT Analysis: A Theoretical Review." *Journal of International Social Research*, 10(51), 994-1006.
- Hallowell, M., & Gambatese, J. A. (2010). Qualitative research: Application of the Delphi method to CEM research. *Journal of Construction Engineering and Management*, 136(1), 99-107.
- Han H, Ahn DH, Song J, Hwang TY, Roh S. Development of mental health indicators in Korea. *Psychiatry Investig* 2012; 9: 311-318 [PMID: 23251193 DOI: 10.4306/pi.2012.9.4.311]
- Hasson, F., Keeney, S., & McKenna, H. (2000). Research guidelines for the Delphi survey technique. *Journal of Advanced Nursing*, 32(4), 1008-1015.
- Hasson, F. & Keeney, S. (2011) Enhancing rigour in the Delphi technique research. *Technological Forecasting and Social Change*, 78, 1695–1704.
- Hsu, C. C., & Sandford, B. A. (2007). Minimizing non-response in the Delphi process: How to respond to non-response. *Practical Assessment, Research & Evaluation*, 12(17). Retrieved from <http://pareonline.net/getvn.asp?v=12&n=17>
- Hsu, C. & Sandford, B.A. (2007). The Delphi technique: making sense of consensus. *Practical Assessment, Research & Evaluation*, 12:1.
- Holloway K. (2012). Doing the E-Delphi: using online survey tools. *Computers, Informatics, Nursing*, 30, 347–350.

- Huan-Niemi, E., Rikkonen, P., Niemi, J., Wuori, O. & Niemi J. (2016). Combining quantitative and qualitative research methods to foresee the changes in the Finnish agri-food sector. *Futures*, 83, 88-99.
- Jacobs, J. M. (1996). Essential assessment criteria for physical education teacher education program: A Delphi study. Unpublished doctoral dissertation, Western Virginia University, Morgantown, WV.
- Jünger S, Payne S, Brearley S, Ploenes V, Radbruch L. Consensus building in palliative care: a Europe-wide delphi study on common understandings and conceptual differences. *J Pain Symptom Manage* 2012; 44: 192-205 [PMID: 22704058 DOI: 10.1016/j.jpainsymman.2011.09.009]
- Jünger S, Payne SA, Brine J, Radbruch L, Brearley SG. Guidance on Conducting and Reporting DELphi Studies (CREDES) in palliative care: Recommendations based on a methodological systematic review. *Palliat Med* 2017; 31: 684-706 [PMID: 28190381 DOI: 10.1177/0269216317690685].
- Kangas, J., M., Kurttila, M., Kajanus and A. Kangas (2003) Evaluating the management strategies of a forestland estate-the S-O-S approach. *Journal of Environmental Management*, 69(4), pp. 349-358.
- Keeney, S., McKenna, H., & Hasson, F. (2010). *The Delphi technique in nursing and health research*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.
- Lazaridou d., Michailidis A., Trigkas M., Stefanidis P. (2019). Exploring irrigation water issue through quantitative SWOT analysis: the case of Nestos river basin. *Springer Proceedings in Business and Economic*.
- Lin, V. S., & Song, H. (2015). A review of Delphi forecasting research in tourism. *Current Issues in Tourism*, 18(12), 1099-1131.
- Linstone HA, Turoff M. *The Delphi Method: Techniques and Applications*, 1975. Available from: <https://web.njit.edu/~turoff/pubs/delphibook/ch1.html>
- Ludwig, B. (1994). Internationalizing extension: An exploration of the characteristics evident in a state university extension system that achieves internationalization. (Electronic thesis or Dissertation). Retrieved from <https://etd.ohiolink.edu/>
- Linstone, H. A., & Turoff, M. (1975). *The Delphi method: techniques and applications*, Addison-Wesley, Reading, London.
- Ludwig, B., 1997. Predicting the future: Have you considered using the Delphi methodology? *Journal of Extension*, 35 (5).
- McGrath BA, Brenner MJ, Warrillow SJ, Pandian V, Arora A, Cameron TS, Añon JM, Hernández Martínez G, Truog RD, Block SD, Lui GCY, McDonald C, Rassekh CH, Atkins J, Qiang L, Vergez Nasa P et al. Delphi methodology-quality assessment *WJM* <https://www.wjgnet.com> 126 July 20, 2021 Volume 11 Issue 4.
- McKenna, H. P. (1989). The Selection by Ward Managers of an Appropriate Nursing Model for Long-Stay Psychiatric Patient Care. *Journal of Advanced Nursing*, 14(9), 762-775.
- McKenna, H.P. (1994) The Delphi technique: a worthwhile approach for nursing? *Journal of Advanced Nursing*, 19, 1221-1225.

- Mitchell VW. The Delphi technique: an exposition and application. *Technol Anal Strateg Manag* 1991; 3: 333-358 [DOI: 10.1080/09537329108524065]
- Mukherjee, N., Huges, J., Sutherland, W. J., McNeill, J., Van Opstal, M., Dahdouh-Guebas, F., & Koedam, N. (2015). The Delphi technique in ecology and biological conservation: Applications and guidelines. *Methods in Ecology and Evolution*, 6, 1097–1109.
- Mullen, P. M. (2003). Delphi: myths and reality. *Journal of Health Organization and Management*, 17(1), 37-52.
- Murry, J.W. & Hammons, J.O. (1995). Delphi: a versatile methodology for conducting qualitative research. *Review of Higher Education*, Vol. 18 No. 4, pp. 423-36.
- Niederberger M, Spranger J. Delphi Technique in Health Sciences: A Map. *Front Public Health* 2020; 8: 457 [PMID: 33072683 DOI: 10.3389/fpubh.2020.00457].
- Olbassali, V. & Karelakis, C. (2020). The Delphi Method: Conquering Collective Intelligence. Paper presented at the 12th International Conference EBEEC-Economies of the Balkan and Eastern European Countries 2020, Rijeka-Opatija, Croatia, May 29-31, 2020 Online Conference.
- Ολμπασάλη Β. (2021). Διοίκηση αλλαγών και οργάνωση στον δημόσιο τομέα την περίοδο της οικονομικής κρίσης: Η περίπτωση του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων. Διδακτορική Διατριβή. Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης.
- Okoli, C., Pawloski, S., 2004. The Delphi method as a research tool: an example, design considerations and applications. *Information and Management*, 42, 15–29.
- Pare, G., Cameron, A.F., Poba-Nzaou, P. & Templier, M. (2013). A systematic assessment of rigour in information systems ranking-type Delphi studies. *Information & Management* 50(5), 207–217.
- Pill, J. (1971). The Delphi method: Substance, context, a critique and an annotated bibliography. *Socio-Economic Planning Science*, 5, 57-71.
- Powell, C. (2003). The Delphi technique: myths and realities. *Journal of Advanced Nursing*, 41:376–82.
- Raskin, M. S. (1994). The Delphi Study in Field Instruction Revisited: Expert Consensus on Issues and Research Priorities. *Journal of Social Work Education*, 30(1), 75-89. <https://doi.org/10.1080/10437797.1994.10672215>
- Rayens, M. K. & Hahn, E. J. (2000). Building Consensus Using the Policy Delphi Method. *Policy, Politics & Nursing Practice*, 1(4), 308-315. <https://doi.org/10.1177/15271544000010040>
- Rist, S.& Dahdouh-Guebas, F. (2006) Ethnoscience-A step towards the integration of scientific and indigenous forms of knowledge in the management of natural resources for the future. *Environment, Development and Sustainability*, 8, 467–493.
- Robba C, Poole D, Citerio G, Taccone FS, Rasulo FA; Consensus on brain ultrasonography in critical care group. Brain Ultrasonography Consensus on Skill Recommendations and Competence Levels Within the Critical Care Setting. *Neurocrit Care* 2020; 32: 502-511 [PMID: 31264072 DOI: 10.1007/s12028-019-00766-9].
- Sackman, H. (1975). *Delphi critique*. Boston, MS: Lexington Books.

- Santaguida P, Dolovich L, Oliver D, Lamarche L, Gilsing A, Griffith LE, Richardson J, Mangin D, Kastner M, Raina P. Protocol for a Delphi consensus exercise to identify a core set of criteria for selecting health related outcome measures (HROM) to be used in primary health care. *BMC Fam Pract* 2018; 19: 152 [PMID: 30185172 DOI: 10.1186/s12875-018-0831-5].
- Singer M, Deutschman CS, Seymour CW, Shankar-Hari M, Annane D, Bauer M, Bellomo R, Bernard GR, Chiche JD, Coopersmith CM, Hotchkiss RS, Levy MM, Marshall JC, Martin GS, Opal SM, Rubenfeld GD, van der Poll T, Vincent JL, Angus DC. The Third International Consensus Definitions for Sepsis and Septic Shock (Sepsis-3). *JAMA* 2016; 315: 801-810 [PMID: 26903338 DOI: 10.1001/jama.2016.0287].
- Thangaratnam, S. & Redman, C. WE. (2005). The Delphi technique. *The Obstetrician & Gynaecologist*, 7(2), 120-125.
- Trevelyan E, Robinson N. Delphi methodology in health research: How to do it? *Eur J Integr Med* 2015; 7: 423-428 [DOI: 10.1016/j.eujim.2015.07.002].
- van Hasselt FM, Oud MJ, Loonen AJ. Practical recommendations for improvement of the physical health care of patients with severe mental illness. *Acta Psychiatr Scand* 2015; 131: 387-396 [PMID: 25495118 DOI: 10.1111/acps.12372].
- Vernon, W. (2009). The Delphi technique: A review. *International Journal of Therapy and Rehabilitation*, 16(2), 69-76.
- Vogel C, Zwolinsky S, Griffiths C, Hobbs M, Henderson E, Wilkins E. A Delphi study to build consensus on the definition and use of big data in obesity research. *Int J Obes (Lond)* 2019; 43: 2573-2586 [PMID: 30655580 DOI: 10.1038/s41366-018-0313-9]
- Weaver, W. T. (1971). The Delphi forecasting method. *Phi Delta Kappan*, 52(5), 267-273.
- Dalkey N, Helmer O. An Experimental Application of the DELPHI Method to the Use of Experts. *Manag Sci* 1963; 9: 458-467 [DOI: 10.1287/mnsc.9.3.458]
- Woudenberg, F. (1991). An evaluation of Delphi. *Technological Forecasting & Social Change*,

8. Παράρτημα

Ερωτηματολόγιο

Αγαπητέ/ή εμπειρογνώμονα,

το ερευνητικό πρόγραμμα της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης (ΠΑΜΘ) με τίτλο «Σχέδιο ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας πρωτογενούς τομέα στην ΠΑΜΘ, βελτίωση μεθόδων παραγωγής και ανάπτυξη καινοτόμων εργαλείων προώθησης και εμπορίας προϊόντων αγροτικής προέλευσης» έχει ως έναν από τους στόχους του την αξιολόγηση των δυνατοτήτων, αδυναμιών, ευκαιριών και κινδύνων του αγροτικού τομέα και των σημαντικότερων καλλιεργειών της Περιφέρειας.

Στο πλαίσιο του προγράμματος, η ομάδα έργου του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης διεξάγει μια ποσοτική έρευνα πολιτικής των Δελφών με εμπειρογνώμονες (π.χ. παραγωγούς, μεταποιητές, λιανοπωλητές, υπεύθυνους χάραξης πολιτικής και ακαδημαϊκούς).

Ως σχετικός/ή εμπειρογνώμονας, **ζητάμε τη βοήθειά σας για τη συμπλήρωση του παρακάτω ερωτηματολογίου**. Το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει **τέσσερις μεγάλες κατηγορίες, δηλαδή τα δυνατά σημεία, τις αδυναμίες, τις ευκαιρίες και τις απειλές**.

Καλείστε να συμμετάσχετε στην παρούσα ερευνητική μελέτη συνεισφέροντας στις σχετικές κατηγορίες που εμπίπτουν στον τομέα εξειδίκευσής σας. Όλες οι απαντήσεις των εμπειρογνωμόνων θα παραμείνουν ανώνυμες και η συλλογή δεδομένων προχωρά σε δύο γύρους. Σε αυτόν τον πρώτο γύρο, καλείστε να δηλώσετε το επίπεδο συμφωνίας σας με συγκεκριμένες δηλώσεις. Στον δεύτερο γύρο, θα λάβετε ανατροφοδότηση σχετικά με τις απαντήσεις άλλων εμπειρογνωμόνων. Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου θα διαρκέσει περίπου 15 λεπτά.

Η συμβολή σας είναι πολύ σημαντική και σας ευχαριστούμε εκ των προτέρων για το χρόνο και τη συνεργασία σας. Εάν έχετε οποιεσδήποτε ερωτήσεις, μη διστάσετε να επικοινωνήσετε μαζί μας. Περισσότερες πληροφορίες και λεπτομέρειες σχετικά με το έργο μπορείτε να βρείτε στην ιστοσελίδα: <https://sxedio-agropro-pamth.net>

Ο τομέας της εξειδίκευσής μου σχετίζεται με (παρακαλώ σημειώστε αυτά που ισχύουν):

- ✓ Ποιότητα Τροφίμων (όπως γεωγραφικές ενδείξεις ΠΟΠ, ΠΓΕ, πιστοποιημένα βιολογικά)
- ✓ Βραχείες αλυσίδες εφοδιασμού τροφίμων
- ✓ Παραγωγή και εμπορία αγροτικών προϊόντων
- ✓ Γεωπονία
- ✓ Σύγχρονες μέθοδοι καλλιέργειας
- ✓ Αγροτοδιατροφικός τομέας
- ✓ Ψηφιακή γεωργία
- ✓ Επωνυμία και εμπορία αγροτικών προϊόντων
- ✓ Αγροτικός τομέας και ευρωπαϊκές πολιτικές

A. Θα εκτιμούσαμε τις απόψεις σας σχετικά με τα ΔΥΝΑΤΑ σημεία ή τις στρατηγικές για την ενίσχυση του πρωτογενούς τομέα της ΠΑΜΘ. Παρακαλούμε αξιολογήστε τον βαθμό στον οποίο συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τις ακόλουθες δηλώσεις:

1=συμφωνώ απόλυτα, 2=συμφωνώ αρκετά, 3= συμφωνώ λίγο, 4 ούτε συμφωνώ/ούτε διαφωνώ, 5=διαφωνώ λίγο, 6=διαφωνώ αρκετά, 7=διαφωνώ απόλυτα

1. Τα προϊόντα που παράγονται στην ΠΑΜΘ είναι φρέσκα και υψηλής ποιότητας.
2. Οι παραγωγοί στην ΠΑΜΘ συνδέονται άμεσα με τους καταναλωτές μέσω βραχέων αλυσίδων εφοδιασμού τροφίμων.
3. Η σύνδεση του πρωτογενούς τομέα της ΠΑΜΘ με την τοπική οικονομία και τις τοπικές κοινωνίες είναι σε υψηλό βαθμό.
4. Οι παραγωγοί και καλλιεργητές έχουν αναπτύξει την ικανότητα γρήγορης προσαρμογής στις μεταβαλλόμενες προτιμήσεις των καταναλωτών.
5. Ο πρωτογενής τομέας της ΠΑΜΘ χαρακτηρίζεται από μεγάλη βιοποικιλότητα και φυτική ποικιλότητα.
6. Υπάρχει μεγάλος βαθμός αλληλεξάρτησης μεταξύ του πρωτογενή κλάδου και την υπόλοιπη οικονομία της ΠΑΜΘ, γεγονός που επηρεάζει θετικά την ανάπτυξη της παραγωγής του κλάδου.
7. Οι κλάδοι της γεωργίας και των τροφίμων και ποτών της ΠΑΜΘ συμβάλλουν δυναμικά στη δημιουργία προϊόντος, εισοδήματος και απασχόλησης.
8. Η νέα ΚΑΠ θα επηρεάσει θετικά τους αγρότες και τις γεωργικές πρακτικές στην ΠΑΜΘ.
9. Η νέα ΚΑΠ προωθεί τη δίκαιη κατανομή των πόρων στον αγροτικό τομέα.
10. Η επιδότηση των φιλοπεριβαλλοντικών πρακτικών στον πρωτογενή τομέα τις καθιστά ελκυστικές.
11. Ο μεγάλος αριθμός ΠΟΠ και ΠΓΕ στην ΠΑΜΘ μπορεί να αποτελέσει πόλο έλξης επισκεπτών στην περιοχή, και να συμβάλλει στην ανάπτυξη του γαστρονομικού τουρισμού.

B. Θα εκτιμούσαμε τις απόψεις σας σχετικά με τις ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ ή τα εμπόδια για την ενίσχυση του πρωτογενούς τομέα της ΠΑΜΘ. Παρακαλούμε αξιολογήστε τον βαθμό στον οποίο συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τις ακόλουθες δηλώσεις:

1=συμφωνώ απόλυτα, 2=συμφωνώ αρκετά, 3= συμφωνώ λίγο, 4 ούτε συμφωνώ/ούτε διαφωνώ, 5=διαφωνώ λίγο, 6=διαφωνώ αρκετά, 7=διαφωνώ απόλυτα

1. Η περιορισμένη κλίμακα παραγωγής εμποδίζει τις εμπορικές δυνατότητες του πρωτογενούς τομέα της ΠΑΜΘ.
2. Υπάρχει έλλειψη στρατηγικού σχεδιασμού για τον περιορισμό της ευπάθειας καλλιεργειών και προϊόντων στις καιρικές και κλιματικές αλλαγές.
3. Η νέα ΚΑΠ θα επηρεάσει την επισιτιστική ασφάλεια και την αγροτική ανάπτυξη στην ΠΑΜΘ
4. Δεν είναι εύκολη η πρόσβαση καλλιεργητών και παραγωγών σε προηγμένη τεχνολογία και χρηματοοικονομικούς πόρους.
5. Οι παραγωγοί και καλλιεργητές εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τις εποχιακές καλλιέργειες.
6. Η επαγγελματική κατάρτιση και εκπαίδευση στο εργατικό δυναμικό που απασχολείται στον πρωτογενή τομέα είναι ελλιπής.

7. Το επίπεδο συνεργασίας των μεταποιητικών βιομηχανιών της ΠΑΜΘ και των συνεταιρισμών είναι χαμηλό.
8. Το επίπεδο ομαδοποίησης των παραγωγών, δηλαδή η δημιουργία επιχειρηματικών μονάδων που θα μπορέσουν να συμβάλλουν στον εκσυγχρονισμό του αγροδιατροφικού τομέα, είναι ανεπαρκές.
9. Το κόστος μεταποίησης είναι υψηλό και χρειάζεται να ληφθούν μέτρα για τη μείωσή του.
10. Ο κατακερματισμός της γης στην ΠΑΜΘ είναι αρκετά υψηλός.
11. Η σημαντική εξάρτηση των αγροτικών εκμεταλλεύσεων σε εποχικούς υπαλλήλους συμβάλλει αρνητικά στην αναβάθμιση του αγροτικού τομέα της ΠΑΜΘ.
12. Οι υφιστάμενες ρυθμίσεις και το μεγάλο επενδυτικό κόστος εμποδίζουν τη μετάβαση σε μία κυκλική οικονομία στον αγροδιατροφικό τομέα της ΠΑΜΘ.

Γ. Στην επόμενη ενότητα, μας ενδιαφέρουν οι ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ για την ενίσχυση του πρωτογενούς τομέα της ΠΑΜΘ. Παρακαλούμε αξιολογήστε τον βαθμό στον οποίο συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τις ακόλουθες δηλώσεις:

1=συμφωνώ απόλυτα, 2=συμφωνώ αρκετά, 3= συμφωνώ λίγο, 4 ούτε συμφωνώ/ούτε διαφωνώ, 5=διαφωνώ λίγο, 6=διαφωνώ αρκετά, 7=διαφωνώ απόλυτα

1. Η αυξανόμενη ζήτηση για βιολογικά και τοπικά προϊόντα είναι μια ευκαιρία για την ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα στην ΠΑΜΘ.
2. Είναι σημαντική η ανάληψη πρωτοβουλιών για την ενίσχυση του αγροτουρισμού και τις εμπειρίες από το αγρόκτημα στο τραπέζι.
3. Η συνεργασία καλλιεργητών και παραγωγών με τοπικά εστιατόρια και αγορές είναι σημαντική για την ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα της ΠΑΜΘ.
4. Η διάθεση προϊόντων σε εξειδικευμένες αγορές με ειδικές καλλιέργειες ή τοπικές ποικιλίες θα βοηθούσε στην ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα της ΠΑΜΘ.
5. Είναι σημαντικό να αναπτυχθεί η προώθηση των τοπικών προϊόντων μέσω του ηλεκτρονικού εμπορίου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης.
6. Η τυποποίηση και η αναγνωρισιμότητα των αγροδιατροφικών προϊόντων αποτελούν σημαντικούς παράγοντες για την ανάπτυξη του κλάδου.
7. Η ανάπτυξη και η εφαρμογή καινοτόμων πρακτικών ενισχύουν την παραγωγική διαδικασία στην ΠΑΜΘ.
8. Η συμμετοχή των καλλιεργητών και παραγωγών σε οριζόντιες και κάθετες συνεργασίες και η ανάληψη κοινωφελών δράσεων θα ωφελήσουν στην ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα της ΠΑΜΘ.
9. Είναι απαραίτητο να ληφθούν μέτρα για την ενίσχυση της κυκλικής οικονομίας και της αειφόρου ανάπτυξης με περιβαλλοντικό πρόσημο.
10. Το αγρο-διατροφικό κύκλωμα επιδρά ευεργετικά στην ανάπτυξη της οικονομίας της Περιφέρειας καθώς διαδραματίζει ουσιαστικό ρόλο με σημαντικά έμμεσα αποτελέσματα.
11. Η εκπαίδευση σε θέματα εμπορίας και μάρκετινγκ θα βοηθήσει στην αύξηση του κέρδους και θα δώσει προστιθέμενη αξία στα προϊόντα των παραγωγών.
12. Η αύξηση των φορολογικών κινήτρων και η ενίσχυση της υιοθέτησης εφαρμογών ευφυούς γεωργίας θα βοηθούσαν στην ενίσχυση του επαγγέλματος και στην ένταξη νέων αγροτών.

13. Η συμβολοιακή γεωργία είναι ένα είδος συνεργασία που ωφελεί τόσο τον παραγωγό όσο και τη μεταποιητική βιομηχανία.
14. Το ηλεκτρονικό εμπόριο μπορεί να βοηθήσει τις μικρές μεταποιητικές βιομηχανίες οικογενειακής μορφής.
15. Η προώθηση των προϊόντων της μεταποιητικής βιομηχανίας σε χώρους εστίασης και σε καταστήματα delicatessen θα προσδώσει προστιθέμενη αξία στον κλάδο της μεταποίησης.

Δ. Σε αυτήν την ενότητα, μας ενδιαφέρουν οι ΑΠΕΙΛΕΣ ή σοβαρά εμπόδια για την ενίσχυση του πρωτογενούς τομέα της Περιφέρειας ΑΜΘ. Παρακαλούμε να αξιολογήσετε τον βαθμό στον οποίο συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τις ακόλουθες δηλώσεις:

1=συμφωνώ απόλυτα, 2=συμφωνώ αρκετά, 3= συμφωνώ λίγο, 4 ούτε συμφωνώ/ούτε διαφωνώ, 5=διαφωνώ λίγο, 6=διαφωνώ αρκετά, 7=διαφωνώ απόλυτα

1. Υπάρχει μεγάλο επίπεδο ανταγωνισμού από μεγάλες εμπορικές καλλιέργειες στην Περιφέρεια ΑΜΘ.
2. Υπάρχει μεγάλος ανταγωνισμός εξαιτίας εισαγόμενων προϊόντων στην ΠΑΜΘ.
3. Το κόστος παραγωγής αυξάνεται διαρκώς και αποτελεί εμπόδιο στην ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα της ΠΑΜΘ.
4. Η πρόσβαση των παραγωγών σε νέους πόρους και τεχνολογία είναι περιορισμένη.
5. Η λειψυδρία και η υποβάθμιση του εδάφους αποτελούν σημαντικούς παράγοντες της κλιματικής αλλαγής και των περιβαλλοντικών προκλήσεων στην ΠΑΜΘ.
6. Η νέα ΚΑΠ αντιμετωπίζει επαρκώς τις ανησυχίες για την περιβαλλοντική βιωσιμότητα και την κλιματική αλλαγή.
7. Μεταξύ των προβλημάτων του πρωτογενούς τομέα της ΠΑΜΘ, σημαντική θέση κατέχουν η γήρανση του αγροτικού πληθυσμού και η έλλειψη καθεστώτος διαδοχής.
8. Η ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα της ΠΑΜΘ εμποδίζεται από την αστάθεια του οικονομικού περιβάλλοντος.
9. Υπάρχει μεγάλη γραφειοκρατία στις συναλλαγές με τους δημόσιους φορείς και τις υπηρεσίες.
10. Υπάρχει έντονος και αυξανόμενος ανταγωνισμός μεταξύ των μικρών αγροδιατροφικών επιχειρήσεων στην προσπάθειά τους να «βρουν τον χώρο» τους στη βιομηχανία τροφίμων
11. Υπάρχει αυξημένη διστακτικότητα για επενδύσεις στον πρωτογενή τομέα, ενώ αποθαρρυντικοί είναι οι όροι χρηματοδότησης στο μέλλον.
12. Υπάρχει προβληματική σύνδεση με τα υπόλοιπα στάδια της εφοδιαστικής αλυσίδας και δυσκολία συνεργασίας μεταξύ παραγωγών.

Σας ευχαριστούμε πολύ για τη συμμετοχή σας και τη συμβολή σας στην έρευνα.